

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Marcela Šandová

**METODIKA VYŠETŘOVÁNÍ TRESTNÉHO
ČINU ZNÁSILNĚNÍ
(specifické problémy)**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Zdeněk Konrád, CSc.

Katedra: trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): březen 2014

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne _____

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své práce doc. JUDr. Zdeňku Konrádovi, CSc. za odborné vedení, podnětné připomínky a zájem, který věnoval této práci, stejně jako za čas, který věnoval konzultacím. Děkuji také soudcům a soudkyním z obvodních soudů Prahy 1, Prahy 4, Prahy 7, Prahy 9, Prahy 10 a z Okresního soudu Praha-Západ za to, že mi umožnili nahlédnout do spisů, a za vstřícný přístup. Taktéž bych ráda poděkovala svým blízkým za podporu a trpělivost.

Obsah

Úvod.....	1
1 Teoretická východiska znásilnění.....	3
1.1 Historie znásilnění.....	3
1.2 Znásilnění z hlediska trestního práva.....	8
1.2.1 K otázkám definice pohlavního styku a soulože	9
1.2.2 Násilí, pohrůžka bezprostředního násilí, zneužití bezbrannosti	11
1.2.3 Přitěžující okolnosti znásilnění.....	14
1.3 Znásilnění z kriminologického hlediska	15
1.3.1 Vymezení kriminologie, viktimologie, viktimizace	15
1.3.2 Možné příčiny znásilnění.....	16
1.3.3 Kriminologické typologie znásilnění a jeho pachatelů a obětí	17
1.3.4 Vzájemný vztah pachatele a oběti	20
1.3.5 Sekundární viktimizace.....	21
2 Metodika vyšetřování znásilnění a mýty se znásilněním spojené	25
2.1 Typické vyšetřovací úkony	26
2.1.1 Výslech oběti	26
2.1.2 Prohlídka těla oběti	29
2.1.3 Ohledání místa činu	33
2.1.4 Rekognice	35
2.1.5 Genetická expertiza.....	37
2.1.6 Znalecký posudek z oboru psychologie.....	39
2.1.7 Znalecký posudek z oboru psychiatrie, sexuologie	42
2.2 Mýty spojené se znásilněním	46
2.2.1 Mýty a předsudky o znásilnění v médiích	47
3 Empirický průzkum a jeho výsledky	50
3.1 Metodologie empirického průzkumu	50
3.2 Statistiky znásilnění	51
3.3 Výsledky empirického výzkumu.....	53
3.3.1 Pachatelé	55
3.3.2 Oběti.....	58
3.3.3 Trestání pachatelů	62

3.3.4	Vyšetřování	64
3.3.5	Sekundární viktimizace.....	65
4	Vymezení specifických problémů	68
4.1	Problémy ze strany orgánů činných v trestním řízení.....	68
4.1.1	Problémy s lékařským vyšetřením.....	68
4.1.2	Problémy s rekognicí	70
4.1.3	Problémy s pozdním oznámením znásilnění	71
4.1.4	Problémy s falešným obviněním.....	72
4.2	Problémy ze strany obětí znásilnění.....	74
4.2.1	Problémy spojené s lékařskou prohlídkou	75
4.2.2	Problémy s nedůvěrou vyšetřovatelů.....	77
4.2.3	Problémy s nevhodnými otázkami.....	80
4.2.4	Problém s nahlížením do spisu	81
4.2.5	Problémy s útoky obhájců.....	83
5	Situace v zahraničí v souvislosti se znásilněním a navrhovaná řešení vytyčených problémů	88
5.1	Situace v USA v souvislosti se znásilněním	88
5.1.1	Statistiky USA	88
5.1.2	Zákony a znásilnění	92
5.1.3	Organizace pomáhající obětem znásilnění	93
5.1.4	Lékařské vyšetření oběti	94
5.1.5	Policejní vyšetřování.....	95
5.1.6	Soudní proces.....	98
5.2	Navrhovaná řešení vytyčených problémů	100
5.2.1	Řešení problémů ze strany orgánů činných v trestním řízení.....	100
5.2.2	Řešení problémů ze strany obětí znásilnění.....	102
5.2.3	Zákon o obětech trestných činů	105
	Závěr	111
	Seznam literatury a dalších pramenů	114
	Seznam grafů, tabulek a ilustrací.....	120
	Resumé.....	121
	Klíčová slova / Keywords.....	123

Úvod

Znásilnění. Trestný čin, který bývá zlehčován, přeceňován, diskutován. Policisté ho neradi vyšetřují, soudci se s ním nechtějí setkávat v soudních síních. Po vraždě a korupci je to zřejmě nejoblíbenější námět na článek novinářů, který vždy mívá pachut' jisté perverznosti a skandálnosti. Umíme ho definovat v trestních zákonících, umíme ho vyšetřovat, umíme radit obětem, jak se s ním vypořádat.

Přesto se z mého pohledu jedná o jeden z nejproblematictějších trestných činů vůbec. Ať už z hlediska trestního práva a vymezení znásilnění jako trestného činu, tak z hlediska viktimizace obětí¹ a samotného vyšetřování. Jedná se o trestný čin, se kterým je spojeno mnoho předsudků, a při jehož vyšetřování a v následujícím soudním řízení lze napáchat rozsáhlé škody na psychice obětí. Asi nenalezneme více traumatizující trestný čin z pohledu oběti, než je právě znásilnění.

Toto téma diplomové práce jsem si zvolila z toho důvodu, že se domnívám, že i přes velký pokrok, který udělaly orgány činné v trestním řízení v přístupu ke znásilnění v posledních několika letech, máme stále velké mezery v tom, jak je znásilnění vnímáno jak laickou veřejností, tak odborníky. Hlavním cílem mé práce je poukázat na to, s jakými specifickými problémy se potýká vyšetřování znásilnění jak ze strany obětí, tak ze strany orgánů činných v trestním řízení a dalších osob, které se na vyšetřování podílejí. Dílčím cílem pak je poukázat na případy sekundární viktimizace poškozených.

Ve své práci budu zjišťovat, zda se oběti znásilnění často setkávají s necitlivým přístupem při vyšetřování znásilnění i jeho následném projednávání před soudem. Budu se zajímat také o to, jaké důkazní obtíže provázejí vyšetřování, jaké chyby se vyskytují na straně policistů či lékařů při prvotním kontaktu s obětí nebo při jejím výslechu, či jak se se znásilněním a trestem za něj potýkají soudci. Budu zkoumat, zda se mezi ohlášenými trestnými činy objevují falešná obvinění a pokud ano, jak se s nimi vypořádá soud.

¹ Viktimizace obětí – proces poškozování a způsobování újmy, čímž se fakticky z jedince stává oběť určitého trestného činu. Rozlišujeme dvě fáze viktimizace – **primární** (újma způsobená pachatelem a vznikající jako přímý, bezprostřední důsledek trestného činu) a **sekundární** (újma vznikající v důsledku reakcí formálních instancí sociální kontroly nebo neformálního sociálního okolí, např. druhotné psychické poškozování obětí tím, jak na událost reaguje nejbližší okolí, traumatizující projednávání věci před soudem, nevhodné jednání policistů apod.). In: ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 439 s. ISBN 978-80-7380-213-4, s. 103.

V první kapitole své práce se budu věnovat teoretickým rovinám znásilnění. Nejdříve nastíním historii znásilnění, vzhledem k rozsahu práce pouze okrajově a bez hlubší analýzy. V další části rozeberu znásilnění z pohledu trestního práva a kriminologie.

Druhá kapitola bude pojednávat o metodice vyšetřování znásilnění, kdy se blíže podívám na nejčastější vyšetřovací úkony, jako jsou výslechy, rekognice či expertizy. Na závěr této kapitoly uvedu, s jakými mýty ohledně znásilnění se lze nejčastěji setkat.

Třetí kapitola bude patřit východiskům empirického výzkumu a výzkumu samotnému, stejně jako následné analýze jeho výsledků. Tento průzkum bude prováděn studiem soudních spisů týkajících se trestného činu znásilnění. Pokusím se zde na případech ze soudní praxe ukázat, jakým způsobem se vyšetřování nejčastěji vyvíjí, jaká bývá skladba pachatelů i obětí, v kolika procentech oběť svého pachatele zná, nebo jak soudy trestají pachatele trestného činu znásilnění.

Následující kapitola bude v návaznosti na třetí kapitolu vymezovat specifické problémy spojené se znásilněním, které budu zjišťovat ze soudních spisů. Seznámím se s problémy ze strany obětí tohoto trestného činu i ze strany orgánů činných v trestním řízení.

Poslední kapitola se bude věnovat trestnému činu znásilnění v zahraniční úpravě, ať již z hlediska trestního práva, či z pohledu vyšetřování či ochrany obětí. Na závěr, po určitém srovnání více přístupů a na základě praktického průzkumu soudních spisů, navrhnou opatření a doporučení, které by bylo dobré provést v České republice, a zmíním se také o zákoně o obětech trestných činů.

Ve své diplomové práci vycházím zejména z literatury, ať již české, nebo zahraniční, protože velká část této práce je teoretická. Abych však nezůstala pouze v rovině teoretické, jako důležitý a jedinečný zdroj mi posloužila analýza soudních spisů týkajících se znásilnění, která mi poskytla cenné podklady pro empirickou část.

1 Teoretická východiska znásilnění

Znásilnění je trestným činem, který je z hlediska trestního práva řazen do skupiny trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, které spadají do hlavy třetí trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. Kromě znásilnění mezi ně patří také sexuální nátlak, pohlavní zneužití, soulož mezi příbuznými, kuplířství, prostituce ohrožující mravní vývoj dětí, šíření pornografie, výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií a zneužití dítěte k výrobě pornografie.² Tyto trestné činy „postihují jednání, která jsou v rozporu s mravními názory ve společnosti na sexuální vztahy.“³

Druhovým objektem této skupiny trestných činů je lidská důstojnost v sexuálních vztazích.⁴

1.1 Historie znásilnění

Zmapovat historii znásilnění není jednoduchý úkol, zejména proto, že jak říká Petr Kovář – „hodně historiků rádo toto trapné a pro lidstvo ostudné téma záměrně vynechává, protože zraňuje jejich vkus a čest.“⁵ Pravdou je, že prameny vztahující se k tématu historie znásilnění jsou značně omezené.

Přístup lidí ke znásilnění odrážel v průběhu historie postavení žen ve společnosti. „V době před institucionalizací manželství byly únosy jedním ze způsobů obstarávání si ženy. (...) V předkřesťanském období bylo v západní kultuře znásilnění jedním z prostředků k tomu, jak získat ženu bez nutnosti námluv.“⁶ Po tom, co bylo manželství zavedeno jako oficiální instituce, byla žena vnímána jako cenný majetek, jímž se dá rozmnožit manželova moc a zlepšit jeho majetková situace. Ženino panenství bylo velice ceněno, znásilnění bylo tedy pocíťováno jako „znehodnocení majetku“. Trestem za toto znehodnocení mohla být povinnost dotyčnou ženu si vzít za manželku. V případě, že došlo k zneuctění panny, mohlo být znásilnění trestáno i smrtí. Také v raně křesťanských společnostech znásilnění

² Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

³ NOVOTNÝ, Oto et al. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 600. ISBN 978-80-7357-509-0. s. 115.

⁴ Tamtéž, str. 116.

⁵ KOVÁŘ, Petr. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, 2008, 292 s., [2] s. barev. obr. příl. ISBN 978-807-3451-615, s. 10.

⁶ Tamtéž, s. 10.

neznamenalo zásah do práv ženy, ale útok na rodinnou čest a majetek. Zjednání spravedlnosti přitom bylo v rukou ženiny rodiny.⁷

Teprve ve 12. století dochází ke změně vnímání znásilnění, začíná být postihováno jako zločin na právech ženy, nikoli na rodině či majetku. Pouze ona byla oprávněna podat žalobu. Nejčastějším trestem za znásilnění byl trest smrti nebo pokuta.⁸

Zaměříme se ale na historii českých zemí a na to, jak se na znásilnění dívaly české kodifikace trestního práva. Delikt znásilnění byl ve starém českém právu nazýván „podávenie“. Zemské právo z doby představovské ho považovalo za jeden z nejtěžších deliktů a zachycovaly ho prakticky všechny právní knihy. Znala ho Kniha rožmberská (ze 14. stol.), stejně jako Řád práva zemského (2. polovina 14. stol.), který ženě stanovil povinnost dokázat, že se násilníkovi bránila. Také Ondřej z Dubé ve svých Právech zemských českých (15. stol.) znásilnění zmiňuje.⁹

V Právech městských království českého Pavla Kristiána z Koldína (16. stol.) hrozil za násilné smilstvo trest smrti, „a to buď mečem či vpletením do kola“. I zde žena musela bezpečně prokazovat násilí, buď svým křikem, nebo zraněním. Žádné jiné svědectví kromě její přísahy se nevyžadovalo. Přísněji trestné bylo znásilnění nedospělých dívek, tj. ve věku do dvanácti let. „Násilí se děje také i tehdyž, kdyžby panenka aneb dívčička, jsaucí ještě v letech dětinských, od někoho k sprznění a k porušení přišla. A takový skutek vpletením do kola aneb, při nejmenším, mečem ztrestám býti má.“ Nevěstky a „nepoctivé“ ženy neměly nárok na trestní ochranu proti znásilnění s odůvodněním, že „...předěšle poctivosti své nešetřice, s mnohými smilniti přivykly“.¹⁰ „Obdobu“ dnešních znaleckých posudků mohly představovat „poctivé ženy“, které na příkázání městských soudů zjišťovaly právní stav, tedy zda dívka byla znásilněna. Určujícím důkazem zde byla ztráta panenství.¹¹

⁷ Tamtéž, s. 10-11.

⁸ Tamtéž, s. 12.

⁹ MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15.-16. století*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1979. 262 s., s.243.

¹⁰ Tamtéž, s. 244.

¹¹ Tamtéž, s. 244.

Základní kodifikací „rakouského a později i československého trestního práva se stal trestní zákon ze dne 27. 5. 1852, č. 117 ř. z.“¹² V hlavě čtrnácté, nazvané *O násilném smilstvu, zprznění a jiných těžkých případech smilstva*, nalezneme mimo jiné tato ustanovení:

§ 125

Násilné smilstvo

Kdo osobu ženskou nebezpečným vyhrožováním, skutečně vykonaným násilím nebo lstivým omámením smyslů učiní neschopnou, by mu odpor činila, a v stavu tomto jí zneužije k mimomanželské souloži, dopustí se zločinu násilného smilstva.

§ 126

Trest

Trestem násilného smilstva jest těžký žalář mezi pěti a deseti lety. Vzešla-li z toho násilí osobě, již ublíženo, důležitá škoda na zdraví, nebo dokonce na životě, prodloužen buď trest na deset až i do dvaceti let. Byla-li osobě, již bylo ublíženo, zločinem tím způsobena smrt, tresce se těžkým žalářem doživotním.

§ 127

Mimomanželská soulož, předsevzatá s osobou ženskou, která bez přičinění pachatelova jest bezbranná nebo bez sebe, anebo, která ještě nedokonala čtrnáctý rok věku svého, budiž též pokládána za smilstvo násilné a potrestána buď podle § 126.

§ 128

Zprznění

Kdo pro ukojení chlípných choutek svých hochy nebo děvčete, jimž není ještě čtrnácte let, anebo osoby nějaké, která jest bezbrannou nebo bez sebe pohlavně zneužije jiným způsobem, nežli tím, který uveden v § 127, dopustí se, ač není-li čin ten zločinem v § 129 lit.

¹² Malý, Karel a Skřejpková, Petra. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995. 269 s., ISBN 80-85903-01-6, str. 199.

*b) uvedeným, zločinu zprznění a potrestán buď těžkým žalářem od jednoho až do pěti let, jsou-li okolnosti velmi přitěžující, až do deseti let, a má-li to za následek zlo některé v § 126 naznačené, až do dvaceti let.*¹³

Tento zákon byl zrušen až trestním zákonem ze dne 12. 7. 1950 č. 86/1950 Sb. Ten v hlavě sedmé s názvem Trestné činy proti svobodě a důstojnosti člověka (zde je zajímavé řazení hlav v tomto trestním zákoně – v hlavě první nalezneme trestné činy proti republice, zatímco např. trestné činy proti životu a zdraví jsou až v hlavě šesté) stanoví:

§ 238

Znásilnění

(1) Kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí ženu k souloži, nebo kdo k takovému účelu zneužije její bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na pět až na deset let.

(2) Odnětím svobody na deset až na dvacet let bude pachatel potrestán,

a) má-li čin uvedený v odstavci 1 za následek těžkou újmu na zdraví, nebo

b) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.

*(3) Odnětím svobody na patnáct až pětadvacet let bude pachatel potrestán, má-li čin uvedený v odstavci 1 za následek smrt.*¹⁴

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. ze dne 29. 11. 1961 platil na rozdíl od předchozího zákona téměř 50 let. Jeho účinnost skončila až 31. 12. 2009, kdy ho nahradil nový trestní zákoník, který je účinný od 1. 1. 2010.

Zajímavé je to, že „po novele trestního zákona provedené zákonem č. 144/2001 Sb. je s účinností od 1. 5. 2001 předmětem útoku *kterýkoli člověk*, tedy nejen osoba ženského

¹³ *W*www.epravo.cz [online]. 1999-2013 [cit. 2013-09-04]. ISSN 1213-189X. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=17&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.

¹⁴ *W*www.epravo.cz [online]. 1999-2013 [cit. 2013-09-04]. ISSN 1213-189X. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=25273&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.

pohlaví, ale i osoba mužského pohlaví, popř. hermafrodit (...).¹⁵ Do té doby byla formulace zákona taková, že bylo možné za oběť znásilnění považovat pouze ženu.

Znění § 241 se příliš nelišilo od aktuálního trestního zákoníku:

§ 241

Znásilnění

(1) Kdo násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let.

(2) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na osobě mladší než osmnáct let.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,
a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, nebo
b) spáchá-li takový čin na osobě mladší než patnáct let.

(4) Odnětím svobody na deset až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.¹⁶

Je zřejmé, že trestní zákony odráží názory společnosti na to, jaké jednání má být kriminalizováno i v oblasti sexuálních vztahů.¹⁷ Je zajímavou skutečností, že na rozdíl od jiných trestných činů, jako je například dříve kriminalizovaný homosexuální styk, se trestněprávní pohled na znásilnění během několika století příliš nezměnil (pokud pomineme tresty za tento trestný čin). Bohužel, jak bude rozebíráno v následujících kapitolách, také „středověké“ požadavky na ženu, která by měla prokazovat svá zranění či to, že se znásilnění bránila, zůstávají v myslech vyšetřovatelů a soudců hluboce zakořeněné.

¹⁵ ŠÁMAL, Pavel a RIZMAN, Stanislav. *Trestní zákon: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, ©1994. 2 sv. Beckova edice komentované zákony. ISBN 80-7179-896-7, str. 1411.

¹⁶ *Www.epravo.cz* [online]. 1999-2013 [cit. 2013-09-04]. ISSN 1213-189X. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=30138&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.

¹⁷ NOVOTNÝ, Oto et al. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vydání Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 600. ISBN 978-80-7357-509-0. s. 115.

1.2 Znásilnění z hlediska trestního práva

Najít takovou definici znásilnění, která by obsáhla veškerá možná jednání, je velice složité. Ať již právo znásilnění popisuje jakkoli, vždy tam bude nějaké „ale“, které se projeví až u konkrétního trestného činu. Vždy bude někdo namítat, že definice není dost obsáhlá a že nechrání oběti znásilnění dostatečným způsobem.

Platná úprava, kterou obsahuje trestní zákoník č. 40/2009 Sb., tento trestný čin vystihuje v hlavě třetí takto:

§ 185

Znásilnění

(1) Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo

kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží,

b) na dítěti, nebo

c) se zbraní.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,

b) spáchá-li takový čin na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo

c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.

(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(5) Příprava je trestná.¹⁸

¹⁸ Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník.

Skutková podstata v odstavci 1 byla doplněna o jednání, které bylo předchozím trestním zákonem postihováno jako vydírání. Reaguje tak na skutečnost, že takové jednání patří mezi sexuální trestné činy. Toto pojetí také lépe rozlišuje typovou závažnost jednotlivých kvalifikovaných skutkových podstat. Je zde také nově upraven pojem „pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží“, který výstižněji charakterizuje praktiky, které lze pod něj podřadit.¹⁹

Objektem trestného činu znásilnění je právo člověka na svobodné rozhodování o svém pohlavním životě, předmětem útoku může být kterýkoli člověk bez rozdílu věku. Nezáleží na způsobu života znásilňované osoby, na její pověsti. Může jít o osobu, s níž měl pachatel dříve pohlavní styky, nebo s níž žije v manželství.²⁰

1.2.1 K otázkám definice pohlavního styku a soulože

Za pohlavní styk judikatura považuje jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby, stejného nebo jiného pohlaví. Zahrnuje soulož a jiné pohlavní styky provedené způsobem srovnatelným se souloží (orální pohlavní styk – felace či cunilinctus, anální pohlavní styk, zasouvání prstů či jiných předmětů do ženského pohlavního ústrojí, vsunování pohlavního údu muže mezi prsa ženy, osahávání genitálií ženy nebo muže, osahávání prsou ženy, sání prsních bradavek či erotické masáže).²¹

Za soulož je potřeba pokládat spojení pohlavních orgánů muže a ženy, přičemž postačí i částečné zasunutí pohlavního údu muže do pochvy ženy. Trestní zákoník toto jednání postihuje jako zvlášť přitěžující okolnost.²²

K otázce dokonání soulože můžeme říct, že „spojením pohlavních orgánů muže a ženy je soulož dokonána bez ohledu na to, zda došlo k pohlavnímu ukojení. Pokud půjde pouze o dotyk pohlavních orgánů, jedná se o pokus trestného činu znásilnění (...). Podle zavedené soudní praxe, pokud dojde i jen k částečnému vsunutí pohlavního údu do pohlavního ústrojí

¹⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009-2010, 2 v. Velké komentáře. ISBN 97880740017892, s 1647 – 1648.

²⁰ Tamtéž, s. 1651.

²¹ Tamtéž, s. 1651.

²² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 1450 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4004-285, s. 1840-1841.

poškozené, považuje se takovéto jednání pachatele za dokonanou soulož. Přitom nemusí dojít k porušení panenské blány.²³

Pokud trestní zákoník mluví o jiném pohlavním styku srovnatelným se souloží, jedná se o takový styk, který je srovnatelný se spojením pohlavních orgánů muže a ženy. Může jít tedy o situaci, kdy do ženiny pochvy nevniká mužův úd, ale jiná věc, která je s to vyvolat stejné účinky jako soulož, jako např. jazyk, prsty nebo jiný cizorodý předmět.²⁴ Jako styk srovnatelný se souloží posuzujeme i situaci, kdy muž donutí jiného muže k tomu, aby strpěl stimulaci svého údu do úst pachatele. „Zákon totiž nerozlišuje mezi tzv. aktivní a pasivní rolí v sexuální interakci, nýbrž stejnou měrou chrání práva obou účastníků sexuálního vztahu.“²⁵

Jako styk srovnatelný se souloží je posuzována nedobrovolná manuální masturbace či vnikání prstů do pochvy ženy. Pokud posuzujeme manuální masturbaci, pak Nejvyšší soud říká, že „manuální masturbace je aktem simulujícím pohyb tření, k němuž dochází při souloži, kdy je pohlavní orgán muže zasouván do pohlavního orgánu ženy, resp. aktem, kdy pohlavní orgán muže namísto spojení s pohlavním orgánem ženy je této vkládán do ruky za účelem tření. Pokud obviněný přinucením poškozené k takovému jednání tímto sledoval své sexuální uspokojení a tření pohlavního údu poškozenou zcela jednoznačně mělo směřovat ke stejnému závěru jako soulož, tedy k sexuálnímu uspokojení obviněného, a pokud obviněný svého jednání zanechal až poté, co dosáhl sexuálního uspokojení, tedy ejakuloval, šlo o nedobrovolnou sexuální praktiku charakteru spojení, jehož nuceným "účastníkem" se stala ruka poškozené, což celému aktu dodalo charakter obdoby soulože. Takovéto jednání nelze posoudit jako jednání méně intenzivní. Jde o jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží ve smyslu ustanovení § 185 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku.“²⁶ Pokud jde o vnikání prstů do ženiny vagíny, pak zde je důležitá intenzita tohoto počínání. Je nutné rozlišit hluboké a opakované vnikání prstů do pochvy ženy, kde

²³ Rozhodnutie Najvyššieho súdu SSR z 1. 2. 1983 sp. zn. 3 To 3/83. In: *Přehled judikatury*. Praha: ASPI, 2009, 286 s. Přehledy judikatury (ASPI). ISBN 978-80-7357-452-9, s. 206.

²⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 1450 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4004-285, s. 1841.

²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2009, sp. zn. 3 Tdo 535/2009. In: *Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek 5-6/2010*.

²⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2012, sp. zn. 3 Tdo 182/2012.

je možné pozorovat srovnatelnost tohoto jednání se souloží, a povrchové osahávání genitálu ženy, kdy pachatel jen krátkodobě a povrchně vnikne do jejího pohlavního ústrojí. Ve druhém případě již jeho jednání nedosahuje takové intenzity, aby se jednalo o pohlavní styk srovnatelný se souloží.²⁷

Doba trvání samotného pohlavního styku srovnatelného se souloží není podstatná, může se jednat o činnost, která trvala několik sekund.²⁸

1.2.2 Násilí, pohrůžka bezprostředního násilí, zneužití bezbrannosti

Podmínkou trestného činu znásilnění je použití násilí, pohrůžky bezprostředního násilí nebo jiné těžké újmy či zneužití bezbrannosti jiného. Za násilí se podle soudní praxe považuje „použití fyzické síly ze strany pachatele za účelem překonání nebo zamezení vážně míněného odporu znásilňované osoby a dosažení pohlavního styku proti její vůli.“²⁹

Pohrůzkou násilí se rozumí nejen pohrůžka bezprostředního násilí, ale i toho, které má být vykonáno v blízké či vzdálenější budoucnosti, tato pohrůžka tedy může obsahovat hrozbu, že násilí bude použito až s odstupem času. Na rozdíl od pohrůžky u trestného činu vydírání, kde postačí pohrůžka např. dopisem či telefonem, u trestného činu znásilnění je nutné, aby došlo ke kontaktu pachatele s poškozenou (neboť účelem této pohrůžky je dosáhnout pohlavního styku), která se podrobuje dříve pronesené výhrůžce, která již ani nemusí být opakována.³⁰

Pohrůžka násilí nemusí směřovat pouze vůči znásilňované osobě, ale i vůči příbuznému, nebo se může týkat i násilí na majetku. V tomto případě ale musí být jejím obsahem násilné chování (použití fyzické síly), jinak by se jednalo o „pohrůžku jinou těžkou újmou“.³¹

K pohrůžkám jinou těžkou újmou můžeme řadit vážnou újmu na cti či dobré pověsti, nebo směřování k rozvratu manželství apod. Při posuzování, zda jde o těžkou újmu či

²⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 1450 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4004-285, s. 1841.

²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 10. 2012, sp. zn. 4 Tdo 1070/2012-49.

²⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 1450 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4004-285, s. 1837.

³⁰ Tamtéž, s. 1837-1838.

³¹ Tamtéž, s. 1838.

nikoli, je nutné přihlížet k osobním poměrům poškozeného, k jeho životní situaci, zkušenostem či psychickému stavu.³²

Pokud se budeme zabývat donucením oběti k pohlavnímu styku, můžeme podotknout, že trestného činu znásilnění se dopustí také ten, kdo donutí jiného k pohlavnímu styku s jinou osobou (bez ohledu na pohlaví). Donutit přitom může obě tyto osoby, nebo pouze jednu, kdy druhá pravděpodobně bude v postavení spolupachatele.³³

O znásilnění se nejedná pouze v těch případech, kdy pachatel za použití násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí oběť k pohlavnímu styku donutí, ale také tehdy, kdy k tomuto jednání zneužije její bezbrannosti. „Za bezbrannost ženy ve smyslu ustanovení § 185 tr. zákoníku lze považovat jen takový její stav, ve kterém není vzhledem k okolnostem činu schopna projevit svou vůli, pokud jde o pohlavní styk s pachatelem, popř. ve kterém není schopna klást odpor jeho jednání.“³⁴

V případě skutkové podstaty znásilnění je nutné chápat pojem bezbrannosti v nejširším smyslu, kdy se může jednat o bezbrannost, která představuje celkovou odevzdanost bez jakéhokoli projevu vlastní vůle nebo nereagování oběti na požadavky pachatele. Oběť danou situaci nevnímá a není schopna ovlivnit jednání pachatele.³⁵ Za stav bezbrannosti ženy můžeme v tomto smyslu považovat i spánek. „Pokud pachatel zneužije spánku ženy k souloži, dopustí se trestného činu znásilnění či pokusu o tento čin.“³⁶ Mezi další stavy bezbrannosti můžeme zařadit například bezvědomí, mdloby, hypnotický spánek, nebo silné ovlivnění alkoholem či drogami.³⁷

Při stavu bezbrannosti způsobeného požitím alkoholu je bezpředmětné, zda se oběť do tohoto stavu přivedla vlastním zaviněním. „Soudy v těchto věcech správně nepokládaly pro naplnění znaku „zneužití bezbrannosti“ za rozhodující, zda poškozenou přivedl do stavu opilosti podáváním alkoholických nápojů sám pachatel v úmyslu zneužít pak tohoto jejího stavu k vykonání soulože, či zda se poškozená do stavu opilosti přivedla bez pachatelova

³² Tamtéž, s. 1838.

³³ Tamtéž, s. 1838.

³⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 3. 1994 sp. zn. 3 To 105/93. In: *Sb. rozh. tr. č. 43/1994-II.*

³⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 1450 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4004-285, s. 1839.

³⁶ Rozhodnutie Najvyššieho súdu SSR ze 14. 9. 1978 sp. zn. 4 Tz 62/78. In: *Sb. rozh. tr. č. 36/1979.*

³⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 1450 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4004-285, s. 1839.

příčinění a ten teprve potom pojal úmysl s ní souložit za využití její bezbrannosti.³⁸ V takovýchto případech jde o tzv. bezbrannost celkovou či absolutní, kdy oběť si vůbec neuvědomuje, co se s ní děje.³⁹

Dalším typem bezbrannosti je bezbrannost psychická, ve které se nejčastěji nachází osoby trpící duševní poruchou, kvůli které nechápou význam jednání pachatele. Může se také jednat o situace, kdy duševní a rozumové schopnosti oběti nejsou na takové úrovni, aby si dokázala chování pachatele dostatečně vyhodnotit a podle toho na ně reagovat. Může se jednat o děti či o osoby mentálně zaostalé.⁴⁰ Jak uvádí judikatura, „stav bezbrannosti ženy může být způsoben i duševní poruchou, v jejímž důsledku žena nechápe smysl pachatelova jednání a není schopná posoudit potřebnost odporu proti požadované souloži. Jde o zneužití bezbrannosti, když pachatel o tomto stavu poškozené ví a úmyslně ho zneužije, aby se dopustil soulože.“⁴¹ Pokud se jedná o druhý případ, tedy o nedostatečné rozumové schopnosti oběti, soudy uvádí, že „zneužití bezbrannosti jiného (...) může spočívat i v tom, že pachatel vědomě spáchá útok vůči poškozenému, který je pod vlivem nízké fyzické a duševní vyspělosti výrazně omezen v možnostech účinných projevů odporu vůči jednání pachatele, zejména stalo-li se tak na odlehlém místě. (...) V daném případě obžalovaný skutečně bezbrannosti nezletilého zneužil, neboť nelze přehlédnout, že poškozený je dítě, kterému navíc v době činu bylo jen krátce 11 roků, navíc je dysgrafik, dyslektik, dyskalkulik, že se jedná o velmi nezralou osobu (...). Navíc nezletilý (...) v situaci, ve které se ocitl, nebyl schopen událost vyhodnotit takovým způsobem, aby byl případně schopen útočníkovi dát najevo sebemenší odpor (...).“⁴²

Posledním typem bezbrannosti je bezbrannost fyzická, která nastává v situaci, kdy oběť sice situaci chápe a ví, že by se měla bránit, ale pro nedostatek tělesných sil a

³⁸ Zobecňující materiál trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR z 19. 1. 1982 č. Tpjf 158/80. In: *Sb. rozh. tr. č. 17/1982*, s. 123.

³⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 1450 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4004-285, s. 1839.

⁴⁰ Tamtéž, s. 1839.

⁴¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR z 1. 2. 1983 sp. zn. 3 To 3/83. In: *Sb. rozh. tr. č. 6/1984*.

⁴² Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 20. 10. 2004, sp. zn. 5 To 100/2004. In: *Sb. rozh. tr. č. 42/2006*.

schopností nemůže. Jedná se většinou o osoby, které jsou postiženy fyzickou vadou, která omezuje jejich hybnost, osoby ochrnuté, přestárlé apod.⁴³

Po zneužití bezbrannosti v trestném činu znásilnění je rozhodné, že „pachatel dosáhne pohlavního styku s osobou bezbrannou právě proto, že je tato osoba v důsledku své bezbrannosti neschopna čelit aktivitám obviněného, není však rozhodné, zda osoba je v takovém stavu bezbrannosti relativně trvale nebo se dostala do stavu bezbrannosti v důsledku svého tělesného nebo psychického stavu nebo zásahem jiné osoby než pachatele bez dorozumění s ním.“⁴⁴

1.2.3 Přitěžující okolnosti znásilnění

Mezi přitěžující okolnosti řadí trestní zákoník znásilnění dítěte, použití zbraně, znásilnění dítěte mladšího patnácti let, spáchání tohoto činu na osobě, která se zdržuje v místě, kde je omezována osobní svoboda (vazba, ochranné léčení, zabezpečovací detence aj.), způsobení poškozené osobě těžké újmy na zdraví nebo dokonce smrti.⁴⁵

Pokud se jedná o ochranu osob, které se zdržují na místě, kde je omezována osobní svoboda, tak zde trestní zákoník vyjadřuje „zvýšený postih pro pachatele, který donutí násilím nebo pohrůzkou násilí nebo jiné těžké újmy k pohlavnímu styku osobu, jež je omezena na osobní svobodě a z tohoto hlediska má sníženou nebo omezenou možnost obrany proti takovému jednání. Zvýšená pozornost je právě této skupině osob věnována proto, že osoby umístěné do vazby, výkonu trestu, ochranného léčení, zabezpečovací detence nebo do ochranné či ústavní výchovy nemají možnost rozhodovat o svém životě svobodně, neboť jsou částečně nebo zcela svobody zbaveny. (...) V případě těchto osob (...) se může pachatel činu dopustit snadněji, než je tomu u osob svobody nezbavených, právě proto, že jsou drženy v uvedených zařízeních, kde jsou podřízeny dozoru jiných osob, nejsou schopny v rámci uzavřených prostor pachateli uniknout, apod.“⁴⁶

⁴³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 1450 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4004-285, s. 1839.

⁴⁴ Tamtéž, s. 1840.

⁴⁵ Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník.

⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 1450 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4004-285, s. 1843.

Toto ustanovení cílí na případy znásilňování vězňů a jiných osob v podobné situaci, které jsou donuceny pobývat v místech s omezenou možností úniku. Je zřejmé, že tato přitěžující okolnost, která se objevila až v trestním zákoníku č. 40/2009 Sb., je krokem, který reflektuje mnohdy tvrdou realitu okolností znásilnění, a postihuje ji přísněji než jiné případy. Dle mého názoru je tato úprava velmi vhodná, a v podobném duchu by bylo dobré pokračovat i v případných dalších novelách trestního zákoníku, tedy postihovat jednání, která se dějí např. za snížené možnosti obrany oběti, přísněji než jednání jiná.

1.3 Znásilnění z kriminologického hlediska

1.3.1 Vymezení kriminologie, viktimologie, viktimizace

Kriminologie je empirická věda, kterou můžeme velice zjednodušeně definovat jako „učení o zločinu“ (z lat. *crimen*- zločin a řeckého *logos* – zde pojato jako učení). Složitější definice mluví o „samostatné, interdisciplinární vědě, která zkoumá za pomoci teoretických postupů a empirických metod kriminalitu, její příčiny, projevy a latenci, pachatele, oběť a jejich vzájemný vztah, sankční systémy a jejich účinnost, (...), společenské procesy kriminalizace a viktimizace, prevenci a veřejné mínění o kriminalitě.“⁴⁷

Pro tuto práci je velice důležitá součást kriminologie, která se nazývá viktimologie (v odborné literatuře se někdy můžeme setkat s tím, že viktimologie je pojímána jako samostatná věda, nicméně převládající názor je ten, že se jedná o jednu z oblastí kriminologického zájmu⁴⁸). Viktimologii definujeme jako „vědní obor zabývající se obětí a jejími biosociálními a psychologickými charakteristikami, procesy viktimizace, vztahy mezi obětí a pachatelem, rolí oběti v průběhu vyšetřování a soudního projednávání trestného činu, pomoci oběti, včetně jejího odškodnění a rehabilitace a v neposlední řadě i prevencí viktimizace (...).“⁴⁹

⁴⁷ VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUCHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xxviii, 636 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292, s. 1-2.

⁴⁸ Tamtéž, s. 171.

⁴⁹ Tamtéž, s. 171.

Viktimizaci definují učebnice jako „proces, v němž se potenciální oběť stává obětí skutečnou.“⁵⁰ Již dříve bylo nastíněno rozdělení viktimizace na zejm. primární a sekundární viktimizaci, přičemž pro účely této diplomové práce je velice důležité vymezení sekundární viktimizace. Tento pojem zahrnuje „veškeré vedlejší negativní důsledky spáchaného trestného činu, které nastaly až po jeho ukončení (...).“⁵¹ Mohou se jí vědomě či bezděčně dopouštět zejména profesionálové, kteří přijdou do styku s obětí (policisté, soudci, znalci, lékaři).⁵² Právě sekundární viktimizaci a jejímu dopadu na oběti bude v této práci věnován značný prostor, protože jejím cílem je poukázat na to, jak často se jí orgány činné v trestním řízení dopouštějí.

1.3.2 Možné příčiny znásilnění

Příčiny znásilnění lze hledat v odlišnosti mužské a ženské sexuality. Pro muže je totiž velice obtížné pochopit, jak moc znásilnění ženu zraňuje, protože mužská sexualita je mnohem méně osobní než ta ženská, pro spoustu mužů je představa znásilnění několika ženami příjemná. Mužská erotika je více zaměřena na vizuální stránku, na samotné pohlaví, je více egoistická.⁵³ „V erotických fantaziích muže defiluje celá plejáda těch nejkrásnějších žen, které se jedna po druhé stávají otrokyněmi jeho neustále potentního a mimořádnou výkonností obdařeného údu. Ženy šílí, plazí se a prosí o vysvobození, neustále lační po jeho superpenisu. V mužských fantaziích vládne chlípnost a erotická bezuzdnost. (...) To také vysvětluje, proč se u mužů těší tak velké oblibě pornografické filmy, v nichž naivní a snadno vzrušitelné ženy odhazují svršky a stále se bez jakýchkoli zábran nabízejí.“⁵⁴

Ženská sexualita je naprosto odlišná. Žena nechce být pouhým nástrojem mužova sexuálního pudu, láska a sex jsou pro ni dvě velice těžko oddělitelné věci. Žena chce být milována, dobývána; na možnosti odepřít muži sex si velmi zakládá.⁵⁵

⁵⁰ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, 451 s. ISBN 80-735-7026-2, s. 143.

⁵¹ VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUČTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xxviii, 636 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292, s. 174-175.

⁵² Tamtéž, s. 195.

⁵³ GÖDTEL, Reiner a UZEL, Radim, ed. *Sexualita a násilí*. Vyd. 1. Praha: Český spisovatel, 1994. 188 s. ISBN 80-202-0512-8, s. 21-24.

⁵⁴ Tamtéž, s. 25.

⁵⁵ Tamtéž, s. 21-25.

Je zřejmé, že skutečnost, že sexuální násilí je většinou dílem mužů, nikoli žen, není založeno na větší síle mužů, ale na odlišné sexualitě obou pohlaví.⁵⁶

Tyto důvody se nevztahují na sexuálně deviantní pachatele. V jejich případech bývá příčinou znásilnění převážně jejich touha uspokojit svým jednáním deviantní sklony (sadismus, patologická sexuální agresivita, atd.).

1.3.3 Kriminologické typologie znásilnění a jeho pachatelů a obětí

Trestný čin znásilnění řadíme z hlediska kriminologie mezi tzv. mravností kriminalitu, případně újeji – mezi sexuální kriminalitu. Společným rysem této skupiny trestných činů je jejich spojení s pohlavním pudem, podstatou je ukojení pohlavního pudu způsobem, který společnost odmítá.⁵⁷

S tímto typem kriminality je spojena vysoká míra latence, tzn. počet neoznamovaných trestných činů, zejména z důvodu strachu obětí ze sekundární viktimizace či sociálního vyloučení. U znásilnění se míra latence pohybuje mezi 50-68 %.⁵⁸ Analýza Stop znásilnění, kterou zpracovalo občanské sdružení Persefona, však hovoří o tom, že oznamováno je pouze 3-8 % znásilnění.⁵⁹ Mezi nejčastější důvody, proč nebývá znásilnění oznamováno, patří strach z odplaty pachatele, strach ze stigmatizace či strach z ostudy, negativní zkušenost s předchozím oznámením, nedostatek odvahy mluvit o tomto trestném činu, či strach z toho, jaké dopady bude mít oznámení na psychický stav oběti.⁶⁰

Kriminologie se pokusila rozlišit typy znásilnění dle motivu a cíle činu. Schneider tedy rozlišuje *znásilnění agresivní*, jehož cílem je oběť tělesně a duševně zranit, motivem bývá msta za odmítnutí, kdy pachatel bývá agresivnější, než je třeba. *Znásilnění jako sexuální sebezpotvrzení* pachatele je typem, který slouží pachateli k překonání vlastního pocitu nedocenění, k dokázání jeho mužnosti, pachatelé přitom mají za to, že oběť se brání pouze

⁵⁶ Tamtéž, s. 27.

⁵⁷ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, 451 s. ISBN 80-735-7026-2, s. 303.

⁵⁸ VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUČHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xxviii, 636 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292, s. 489-490.

⁵⁹ PERSEFONA O.S. *Persefona.cz* [online]. 2009 [cit. 2013-10-05]. Dostupné z: <http://persefona.cz/download/analyzaStopZnasilneni.pdf>.

⁶⁰ VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUČHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xxviii, 636 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292, s. 490.

naoko. Tzv. *sadistické znásilnění* může vyústit až v zavraždění oběti. Pachatel je agresivní a svůj pud uspokojuje tak, že oběti způsobí bolest a učiní ji bezmocnou. *Skupinové znásilnění* je zvláštním případem, který páchají mladí lidé, kteří si chtějí udržet respekt ve skupině svých známých. Při *impulzivním znásilnění* pachatel využívá toho, že se mu k tomu naskytla příležitost.⁶¹

Z výše uvedeného mimo jiné vyplývá, že znásilnění je především aktem agrese, že „sexualita je užívána k vyjádření tématu moci a zloby“.⁶² Dle mého názoru primárním cílem muže není uspokojit svůj chtíč (což potvrzuje mimo jiné i to, že velké množství znásilnění končí bez ejakulace muže, jak vyplynulo z mého studia soudních spisů), ale ženu zlomit, zlomit její odpor a vůli, dokázat si vlastní sílu. Pro oběť samotnou nebývá nejvíc traumatickým zážitkem to, že byla donucena k sexu, ale to, že byla bezmocná a bála se o svůj život.

S výše uvedeným rozdělením souvisí typologie pachatelů znásilnění podle Knighta a Prentkyho, která se také opírá o motiv jednotlivých pachatelů, a rozděluje je na *typ ujišťující se o moci*, který věří, že oběť ve své podstatě znásilnění potěší, *typ zlobného mstitele*, který bývá až přehnaně vulgární a nejvíce se dožaduje análního či orálního sexu, *moc prosazující nebo využívající typ*, jehož útok bývá velmi brutální a taktéž se dožaduje orálního či análního sexu, a poslední *sadistický typ*, který oběť ponižuje, může ji předem sledovat a záměrně ji zraňuje.⁶³

Reiner Gödtel a Radim Uzel posuzují pachatele znásilnění z jiného hlediska. Kořeny sexuálního násilí u pachatelů vidí v tom, jak se v poslední době vytváří jakási krize mužství, kdy ženy mají stejná práva jako muži, dosahují stejně vysokých pozic, a muži se stávají zženštilejšími, a tím pro ženy méně erotickými. Krize muže se projevuje právě v jeho sexuálním chování, kdy násilí je pro něj způsobem, jak získat nad ženou opět

⁶¹ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, 451 s. ISBN 80-735-7026-2, s. 307-308.

⁶² VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUCHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xxviii, 636 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292, s. 496.

⁶³ Tamtéž, s. 492-493.

kontrolu, a tím se vypořádat se svým malým sebevědomím. „Svou mužnost potvrzuje pokořenou ženskostí.“⁶⁴

„Typický pachatel znásilnění není žádný brutální útočník, je to hluboce nejistý, úzkostný, života neschopný člověk. Má velmi nízkou frustrační toleranci a sklony k přehnaným emocionálním reakcím. Žije v neustálém nepřátelství vůči okolí, každé závažné výměně názorů se však vyhýbá. Je to slabošský nevypočitatelný nemluva, který se sám neodvážá přes cestu. (...) Průměrný násilník není ani zloduch, ani duševně nemocný, ani sexuální atlet, ale obyčejný člověk se sklony k násilnostem.“⁶⁵

Pouze část sexuálních delikventů je deviantních. Nejčastěji se jedná o osoby trpící tzv. patologickou sexuální agresivitou, při níž je sexuálního vzrušení dosahováno tím, že deviant násilím překoná odpor oběti. Pachatel svou oběť často napadá ze zálohy, či na opuštěném místě, kde ji často povalí na zem a vyhrožuje jí zbraní či zabitím.⁶⁶

Kriminologie se také pokusila vytvořit několik typologií obětí, téměř žádná z nich ale nebyla všeobecně přijata.⁶⁷ Obecně přijímáno bývá rozdělení obětí podle kriminologické „viny“ na oběti, které zaviniily svou viktimizaci, ať už individuálně (např. provokací), či příslušností k určité rizikové skupině (např. prostitutky), a na oběti, které svou viktimizaci nezaviniily.⁶⁸ Toto rozlišení ale „na otázku geneze a role oběti v konkrétním případě dávají jen nedostatečnou odpověď.“⁶⁹

Reiner Gödtel uvádí, že „oběti znásilnění (...) bývají velmi často příslušnice nižších příjmových vrstev. (...) Velkou roli hrají také charakterové vlastnosti, jako např. lehkomyšlnost, důvěřivost, sexuální vášeň a zvýšená konzumace alkoholu.“⁷⁰

Milan Veselý ve své knize *Vybrané kapitoly ze sociální patologie* zmiňuje to, že z průzkumu, který se zabýval zkušenostmi obyvatel ČR se sexuálně agresivním chováním,

⁶⁴ GÖDTEL, Reiner a UZEL, Radim, ed. *Sexualita a násilí*. Vyd. 1. Praha: Český spisovatel, 1994. 188 s. ISBN 80-202-0512-8, s. 83.

⁶⁵ Tamtéž, s. 85.

⁶⁶ VESELÝ, Milan. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie*. 1. vyd. V Českých Budějovicích: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2011, 127 s. ISBN 978-807-3942-724, s. 66.

⁶⁷ NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, 451 s. ISBN 80-735-7026-2, s. 148.

⁶⁸ Tamtéž, s. 148-149.

⁶⁹ VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUČHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xxviii, 636 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292, s. 175.

⁷⁰ GÖDTEL, Reiner a UZEL, Radim, ed. *Sexualita a násilí*. Vyd. 1. Praha: Český spisovatel, 1994. 188 s. ISBN 80-202-0512-8, s. 95.

vyplývalo, že ženy, které uvedly, že mají tuto negativní zkušenost, mívají urychlený sexuální vývoj a začínají svůj sexuální život dříve. Mívají také vyšší sexuální potřeby a jsou více aktivní (častěji masturbují, mají častější pohlavní styky a více partnerů). I přesto však znásilněné ženy představují natolik nehomogenní skupinu, že na ně nelze vztáhnout žádnou typologii nebo vzorec.⁷¹

1.3.4 Vzájemný vztah pachatele a oběti

Kriminologie se také zabývá vztahem pachatele a oběti, který často ovlivňuje proces viktimizace. Můžeme hovořit o vztahu objektivním, který je nezávislý na vůli pachatele a oběti (např. bydlí v sousedství, pracují spolu), nebo o vztahu subjektivním (jsou přátelé, partneři). Tento vztah zkoumáme z toho hlediska, nakolik ovlivnil spáchání trestného činu.⁷²

O tom, v kolika procentech případů znásilnění se pachatel a jeho oběť znají, udávají různé zdroje značně odlišná čísla. Kniha Kriminologie uvádí, že v případě znásilnění se existence blízkého vztahu oběti a pachatele objevuje v 31 % případů.⁷³ Brožura Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění však zmiňuje vyšší číslo – pachatel a oběť se znají ve více než 50 % případů.⁷⁴

Reiner Gödtel souhrnně uvádí, že vztah mezi obětí a pachatelem bývá obecně intimnější, než se může zdát. Pouze třetina znásilnění je páchána na oběti, se kterou pachatel nemá žádný vztah. U každé páté oběti se ukázalo prvotní vstřícnější chování, tedy souhlas s flirtováním či pozdějším sexuálním vztahem.⁷⁵

⁷¹ VESELÝ, Milan. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie*. 1. vyd. V Českých Budějovicích: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2011, 127 s. ISBN 978-807-3942-724, s. 63-64.

⁷² NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, 451 s. ISBN 80-735-7026-2, s. 145.

⁷³ Tamtéž, s. 146.

⁷⁴ CIPROVÁ, Kristýna. *Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění*. Praha: Gender studies, 2010, 76 p. ISBN 978-808-6520-315, s. 9.

⁷⁵ GÖDTEL, Reiner a UZEL, Radim, ed. *Sexualita a násilí*. Vyd. 1. Praha: Český spisovatel, 1994. 188 s. ISBN 80-202-0512-8, s. 96.

1.3.5 Sekundární viktimizace

Pojem sekundární viktimizace byl vysvětlen již výše. Nejčastěji se ho dopouštějí orgány činné v trestním řízení při jednání s obětí. Je přitom přirozené, že každé setkání s nimi, kdy oběť musí vyprávět o tom, co se jí stalo, je stresující. O sekundární viktimizaci ale mluvíme teprve tehdy, když se do jednání s obětí přidá nadbytečné zraňování. „Sekundární viktimizace bývá proto také charakterizována jako chybná reakce společnosti, institucí a lidí z neformálního okolí i z míst oficiální kontroly na primární viktimizaci.“⁷⁶

Procesy sekundární viktimizace bývají popisovány např. jako *očerňování oběti*, jehož smyslem je dospět k tomu, že si oběť viktimizaci zasloužila. Očerňování využívá toho, jak se oběť chovala, co měla na sobě, jaká byla její minulost či životní styl k tomu, aby byly zvýrazněny negativní stránky oběti a snížena její věrohodnost. *Obviňování oběti* přenáší část viny na oběť, říkajíc, že oběť si za to, co se jí stalo, do jisté míry může sama. Bývá viněna z lehkomyšlnosti, naivity, z toho, že měla šanci reagovat jinak. *Nerespektování soukromí oběti* považuje oběť za něco, co ji hluboce zraňuje, pokud se tak děje bez jejího souhlasu. Na *poškození dobrého jména oběti* zareagovaly např. Spojené státy zavedením tzv. rape shields law, které vedou k tomu, že sexuální život oběti lze vyšetřovat pouze za určitých specifických podmínek. Jejich cílem je zabránit sekundární viktimizaci oběti v soudních síních.⁷⁷

Sekundární viktimizace má své příčiny. Můžeme je rozdělit na *strukturální*, které vyplývají z formálních předpisů, příkladem může být např. nutnost oběti setkat se s pachatelem při hlavním líčení u soudu, kdy toto setkání může oběť velice traumatizovat. *Sociálně psychologické příčiny*, které způsobují mýty a stereotypy o obětech trestných činů, bývají způsobeny tzv. iluzí dobrého světa. Ta způsobuje, že lidé mají tendenci k idealizaci světa, v kterém se nic neděje bez příčiny. Proto může docházet k obviňování oběti z toho, že si za svou újmu může sama. *Individuální příčiny*, které bývají způsobeny postoji jednotlivců, kteří přicházejí do kontaktu s oběťmi. Může se jednat o fascinaci trestným

⁷⁶ VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUCHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xxviii, 636 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292, s. 196.

⁷⁷ Tamtéž, s. 196-198.

činem, kdy se dotyčný nezajímá o potřeby oběti, ale o trestný čin samotný, čímž jí nadále ubližuje.⁷⁸

Oběti zažívají při sekundární viktimizaci tzv. druhotné rány. Nelze je sice materiálně vyčíslit, ale pro oběť jsou mnohdy více zraňující, než samotný průběh trestného činu. Radíme sem pocit nespravedlnosti, který oběť často zažívá v souvislosti s průtahy v trestním řízení, pocit nedůstojnosti, který může být důsledkem necitlivého výslechu, nebo např. nepříjemnými otázkami novinářů, nebo nevhodnou reakcí blízkého okolí, pocit izolace, který oběti zažívají v době následující po trestném činu, kdy se setkávají s neupřímností ze strany svého okolí a stranění se jich, nastávají pocity osamění.⁷⁹

Pokud budeme sledovat sekundární viktimizaci u obětí trestného činu znásilnění, můžeme konstatovat, že právě obava z viktimizace je nejčastějším důvodem neoznámení znásilnění na policii. Sekundární viktimizace byla také nejčastějším důvodem, proč oběti vyhledaly organizace na pomoc obětem trestných činů, konkrétně buď z obavy z ní, anebo proto, že k ní ze strany orgánů činných v trestním řízení či znalců a okolí již došlo.⁸⁰

Z údajů sondy Bílého kruhu bezpečí za roky 2001 a 2002 vyplynulo, že jako původce sekundární viktimizace označily oběti znásilnění v 70 % případů znalce a psychology, kteří měli za úkol vyšetřit věrohodnost oběti, 30 % obětí uvedlo orgány činné v trestním řízení (policisty a soudy), 20 % obětí mluvilo o sekundární viktimizaci ze strany svých známých nebo rodiny.⁸¹

Při zkoumání konkrétních důvodů k obvinění těchto skupin ze sekundární viktimizace vyplynulo, že u znalců a psychologů (příp. gynekologů) si oběti nejčastěji stěžovaly např. na to, že jim nebylo poskytnuto vysvětlení procedury vyšetření, že znalci projevovali malý zájem o osobu oběti, že používali údaje o oběti a její rodině, které mohly oběť zdiskreditovat a nahrát pachateli. U orgánů činných v trestním řízení si oběti stěžovaly na to, že jim byly kladeny nepříjemné otázky týkající se sexuálního života oběti, že oběti vnímaly tendence podání trestního oznámení jim rozmluvit, či že výslechy probíhaly

⁷⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 191 s. ISBN 978-802-4720-142, s. 17-18.

⁷⁹ Tamtéž, s. 20.

⁸⁰ Tamtéž, s. 21.

⁸¹ Tamtéž, s. 22.

v nepříjemném, rušivém prostředí. Oběti také nebyly spokojeny např. s informacemi, kdy jim ze strany orgánů činných v trestním řízení téměř žádné informace podávány nebyly. U svých známých či rodiny měly oběti pocit, že jsou obviňovány z toho, že byly naivní a lehkovážné, rodina s nimi přestala komunikovat, či byla celá situace značně dramatinována a měla negativní vliv na jejich další život.⁸²

Často se u obětí v důsledku sekundární viktimitizace (nebo v důsledku trestného činu samotného) rozvine tzv. posttraumatická stresová porucha (PTSP). Posttraumatickou stresovou poruchou rozumíme „soubor různých poruch chování a prožívání včetně fyziologických reakcí (poruchy spánku, potivost, třes, nevolnost apod.), které vznikají jako důsledek extrémního stresového prožitku, přesahujícího běžnou lidskou zkušenost.“⁸³ Může se u oběti projevit okamžitě po spáchání trestného činu, či až po delší době, během níž byla oběť zdánlivě bez příznaků.⁸⁴ Z poznatků, které jsem učinila během studia soudních spisů, můžu dodat, že posttraumatická stresová porucha bohužel nebývá častým předmětem zájmu soudů při rozhodování o vině pachatele. Zmínka o PTSP přichází většinou pouze tehdy, když se oběti musí podrobit znaleckému posudku kvůli věrohodnosti své výpovědi.

Tato kapitola ukázala, jakým způsobem definuje znásilnění a jeho okolnosti nynější trestní zákoník. Je zřejmé, že strohá zákonná definice nestačí, a že judikatura je velice důležitým nástrojem k dotváření práva. Bez ní bychom některé pojmy nedokázali specifikovat a zůstávalo by nejisté, zda je možné určité skutky pod znásilnění podřadit.

Druhá část kapitoly se zaměřila na to, jak kriminologie vnímá znásilnění, jeho oběti a pachatele. Větší rozsah byl věnován sekundární viktimitizaci, na niž primárně by se měla tato práce zaměřit a na niž chce poukázat. Jak ukazují data z výzkumu Bílého kruhu bezpečí, se sekundární viktimitizací se při vyšetřování setkává značné procento obětí. Tento fenomén je stále považován laickou i odbornou veřejností za něco spíše výjimečného,

⁸² Tamtéž, s. 23.

⁸³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 439 s. ISBN 978-80-7380-213-4, s. 114.

⁸⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 191 s. ISBN 978-802-4720-142, s. 31.

pravdou ale je, že i během svého výzkumu jsem se s ním setkala ve větší míře, než jsem sama očekávala.

Je pravděpodobné, že tato situace je způsobena tím, že i mezi odborníky jsou zakořeněny určité mýty o znásilnění, které poté ovlivňují jejich chování k obětem. Těmto mýtům se bude práce věnovat ve druhé kapitole.

2 Metodika vyšetřování znásilnění a mýty se znásilněním spojené

Tato kapitola se bude zabývat metodikou vyšetřování znásilnění, tedy znásilněním z pohledu kriminalistiky. V závěru kapitoly budou také představeny nejznámější mýty, které se s tímto trestným činem pojí. Uvedení těchto mýtů je důležité proto, že v dalších částech, v nichž se budu věnovat zjištění ze soudních spisů, bude zajímavé pozorovat jejich vliv na vyšetřování znásilnění.

Specifickou částí, která se věnuje skupinám trestných činů, je metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů, která „zkoumá zákonitosti vzniku stop určitého druhu trestných činů a na jejich základě modifikuje obecné kriminalistické metody tak, aby vyhovovaly podmínkám odhalování, vyšetřování a prevence jednotlivých druhů trestných činů. Z těchto přizpůsobených poznatků a metod vytváří metodika nový celistvý systém, vyznačující se vnitřní strukturou.“⁸⁵

Mezi komponenty jednotlivých metodik řadíme „typovou kriminalistickou charakteristiku dané skupiny trestných činů, typické stopy, zvláštnosti předmětu vyšetřování, typické podněty k vyšetřování a jejich zvláštnosti, typické vyšetřovací situace, typické počáteční úkony a jejich zvláštnosti, typické vyšetřovací verze a zvláštnosti vytyčování vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování, zvláštnosti následné etapy vyšetřování, zvláštnosti zapojení veřejnosti do vyšetřování.“⁸⁶

Protože jsem měla možnost prostudovat soudní spisy a policejní spisy, které se věnovaly znásilnění, nebudu na následujících stránkách popisovat obecné informace o výše uvedených komponentech, jak je popisuje kniha *Kriminalistika*, ale zaměřím se podrobněji na ty, s nimiž jsem se při studiu vyšetřování měla možnost setkat nejčastěji.

⁸⁵ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004. 606 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-878-9, s. 407.

⁸⁶ STRAUS, Jiří a Miroslav NĚMEC. *Teorie a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 503 s. ISBN 978-807-3802-141, s. 285-286.

2.1 Typické vyšetřovací úkony

Při analyzování soudních spisů jsem se setkala s mnohými způsoby vedení vyšetřování, přičemž ne všechna vyšetřování byla vedena zcela správným způsobem. Nejčastějšími úkony byly rekognice, prohlídka těla poškozeného, znalecká expertiza (soudně psychiatrická, psychologická či sexuologická expertiza, kriminalistická expertiza z oboru genetiky), výslech poškozené osoby, ohledání místa činu. Nejedná se samozřejmě o celkový výčet úkonů, které při vyšetřování znásilnění bývají prováděny, můžeme sem zahrnout ještě např. konfrontaci, prověrku výpovědi na místě, vyšetřovací pokus, rekonstrukci apod. Vzhledem k rozsahu své práce se ale budu věnovat pouze těm, které jsou v praxi nejčastěji používány ze strany orgánů činných v trestním řízení.

2.1.1 Výslech oběti

Pokud k zahájení úkonů trestního řízení dojde na základě oznámení trestného činu oběti, následuje její výslech (resp. v počátku vyšetřování podání vysvětlení). Výslechem v kriminalistice rozumíme postup, kterým se na základě zákona získávají formou výpovědi informace významné pro vyšetřování z paměťových stop vyslychané osoby.⁸⁷

Z hlediska kriminalistiky rozlišujeme tři základní stadia výslechu – úvodní stadium, stadium souvislého líčení a stadium otázek a odpovědí. Úvodní stadium výslechu se věnuje procesním formalitám (ověření totožnosti vyslychané osoby, její poučení o právech a povinnostech, seznámení s předmětem výslechu), po nichž následuje pro vyslychajícího významná část, kdy by měl navázat s vyslychanou osobou psychologický kontakt. Tento kontakt má navodit příjemnější atmosféru a zlepšit ochotu vyslychaného vypovídat pravdivě. Vyslychající toho může dosáhnout zejména tím, že se bude chovat slušně, korektně a výslech i výslechové prostředí přizpůsobí individualitě vyslychané osoby. Stadium souvislého líčení nastává, když je vyslychaná osoba vyzvána k tomu, aby uvedla vše, co je jí k předmětu výslechu známo a je jí dán prostor pro její vyjádření.

⁸⁷ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004. 606 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-878-9, s. 327.

V této části by vyslychající neměl osobu zbytečně přerušovat, může ji však vyzvat k tomu, aby některé události upřesnila. Vyslychající by měl věnovat pozornost tomu, zda ve výpovědi nejsou rozpory, zachytit podstatné informace a udělat si obrázek o tom, zda vyslychaná osoba podává objektivní výpověď a rozhodnout o dalším vedení výslechu. Závěrečnou částí výslechu je stadium otázek a odpovědí, v níž vyslychající doplňuje spontánní výpověď pomocí kladení otázek, které mohou doplnit chybějící fakta či pomoci vyslychanému s vybavením určité podrobnosti. Nesmí být pokládány otázky úskočné a sugestivní, nebo takové, v nichž je již odpověď obsažena.⁸⁸

Co se týče předmětu výslechu, měl by se vyslychající zajímat o „dobu a místo činu, co tam poškozená dělala, jak se na něj dostala, jakým způsobem s ní pachatel jednal, zda a jak použil násilí, jakým způsobem se bránila, zda došlo k souloži, zda pachatel ejakuloval, zda již před trestným činem měla oběť pohlavní styk, jaký je popis pachatele, zda se oběť poté dostavila k lékaři, zda má u sebe věci, které mohou sloužit jako důkaz, zda pachatele zná či by ho mohla poznat, zda o činu poškozená osoba s někým hovořila, proč oznámila čin opožděně, zda zná nějaké svědky, jaký je její vztah k pachateli nebo svědkům trestného činu“.⁸⁹

Výslech by měl reflektovat to, že pro oběť to musí znamenat velkou citovou zátěž. Měl by ho vést zkušený kriminalista nebo žena, která by měla snáze překonat ostych oběti.⁹⁰ V praxi jsem se ale s ženou jako s vyslychající osobou setkala spíše výjimečně. Poměrně často však dochází k chybám ve výslechu, které mnohdy zapříčiňují sekundární viktimizaci obětí. Nejčastěji jsem narazila na velmi necitlivé otázky vyslychající osoby, které směřovaly do intimní sféry oběti, nebo na otázky, které v oběti vytvářely dojem, že jí policisté nevěří. Často také zpochybňovali způsob její obrany, resp. ptali se, proč se nebránila víc. Konkrétní případy uvedu v empirické části této práce.

Teorie, která se zabývá psychologií výslechu, za nejčastější chyby označuje např. to, že si vyslychající utvoří názor o oběti již v prvních minutách výslechu, a tento dojem poté nemění ani později, ačkoli by podle okolností měl. Dalším příkladem může být to, že pokud vyslychající stále vyšetřuje určitý typ trestných činů, dochází u něj k určitému ustálení

⁸⁸ Tamtéž, s. 330-332.

⁸⁹ Tamtéž, s. 469.

⁹⁰ Tamtéž, s. 473.

pohledu a názoru na osoby, které vyslýchá, a pak, přestože se vyslýchaná osoba od tohoto obrazu odlišuje, ji zařazuje do vytvořených schémat. Můžeme se také setkat se sociálními stereotypy u policistů, které mohou vést k neadekvátnímu chování vyšetřovatele.⁹¹ Osobně jsem ve spise narazila na to, že s drogově závislou prostitutkou, která byla „mimo pracovní dobu“ znásilněna, bylo jednáno zcela absurdním a necitlivým způsobem, jak ze strany policistů, tak ze strany lékařů, kteří ji odmítli řádně vyšetřit.

Psychologie uvádí určitá doporučení při jednání s obětí trestného činu. V oblasti nonverbální komunikace se doporučuje neuhýbat před obětí pohledem při kladení otázek, pokusit se s ní navázat oční kontakt, bezděčně se od oběti neodklánět a nenahýbat (signalizuje to nechuť a averzi, kterou oběti citlivě registrují), dodržovat pro oběť přijatelnou vzdálenost při výslechu (je možné nechat oběť, aby si optimální vzdálenost od vyslýchajícího vybrala sama).⁹²

Při verbální komunikaci se doporučuje mluvit s obětí tlumeným hlasem, s delšími přestávkami, které působí trpělivým a klidným dojmem. Je také dobré shrnovat podstatné informace z výpovědi, které nasvědčují tomu, že vyslýchající pozorně poslouchal, nebo nechat oběti delší čas na správné zformulování odpovědi (oběť často bývá zmatená a mlčení policisty jí může pomoci více, než neustálé měnění otázek ze strany vyslýchajícího). Doporučuje se také formulovat věty s osobním zabarvením, používat spíše „Myslím si..., mám pocit...“ než „Je stanoveno..., bylo by dobré...“, protože se tím ukazuje zájem a účast. Totéž platí pro vyjadřování pocitů – ačkoli by měl být policista nestranný, vyjádření své citlivosti či lítosti oběti zcela jistě pomůže a ukáže jí svou lidskou tvář.⁹³

Také s neosobním přístupem policistů jsem se setkala při studiu protokolů o výslechu. Jejich jednání je mnohdy natolik nestranné a odosobněné, že oběti mohou mít pocit, že jejich psychická újma způsobená znásilněním policisty vůbec nezajímá. Nejsem si jistá, zda je to způsobeno tím, že po určité době člověk otupí, nebo naopak necitlivostí jednotlivců, ale pro oběť a její ochotu, zda bude vypovídat či ne, to může mít fatální následky.

⁹¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 439 s. ISBN 978-80-7380-213-4, s. 301-302.

⁹² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 309 s. ISBN 80-868-9873-3, s. 222.

⁹³ Tamtéž, s. 222-223.

Důležitou součástí výslechu je jeho dokumentace. Pokud se jedná o druhy dokumentace, pak je můžeme rozdělit na protokol o výslechu (ten je vždy nezbytný) a dále např. na dokumentaci zvukovým záznamem, obrazovým záznamem či video záznamem. Při pořizování dokumentace, která je důležitým důkazem u soudního řízení, je proto nutné dbát některých základních zásad. Jednou z nich je nutnost včasné dokumentace výslechu, protože s přibývajícím časem, který od prožití události uplynul, je schopnost vyslýchané osoby vybavit si konkrétní události výrazně oslabována. Druhá zásada vyzdvihuje nenahraditelnost dokumentace výslechu, reflektující to, že na rozdíl od věcných stop jsou paměťové stopy důkazem, který např. po smrti svědka nikdy ničím nenahradíme. Třetí zásada zmiňuje nutnost objektivní dokumentace výslechu, kdy vyslýchající je povinen objektivně zaznamenat všechny informace k poznání skutkového stavu vyšetřované věci. Poslední zásada hovoří o nezbytnosti úplné dokumentace výslechu, kdy jsou orgány činné v trestním řízení povinny shromažďovat informace ve prospěch i neprospěch obviněného.⁹⁴

Protokoly o výsleších byly jedním z materiálů, kterým jsem při analýze soudních spisů věnovala velkou pozornost. Právě v nich jsem nejčastěji objevovala nevhodné otázky policistů či advokátů obviněných při výslechu oběti. Po obsahové stránce musím konstatovat, že se často jednalo o nepřehledné cáry papírů s hrubkami, překlepy a škrty, což dle mého názoru značně snižuje kvalitu tohoto důkazního prostředku.

2.1.2 Prohlídka těla oběti

Jedním z prvotních úkonů vyšetřování trestného činu znásilnění je ohledání těla živé osoby – v tomto případě oběti. Cílem tohoto ohledání je zjistit, zda se na těle osoby nachází stopy a následky trestného činu znásilnění.⁹⁵ „Tento druh ohledání se zpravidla zahajuje ohledáním oděvu, částí těla, které nejsou zakryty oděvem a poté ostatními částmi těla ohledávané osoby. Při ohledání těla živé osoby musí být přísně zachována zásada, že

⁹⁴ NĚMEC, Miroslav. *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*. Vyd. 1. Praha: Policejní akademie České republiky, 2003, 136 s. ISBN 80-725-1141-6, s. 37-38.

⁹⁵ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004. 606 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-878-9, s. 320.

ohledávající musí být stejného pohlaví jako ohledávaná osoba, pokud ohledání neprovádí specialista – lékař.“⁹⁶

Nejčastěji bývá v praxi prohlídka těla prováděna praktickým lékařem (v případě zjevných zranění na těle oběti), nebo gynekologem (v případě gynekologického vyšetření a odběru biologického materiálu). K přesnému popisu poranění u žen vystavených domácímu násilí či znásilnění se používá formulář podle Metodického opatření Věstníku MZ ČR z dubna 2006.⁹⁷

Gynekologické vyšetření se zpravidla provádí na žádost Policie ČR, státního zástupce či soudu - pak má oběť dle § 114 trestního řádu povinnost se prohlídce podrobit. V tomto případě lékař odpovídá na dotazy, které mu v žádosti o vyšetření ženy klade vyšetřovatel.⁹⁸ Výjimečně bývá gynekolog požádán o prohlídku přímo znásilněnou ženou (pokud ano, pak o výsledcích prohlídky sepisuje regres, který se souhlasem oběti posílá Policii ČR).⁹⁹

Prohlídku samotnou je nutné provést co nejdříve po znásilnění a ženám se doporučuje, aby se před ní nepřevlékaly a nesprchovaly, aby nedošlo ke ztrátě možných stop.¹⁰⁰

⁹⁶ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická taktika*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 291 s. ISBN 978-807-3800-956, s. 76.

⁹⁷ KOVÁŘ, Petr. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, 2008, 292 s., [2] s. barev. obr. příl. ISBN 978-807-3451-615, s. 183.

⁹⁸ PERSEFONA O.S. *Persefona.cz* [online]. 2009 [cit. 2013-10-05]. Dostupné z: <http://persefona.cz/download/analyzaStopZnasilneni.pdf>.

⁹⁹ KOVÁŘ, Petr. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, 2008, 292 s., [2] s. barev. obr. příl. ISBN 978-807-3451-615, s. 183.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 183-184.

Vyplňte lékař

DOKUMENTACE PŘÍPADŮ DOMÁČÍHO NÁSILÍ

(PŘÍLOHA LÉKAŘSKÉ ZPRÁVY)

ZÁZNAM LOKACE ZRANĚNÍ PŘI PRVNÍM KONTAKTU S NEMOCNÝM

Místo, kde jste zjistili poranění, označte na schématu těla šipkou a spojte s příslušným popisem.

Vešle popisku označte také počít: množství a jejího druhu.

ÚDAJE O PACIENTOVĚ:

Jméno: _____

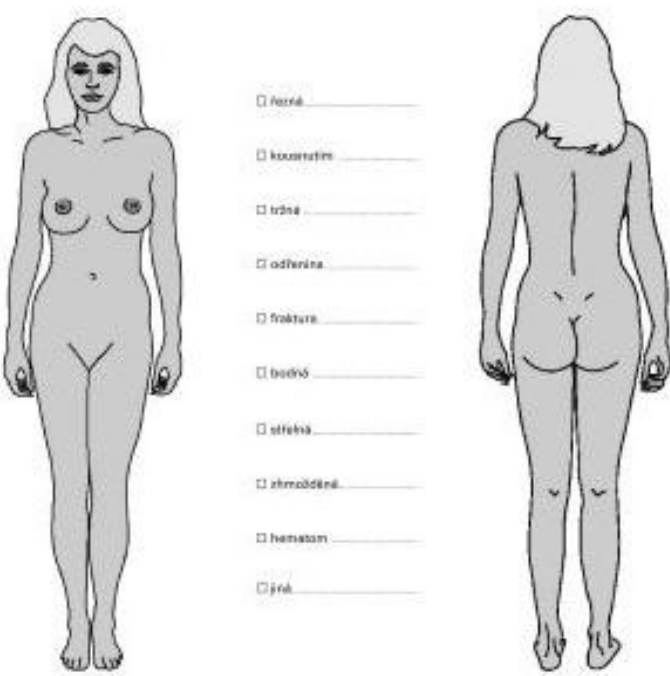
Příjmení: _____

Rodné číslo: _____

Bydliště: _____

Datum návštěvy: _____

Čas návštěvy: _____

- Pevná _____
- kousnutí _____
- tržná _____
- odřenina _____
- fraktura _____
- bodná _____
- střelná _____
- zhmoždění _____
- hematom _____
- jiná _____

Ilustrace 1 – Formulář podle Metodického opatření Věstníku MZ ČR z dubna 2006. Vpravo místo na popis zranění: řezná, kousnutí, tržná, odřenina, fraktura, bodná, střelná, zhmoždění, hematom, jiná.

Zdroj: KOVÁŘ, Petr – *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*, s. 183.

„Vyšetření sestává z anamnézy, gynekologického vyšetření a laboratorních odběrů. Ve zdravotnické dokumentaci musí být uveden přesný čas vyšetření.“¹⁰¹

U anamnézy je důležité dodržovat zásady ochrany osobnosti oběti. Nedoporučuje se s poškozenou hovořit v přítomnosti jiných osob, na úvod je dobré nechat oběť samostatně vyprávět o průběhu události a teprve poté případně doplnit nezbytné informace. Je nutné zjistit zejména – jak došlo ke kontaktu poškozené s pachatelem, jakému násilí byla oběť podrobena ze strany pachatele, jakým způsobem se bránila, jak probíhalo napadení, zda došlo k pohlavnímu styku, jak a kam, zda šlo o jednoho pachatele, atd. Anamnézu je nutné doplnit údaji o poslední menstruaci, zda již oběť měla pohlavní styk a zda případně došlo

¹⁰¹ ROZTOČIL, Aleš. *Moderní gynekologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-802-4728-322, s. 125-126.

k defloraci, datum posledního dobrovolného sexuálního styku či zda byla oběť léčena pro nějaké pohlavně přenosné choroby. Do lékařské zprávy se dále zapisují údaje o celkovém stavu pacientky (např. zda jeví známky opilosti).¹⁰²

Gynekologické vyšetření by mělo pátrat po tom, zda je možné u poškozené najít známky soulože, známky fyzického násilí a obrany, či známky látek a stavů, které vedou k bezbrannosti osoby (alkohol, drogy, sedativa apod.). Vyšetření by se mělo provádět v přítomnosti jiného lékaře nebo zdravotní sestry a je vhodné, aby alespoň jedna z přítomných osob byla žena.¹⁰³

„Zvláštní pozornost je třeba věnovat prohlídce zevního genitálu. Kromě úrazů vznikají poranění vulvy a pochvy nejčastěji právě při znásilnění. (...) Nejčastějším typem poranění jsou trhliny, oděrky, otok, zarudnutí a petechie.“¹⁰⁴ Autor uvádí, že z 311 obětí vyšetřených do 48 hodin po znásilnění mělo 90 % z nich poranění na genitálu.¹⁰⁵

Tato skutečnost nekorresponduje s mou analýzou soudních spisů, při níž jsem naopak na zranění genitálu znásilněných žen narazila spíše výjimečně, ve většině případů ženy žádné zranění neměly.

„Gynekologické vyšetření musí být doplněno také odběrem biologického materiálu. Nejprve by mělo dojít k provedení stěru biologického materiálu (k zajištění spermatu, krve, slin) z potřísněných částí těla poškozené (např. z vlasů a kůže), poté k provedení stěru z úst, genitálu a konečníku (na přítomnost spermatu, slin, DNA), poševní výtěr ze zadní klenby poševní (přítomnost spermií, DNA), stěr z děložního hrdla (testování na kapavku, chlamydie), nátěr na podložní mikroskopické sklo (spermie, DNA aj.), odběr krve (testování na hepatitidu, HIV, alkohol, léky a drogy), odběr moči (přítomnost drog či léků).“¹⁰⁶

Z vlastní zkušenosti se soudními spisy musím bohužel konstatovat, že překládaná teorie a praxe se velmi liší. Ve spisech jsem měla možnost zkoumat i gynekologická vyšetření, ale výsledek byl tristní – většina z nich byla pro laika naprosto nepochopitelná,

¹⁰² KOVÁŘ, Petr. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, 2008, 292 s., [2] s. barev. obr. příl. ISBN 978-807-3451-615, s. 184-185.

¹⁰³ Tamtéž, s. 185.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 186-188.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 188.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 190.

lékařské termíny nebývají ve zprávě nijak vysvětleny a mnohdy je jak pro policisty, tak pro následnou interpretaci soudu nejisté, co z nich mají vyvodit. Tento stav se netýkal pouze gynekologických vyšetření, ale i normálních lékařských prohlídek, kdy lékaři používali časté zkratky, ve kterých bylo velice těžké se vyznat, např. slova „na poklep citlivé“ zkrátil lékař do „na pokl. cit.“ Takováto hantýrka nebyla jistě nesrozumitelná nejen mně, ale i policistům a soudcům, bylo by proto dobré, aby se lékaři snažili své zprávy podávat co nejvíce laicky.

2.1.3 Ohledání místa činu

V co nejkratší době po oznámení znásilnění ze strany oběti by mělo dojít k ohledání místa činu. „Nejčastěji ohledání provádí policejní orgán, případně se ohledání účastní skupina pracovníků (výjezdová skupina). Skupinu tvoří zpravidla vedoucí výjezdové skupiny, potřebný počet policistů, kriminalistický technik, psovod a podle potřeby i soudní lékař, popřípadě znalec z jiného oboru.“¹⁰⁷

Základní metodou ohledání je pozorování, které by mělo směřovat k co nejvíce objektivnímu poznání zkoumané situace nebo předmětů.¹⁰⁸

Ohledání místa činu je neodkladným úkonem, který je zaměřen na zkoumání situace na místě činu, stop činu a jeho pachatele, příp. dalších údajů. Úkolem je určit, co se na daném místě událo.¹⁰⁹ Základem pro úspěšné ohledání místa činu je jeho zajištění do příjezdu výjezdové skupiny, aby se zachovala jeho struktura a zabránilo se poškození případných stop. Měly by tedy být vykázané nepovolané osoby a zakázán vstup dalším osobám, ochránit stopy před nepříznivým počasím apod. Dále by měly být analyzovány výchozí informace a na jejich základě lokalizováno místo činu a vybrány potřebné technické prostředky a povolané osoby pro ohledání. Je vhodné určit směr pohybu, kterým bude

¹⁰⁷ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004. 606 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-878-9, s. 316.

¹⁰⁸ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická taktika*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 291 s. ISBN 978-807-3800-956, s. 68.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 71-72.

vyšetřující místo ohledávat (např. excentrickým nebo koncentrickým způsobem – tzn. od středu k okrajům či obráceně).¹¹⁰

Fáze ohledání dělíme na orientační ohledání, detailní ohledání a závěrečnou fázi ohledání. Orientační fáze slouží k dokumentaci místa činu tak, jak ho měla policie možnost poznat, očíslování důležitých důkazů, a rozhodnutí o tom, jakým směrem se bude vyvíjet detailní ohledání. V této fázi je nutné s ničím nehýbat a na nic nesahat. Detailní ohledání poté spočívá v podrobném zkoumání stop, které se na místě nacházejí, a v jejich zajišťování. Na základě představ o způsobu spáchání je také možné se detailněji zaměřit na stopy, které nebyly nalezeny v orientační fázi ohledání, ale které by mohly být přítomny na místě činu. Závěrečná fáze ohledání znamená sepsání protokolu o ohledání místa činu, nakreslení náčrtků, záznamy o případném nasazení služebního psa, apod.¹¹¹

Typickým místem činu trestného činu znásilnění mohou být jak odlehlá prostranství, tak např. chodby a výtahy domů, osobní vozidla, ale i byty.¹¹² Při ohledání místa činu, které se nachází ve venkovních prostorách, je nutné věnovat pozornost trasologickým stopám (stopy obuvi, stopy po tažení oběti po zemi apod.), nebo materiálním stopám (utržené knoflíky, vytrhané vlasy apod.). V uzavřených prostorech je důležité zaměřit se na konkrétní místo spáchání (postel, kanape) a věnovat se místům, kde by mohly být biologické stopy (prostěradla, povlečení).¹¹³

V soudních spisech jsem měla možnost probrat se mnoha protokoly o ohledání místa činu. Tyto protokoly byly přítomny téměř ve všech případech, pokud se nejednalo o znásilnění oznámená s velkým časovým odstupem. Musím říci, že jejich kvalitě a zpracování se nedalo téměř nic vytknout, byly většinou zpracovány podrobně, doprovázeny fotografiemi a náčrtky, v případech, kdy to bylo účelné, byl nasazen služební pes. Jediným případem, který bych mohla hodnotit spíše negativně, byl ten, kdy výjezdová skupina přijela na místo činu s větším časovým odstupem (cca 3-4 hodiny), kdy už celé místo

¹¹⁰ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004. 606 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-878-9, s. 321-322.

¹¹¹ Tamtéž, s. 323-324.

¹¹² KOVÁŘ, Petr. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, 2008, 292 s., [2] s. barev. obr. příl. ISBN 978-807-3451-615, s. 157.

¹¹³ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004. 606 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-878-9, s. 471.

stačilo zapadat čerstvým sněhem a kvůli tomu nebylo možné zajistit žádné stopy. Tento jediný případ ale nic nemění na tom, že ohledání místa činu se zdá být policejními pracovníky velice dobře zvládnutý úkon.

2.1.4 Rekognice

Nezbytným úkonem, který se ve vyšetřování objevuje tehdy, došlo-li ke znásilnění neznámým pachatelem a nyní je nutné, aby oběť podezřelého identifikovala jako pachatele, je rekognice.

„Rekognice je samostatnou metodou kriminalistické praktické činnosti, spočívající v opětovaném poznání dříve vnímaného objektu poznávající osobou s cílem ztotožnění objektu.“¹¹⁴ Je to metoda, která je upravena i v trestním řádu (§104b tr.řádu), a je realizovatelná, pouze pokud poznávající osoba má dosud v paměti uchovány paměťové stopy. Jejím cílem je individuální identifikace.¹¹⁵

Typické pro rekognici je to, že je neopakovatelná, protože se při identifikaci ztotožňovaného subjektu vytváří nový obraz objektu a může ovlivnit proces dalšího poznávání. Výjimkou jsou případy, kdy mezi subjekty rekognice nebyla hledaná osoba. Rekognice se také od ostatních kriminalistických metod odlišuje nezastupitelností subjektu, kterým může být pouze ten, koho poznávající osoba již v minulosti viděla.¹¹⁶

Teorie rozlišuje několik různých hledisek pro rozdělení druhů rekognic, ale pro vyšetřování znásilnění je důležité dělení „podle stupně původnosti předváděného subjektu na rekognice „in natura“ a rekognice objektů podle jejich modelů – např. reprodukce, fotografie apod.“¹¹⁷

Před rekognicí je účelné provést výslech poznávající osoby a připravit objekty a subjekt rekognice. Je také dobré u trestného činu znásilnění poznávající osobu uklidnit a připravit ji na to, že pohled na pachatele pro ni může být stresující. V takovýchto případech

¹¹⁴ Tamtéž, s. 345.

¹¹⁵ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická taktika*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 291 s. ISBN 978-807-3800-956, s. 155.

¹¹⁶ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004. 606 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-878-9, s. 346.

¹¹⁷ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická taktika*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 291 s. ISBN 978-807-3800-956, s. 159.

je jistě vhodnější, při rekognici „in natura“, aby byla tato prováděna např. přes jednocestné zrcadlo.¹¹⁸

Při přípravě poznávajících osob a objektů rekognice je nutné, aby byl ztotožňovaný objekt předváděn s několika dalšími osobami (počet objektů není nikde pevně stanoven, ale mluvíme o minimálně čtyřech osobách). Přibrané osoby by měly být druhově shodné se ztotožňovaným, a měly by se předvádět ve skupině.¹¹⁹

Zákonodárce při shodnosti objektů neuvádí, v jakých znacích se nemají předváděné osoby výrazně odlišovat. Na základě zobecněných poznatků kriminalistiky můžeme hovořit o nutnosti neodlišovat se v těchto identifikačních vlastnostech: pohlaví, etnikum (pokud se jedná o ztotožňovanou osobu etnicky odlišné skupiny, musí být všechny osoby stejného etnika), věk, resp. zdánlivý věk, oblečení, výška osoby (jedná se o skutečnou výšku, nikoli o výšku dle subjektivního pohledu poznávající osoby), stavba těla, barva, délka a hustota vlasů a vousů. Můžeme sem nicméně řadit i tetování, jizvy apod.¹²⁰

Poznávající osoba má při rekognici označit ukázáním objekt, který znovupoznala. Může osoby také požádat, aby např. promluvily nebo učinily nějaké gesto. Po znovupoznání je nutné poznávající osobu vyslechnout k tomu, na základě jakých znaků dotyčného poznala.¹²¹

Vzhledem k neopakovatelnosti tohoto úkonu je nutné, aby byla k rekognici vždy přibrána alespoň jedna nezúčastněná osoba, která může kdykoli potvrdit průběh rekognice. To stanoví i trestní řád v § 104b odst. 1.¹²²

O rekognici se pořizuje protokol, který by měl ideálně také obsahovat fotodokumentaci či videozáznam.¹²³

S rekognicí jsou spojeny některé diskutabilní problémy. Jedním z nich je otázka, jak přimět osoby, které jsou k rekognici přivzaty jako další druhové objekty, k tomu, aby na

¹¹⁸ Tamtéž, s. 161-162.

¹¹⁹ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika. 2.*, přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004. 606 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-878-9, s. 349-350.

¹²⁰ KONRÁD, Zdeněk a Jitka VESELÁ. *Rekognice*. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, 71 s. ISBN 978-80-7251-269-0, s. 54.

¹²¹ STRAUS, Jiří. *Kriminalistická taktika. 2. rozš. vyd.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 291 s. ISBN 978-807-3800-956, s. 168-169.

¹²² Tamtéž, s. 172.

¹²³ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika. 2.*, přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004. 606 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-878-9, s. 353.

rekognici s vyšetřovateli spolupracovali. V praxi se toto řeší tím, že se jako objekty přibírají policisté. Na malých městech ale tato situace může působit potíže, protože poznávající osoba by neměla znát žádný z objektů.¹²⁴

Velkým problémem bylo také to, zda může být osoba (svědek, podezřelý nebo obviněný) nucena k tomu, aby úkon rekognice strpěla. Tuto otázku vyřešil Ústavní soud, kdy ve svém Nálezu ÚS III. US 528/06 uvedl, že „z hlediska zásady „nemo tenetur se ipsum accusare“ (nikdo není povinen sám sebe obviňovat) lze (...) konstatovat, že rekognice je úkonem, při němž je obviněný nucen toliko pasivně strpět poznávací proceduru. Pouhé strpění rekognice nelze označit za donucování k sebeobviňování či k sebeusvědčování.(...) Naproti tomu v takovém případě, kdy policejní orgán vyzval obviněného v rámci rekognice k hlasovému projevu, došlo k překročení hranice mezi úkonem, při němž je obviněný nucen k aktivnímu jednání, jímž se sám může usvědčit. Bylo by v rozporu s právem neobviňovat sám sebe, pokud by pod sankcí pořádkové pokuty měl obviněný být donucen mluvit. (...) Policejní orgán sice může obviněného vyzvat, aby promluvil nebo jinak aktivně jednal, musí jej však poučit, že to může odmítnout; pokud nebyl obviněný takto poučen, je provedená rekognice neúčinným důkazem.“¹²⁵

2.1.5 Genetická expertiza

Jedním z nejdůležitějších důkazů v trestním řízení, které se týká znásilnění, bývá odborné vyjádření z oboru genetické expertizy. Znalci z oboru genetiky podávají informaci o tom, zda se vzorky genetického materiálu odebraného z těla poškozené shodují se vzorky DNA obviněného či podezřelého. Dalo by se říci, že tento důkaz bývá klíčový, zejména v případě, kdy obviněná osoba odmítá, že k pohlavnímu styku s poškozenou vůbec došlo.

Odborné vyjádření v trestních věcech často podává Kriministický ústav Praha a odbory kriminalistické techniky a expertiz (OKTE) správ krajů Policie ČR.¹²⁶

¹²⁴ KONRÁD, Zdeněk a Jitka VESELÁ. *Rekognice*. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, 71 s. ISBN 978-80-7251-269-0, s. 40-41.

¹²⁵ Tamtéž, s. 44.

¹²⁶ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004. 606 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-878-9, s. 306.

Oborem, který se tímto zkoumáním zabývá, je forenzní genetika. „Forenzní genetickou expertizou se pro potřeby objasňování trestných věcí zkoumá v makro- i mikromnožství lidský biologický materiál obsahující DNA. K tomu se využívají a rozvíjejí poznatky biochemie, molekulární biologie, populační genetiky a řady příbuzných biologických disciplín.“¹²⁷

Analýza DNA vychází z toho, že DNA je obsažena ve všech buňkách lidského těla kromě červených krvinek a nese kompletní genetickou výbavu jedince, jako je pohlaví, barva vlasů apod. Každý člověk má přitom jedinečnou strukturu DNA (s výjimkou jednovaječných dvojčat), takže je možné ho podle ní identifikovat.¹²⁸

Výsledkem genetické analýzy je soubor dvojic čísel, které se označují jako profil DNA, a pomocí něhož je možná identifikace jednotlivce. Ne vždy se ale podaří získat úplný profil DNA (tedy z dostatečného množství materiálu, který je vhodný k individuální identifikaci). Častěji se ve vyšetřování vyskytují smíšené (získané ze směsi biologického materiálu více osob) či neúplné (z malého množství materiálu) profily DNA.¹²⁹

U sexuálně motivovaných trestných činů se velice často provádí speciální analýza chromozomu Y, který je přítomen u mužského pohlaví. Tuto analýzu je možné díky vysoké citlivosti použít nejen v případech, kdy u muže došlo k ejakulaci, ale i tehdy, když k ní nedošlo. Nevede sice k individuální identifikaci osoby, ale může sledovat příbuzenské vztahy v otcovské linii (profil DNA stanovený z této analýzy je totiž dědičný z otce na syna).¹³⁰

U znásilnění se nejčastěji objevují vzorky z poševního či análního výtěru či bukálního stěru, skvrny na oděvu, jako jsou sliny či sperma, vlasy nebo ochlupení, či výškrab zpod nehtů.¹³¹

V případě zkoumání spermatu z výtěru pochvy či análního otvoru je dobré prokázat přítomnost celé spermie. Nicméně doba, po kterou lze prokázat jejich přítomnost ve stěru, kolísá podle podmínek, jimž jsou spermie vystaveny. Již druhý den po znásilnění může být

¹²⁷ KOVÁŘ, Petr. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, 2008, 292 s., [2] s. barev. obr. příl. ISBN 978-807-3451-615, s. 164.

¹²⁸ Tamtéž, s. 164.

¹²⁹ Tamtéž, s. 164.

¹³⁰ Tamtéž, s. 164-165.

¹³¹ Tamtéž, s. 165.

mikroskopický nálezn spermií negativní, někdy je ale možné dokázat přítomnost i do 6. dne od trestného činu.¹³² Pokud nedojde k prokázání přítomnosti spermií, následuje nepřímé dokazování spermatu pomocí zjišťování látek, které jsou v něm obsaženy. Nejčastěji se jedná o acidfosfatázy, spermin a cholin, nebo fruktóza.¹³³

Jak bylo řešeno výše, genetická expertiza je jedním z nejdůležitějších důkazů v případech znásilnění. Vzhledem k tomu, že je prováděna experty z oboru genetiky, nedocházelo v praxi k žádným větším problémům v oblasti zkoumání genetického materiálu. Spíše se stávalo, že odebraný materiál nebyl dostatečný, či že se jednalo o neúplné profily DNA, které mohly sloužit spíše k případnému vyloučení podezřelé osoby, než k potvrzení její viny. Několikrát jsem se také setkala s tím, že vypracování odborného vyjádření bylo příliš zdlouhavé a v důsledku toho docházelo k protahování trestního řízení či vyšetřování. Zda je tento problém plošný, nemohu posoudit, ale domnívám se, že v případě vyšetřování znásilnění je jakékoli zdržení citlivé a může být pro oběti nepříjemné, bylo by tedy příhodné se ho vyvarovat.

2.1.6 Znalecký posudek z oboru psychologie

Znalecký posudek z oboru psychologie bývá velmi často prováděn na základě opatření orgánů činných v trestním řízení k posouzení věrohodnosti poškozené osoby či k posouzení osobnosti pachatele.

Znalecká činnost je upravena zákonem o znalcích a tlumočnících č. 37/1967 Sb. Znalcem může být osoba, která je zapsána v seznamu znalců, složila znalecký slib a byla jmenována ministrem spravedlnosti nebo předsedou krajského soudu.¹³⁴

Znalec ve znaleckém posudku odpovídá na otázky, které mu byly položeny ze strany vyšetřovacích či soudních orgánů. „Znalec – psycholog se zabývá psychologickým rozbořen osobnosti posuzovaného včetně jeho inteligence (která bývá někdy vyčleňována jako samostatná otázka), objasňování jeho interpersonálních a širších sociálních vztahů, rozbořen motivačních činitelů, hodnocením z hlediska možnosti a pravděpodobnosti

¹³² *Soudní lékařství* / . 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999, 600 s. ISBN 80-716-9728-1, s. 437.

¹³³ Tamtéž, s. 438-439.

¹³⁴ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004. 606 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-878-9, s. 306-307.

resocializace. Typickým požadavkem na psychologa je zhodnocení věrohodnosti, v těchto případech bývá často vyžádán pouze samostatný psychologický posudek.¹³⁵

Metody, které se využívají ve znalecké soudně lékařské praxi, můžeme rozdělit na klinické a testové. Mezi klinické metody patří zejména metoda pozorování a metoda rozhovoru. Pozorování má sloužit k sledování projevů vyšetřované osoby, jako je její oblečení, vzhled, projevy emocí či způsoby komunikace. Rozhovor má zajistit navázání a udržení dobrého kontaktu s vyšetřovanou osobou a motivovat ji ke spolupráci. Detailní rozhovor, který je zaměřen na minulost osoby, údaje o rodičích a celé rodině, apod., označujeme jako exploraci. Nevýhodou rozhovoru je ale to, že bývá velice subjektivní.¹³⁶

Testové metody rozdělují testy na výkonové, projektivní, a na dotazníky. Výkonové testy jsou ve své podstatě testy schopností, z nichž nejvýznamnějším bývá test inteligence. Nejpoužívanější jsou inteligenční soubory D. Wechslera, které měří různé aspekty inteligence a umožňují posoudit dílčí výkonnost a strukturu inteligence. Používají se ale i různé testy speciálních schopností, jako je paměť, pozornost či testy uměleckých schopností.¹³⁷

Projektivní testy zkoumají zejména vlastnosti motivační a emoční, jejich výhodou je to, že jejich podnětový materiál je mnohoznačný a částečně nestrukturovaný, tudíž je zde minimální možnost zkreslení ze strany vyšetřované osoby, protože ta neví, jakým způsobem by na ně měla „správně“ reagovat. Řadíme sem např. Rorschachovu metodu (tzv. metoda inkoustových skvrn), Hand-test (zachycuje tendence k agresivnímu chování), či Jungův test slovních asociací.¹³⁸

Pomocí dotazníků odpovídá zkoumaná osoba na otázky týkající se jejích zájmů, názorů či chování v různých situacích. Jejich výhodou je jednoduché vyhodnocení, nevýhodou to, že jsou poměrně náchylné ke zkreslení ze strany vyšetřované osoby. Používané jsou zejména Minnesotský mnohofázový dotazník či Eysenckovy dotazníky.¹³⁹

¹³⁵ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009, 226 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4726-182, s. 189-190.

¹³⁶ Tamtéž, s. 191-192.

¹³⁷ Tamtéž, s. 193-194.

¹³⁸ Tamtéž, s. 194.

¹³⁹ Tamtéž, s. 194-195.

Znalecký posudek je vypracován na základě všech poznatků o vyšetřované osobě. Je podáván písemně. Posudek obsahuje výpis ze spisu a zdravotnické dokumentace, vlastní vyšetření (včetně vyjmenování všech použitých testových metod), rozbor a hodnocení ve vztahu k položeným otázkám a závěr, v němž je co nejpřesněji odpovězeno na dané otázky.¹⁴⁰

Ze soudních spisů jsem získala příklad otázek, které byly položeny znalci psychologovi na posouzení poškozené osoby:

1. *Posudte osobnost poškozené, úroveň jejího intelektu.*
2. *Jaká je úroveň schopností poškozené prožité události vnímat, zapamatovat si je, hodnotit a reprodukovat?*
3. *Projevují se u zkoumané osoby sklony ke konfabulaci a v jakém směru?*
4. *Jaký je stupeň věrohodnosti údajů, uváděných svědkyní při výslechu?*
5. *Zda byla poškozená schopna vzhledem ke svému duševnímu stavu dát obviněnému jasně najevo nesouhlas s jeho počínáním, zda její duševní choroba nebo porucha, či její zdravotní stav bránily účinnější obraně proti jednání obviněného?*
6. *Další skutečnosti, které znalci považují za důležité vzhledem k projednávané věci.*

Nejčastěji bývají osoby vyšetřovány psychologem v případech znásilnění kvůli ověření své věrohodnosti. Věrohodnost je v soudně znalecké praxi rozlišena na věrohodnost obecnou (vztahující se k dané osobě souhrnně) a specifickou věrohodnost (vztahující se ke konkrétní výpovědi osoby). K jejímu posouzení je nutné osobu vyšetřit jak klinickými, tak testovými metodami, a provést psychologický rozbor její osobnosti.¹⁴¹

Z provedené analýzy soudních spisů jsem nabyla dojmu, že věrohodnost konstatovaná psychology velmi silně ovlivňuje rozhodování soudců o pravdivosti či nepravdivosti výpovědi. Domnívám se však, že ne vždy je na místě prisuzovat znaleckým posudkům z oboru psychologie tak velký význam. Setkala jsem se totiž s tím, že ač byla oběť označena jako zcela věrohodná obecně i ve specifickém případě, její obvinění se nakonec ukázalo jako falešné. Nebo naopak, výpověď oběti, kterou psycholog označil za zcela

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 195-196.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 216-217.

nevěrohodnou, byla podporována řadou ostatních důkazů, přesto byl na základě znaleckého posudku obviněný zproštěn. Jako velký problém zde vidím to, že i znalci psychologové jsou „pouze lidé“, a mohou se nechat ovlivnit subjektivním dojmem, který ze zkoumané osoby mají. To se potom může promítat i do průběhu samotného psychologického zkoumání.

2.1.7 Znalecký posudek z oboru psychiatrie, sexuologie

Pro posouzení duševního stavu obviněného a případných poruch jeho sexuální preference bývají přibráni znalci z oboru psychiatrie a sexuologie. V praxi se nejčastěji jednalo o jeden posudek rozdělený na část psychiatrickou a na část sexuologickou.

„Soudně psychiatrickým vyšetřením je nutno zjistit zejména, zda obviněný trpí duševní poruchou a jakou, jak se tato porucha projevuje, zda lze předpokládat, že obviněný bude trestnou činností opakovat, zda pobyt obviněného na svobodě je nebezpečný pro společnost, zda je nutno nařídit ústavní léčení, případně navrhnout jiné opatření.“¹⁴²

Znalecký posudek z oboru psychiatrie se skládá z úvodu a tří částí – výpisu ze spisu, vlastního vyšetření a závěr s odpověďmi na otázky, které položil zadavatel posudku. Výpis ze spisu obsahuje zejména skutkové okolnosti, výpovědi obviněného a svědků, fakta ze zdravotnické dokumentace a výsledky konziliárních vyšetření. Ve druhé části znalec posuzuje stav vyšetřované osoby a dospívá k diagnóze. Ve třetí části odpovídá na položené otázky.¹⁴³

Vyšetřovacími metodami v psychiatrii jsou jak klinická psychiatrická vyšetření, tak instrumentální vyšetření. Klinická vyšetření se skládají z rodinné anamnézy, v níž se otázkami na výskyt např. sebevražd, duševních poruch atd. psycholog pídí po případné psychiatrické zátěži, a z osobní anamnézy, která se zaměřuje na informace od narození po

¹⁴² MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004. 606 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-878-9, s. 475.

¹⁴³ BRICHČÍN, Slavoj a Zdeněk KALVACH. *Soudní psychiatrie a soudní sexuologie pro policisty a vyšetřovatele*. Vyd. 1. Praha: Policejní akademie České republiky, 1997, 124 s. ISBN 80-859-8144-0, s. 72-73.

současnost, na závažná onemocnění v průběhu života, dosavadní trestnou činnost, osobní záliby či partnerské vztahy. Závěrem psychiatr provádí vyšetření tělesného stavu.¹⁴⁴

Mezi instrumentální vyšetření řadíme vyšetření elektroencefalografické (EEG), které zachycuje elektrickou aktivitu mozku, která vzniká např. při epilepsii, nádorech či demenci, počítačovou tomografii mozku (CT), magnetickou rezonanci (MRI), či vyšetření pomocí radioisotopů SPECT a PET.¹⁴⁵

„Sexuologickou expertizou se zjišťuje, jaký je vývin pohlavních orgánů obviněného a zda odpovídá jeho fyzickému věku, zda nevykazuje vývojové anomálie, zda obviněný je schopen soulože a oplodnění, jaké jsou jeho dosavadní zkušenosti v oblasti pohlavního života, jakým způsobem nejraději dosahuje pohlavního ukojení a zda se vždy snaží o dosažení tohoto způsobu, jak často pociťuje potřebu pohlavního ukojení a při které činnosti při spáchání trestného činu pociťoval největší uspokojení, zda netrpí sexuální deviací.“¹⁴⁶

Nejčastějším předmětem zájmu zadavatele znaleckého posudku bývá přítomnost duševní poruchy či sexuální deviace u obviněného. Sexuální deviaci (neboli parafilii) můžeme definovat jako poruchu řízení sexuálních emocí. Rozlišujeme poruchy pohlavní identifikace (např. transsexualismus), deviace v objektu (např. pedofilie, fetišismus) a deviace v aktivitě (např. sadomasochismus, patologická sexuální agresivita).¹⁴⁷

Nicméně samotná přítomnost či nepřítomnost sexuální deviace nemusí být určující. „Deviantně se může totiž chovat i člověk nedelegantní (...). Většina deviantních osob, což platí zejména o ženách, se během života nikdy nedopustí mravnostního deliktu.“¹⁴⁸

Samotný sexuologický posudek by měl obsahovat sexodiagnostiku, psychodiagnostiku, analýzu rozpoznávacích a ovládacích schopností, navržení zdravotnických opatření a prognostickou úvahu. Sexodiagnostika obsahuje údaje o sexuálních fantaziích, masturbaci,

¹⁴⁴ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009, 226 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4726-182, s. 36.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 37.

¹⁴⁶ MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004. 606 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-878-9, s. 475.

¹⁴⁷ BRICHČÍN, Slavoj. *Sexuální delinkventi z pohledu psychiatrické sexuologie*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1996, 108 p. ISBN 80-851-2116-6, s. 26.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 27.

sexuálních vztazích, sexuálních dysfunkcích či potřebě sexu. Psychodiagnostika pátrá po duševních poruchách, zkoumá osobnostní rysy a případné sociopatie, apod.¹⁴⁹

Zajímavou součástí sexodiagnostiky je falometrie neboli penilní pletysmografie (PPG). Jedná se o měření objemových změn penisu, které může ukázat případnou sexuální deviaci. Zkoumané osobě se promítají ukázky sexuálně-erotických podnětů a sledují se její reakce. Není to však metoda absolutní a není žádným detektorem lži. Zkoumaná osoba také může do určité míry chtít ovlivnit výsledky vyšetření, může se např. snažit na ukázky nedívat, či se štípat apod.¹⁵⁰

Právě to, že PPG vyšetření není určující, bylo velice často zdůrazňováno i v mnou zkoumaných spisech. Často také nepřineslo žádné konkrétní výsledky.

Obecně lze říci, že psychiatrická a sexuologická vyšetření byla prováděna v případech téměř všech pachatelů. U některých byla potvrzena přítomnost sexuální deviace, u některých například rysy nezdrženlivosti, které byly nabuzeny požitím alkoholu. Nejčastěji přítomnou sexuální deviací byla patologická sexuální agresivita, která se vyznačuje erotickou fixací na neznámou ženu, kterou útočník náhle napadá, povalí a často znásilní, samotnou ženu však nemučí a neužívá nástrojů.¹⁵¹

Z prostudovaných spisů jsem si také vypsala některé často pokládané otázky na znalce z oboru psychiatrie a sexuologie.

- 1. Určete, zda obviněný v současné době trpí, nebo v době spáchání tr. činu trpěl nějakou duševní chorobou či poruchou nebo nějakou chorobou či poruchou sexuálního charakteru a jakou, jaká je prognóza jejího vývoje, zda se jedná o jedince agresivního, pokud ano, uveďte jakou měrou, co vyvolává stavy agresivity.*
- 2. Jak případné duševní poruchy ovlivňovaly jeho rozpoznávací a ovládací schopnosti a jakou měrou?*
- 3. Zjistěte, zda byl u obviněného zjištěn a prokázán sklon ke zneužívání návykových látek nebo alkoholu a pokud ano, tak na jakých a v jakém rozsahu?*

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 84-85.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 37-39.

¹⁵¹ BRICHČÍN, Slavoj a Zdeněk KALVACH. *Soudní psychiatrie a soudní sexuologie pro policisty a vyšetřovatele*. Vyd. 1. Praha: Policejní akademie České republiky, 1997, 124 s. ISBN 80-859-8144-0, s. 115.

4. *Zjistěte, zda jsou u obviněného prokazatelné psychické a somatické změny závažnějšího charakteru, které byly způsobeny požíváním návykových látek nebo alkoholu? Jakým způsobem se akutní opojení alkoholem nebo návykovými látkami, nebo jejich případné dlouhodobé užívání podílelo na spáchání trestného činu?*
5. *Zjistěte, zda a do jaké míry byly u obviněného v době činu zachovány schopnosti rozpoznat nebezpečnost svého jednání pro společnost a své jednání ovládat.*
6. *V případě, že rozpoznávací nebo ovládací schopnosti byly u obviněného v době činu vymizelé, zjistěte, zda mohl obviněný předpokládat, vzhledem ke svým přechozím zkušenostem s užíváním alkoholu nebo návykových látek, že u něj může k tomuto stavu dojít.*
7. *Zda je pobyt obviněného na svobodě pro společnost nebezpečný, pokud ano, jaká opatření znalec navrhuje.*
8. *Zda je obviněný v současné době schopen účasti v trestním řízení, chápat smysl tr. řízení a také smysl případně uloženého trestu.*
9. *Proveďte falografické vyšetření na PPG, pokud je to k vyšetření obviněného třeba.*
10. *Žádáme o propočet hladiny alkoholu v krvi k době spáchání tr. činu.*

Je zřejmé, že psychiatrická a sexuologická vyšetření mají své místo ve vyšetřování znásilnění a pro posouzení osobnosti pachatele jsou nezbytná. Na jejich základě jsou deviantním pachatelům ukládána ochranná opatření, zejména ochranné léčení, a závěrům znaleckého posudku soud přikládá velký význam při rozhodování o trestu.

Typické vyšetřovací úkony, které jsem zde uváděla, nejsou žádným vzorem, kterým by se řídilo každé vyšetřování trestného činu znásilnění. Jedná se ale o nejdůležitější úkony, které ve většině případů vedly k usvědčení či zproštění obviněné osoby. Každý z těchto úkonů s sebou přitom přináší určitá rizika pro správné vedení vyšetřování. Těmto problémům se budu věnovat ve čtvrté kapitole.

2.2 Mýty spojené se znásilněním

Se znásilněním je spojeno snad nejvíc pokroucených představ o tomto trestném činu. Velký podíl na tom mají utkvělé stereotypy v myslích laiků, ale i odborníků, a také média. Mnohokrát nám je predestíráno jako stoprocentní pravda něco, co je založeno na mýtech a předsudcích.

A ačkoli tyto mýty nemají často se skutečností nic společného, pravdou zůstává, že často ovlivňují jak vyšetřování znásilnění, tak jeho následné projednávání před soudem. Bohužel přetrvávají i v hlavách soudců, policistů, lékařů nebo obhájců, a negativně ovlivňují jejich úsudek, což může mít dalekosáhlé důsledky pro oběť trestného činu znásilnění.

Velice rozšířeným mýtem je to, že hlavním motivem znásilnění je sexuální touha. Skutečností ale je, že znásilnění je spíše aktem násilí, který má oběť ponížit, a v němž je sex pouhým prostředkem. Pachatelé znásilnění jednají spíše ze vzteku a kvůli tomu, aby dali ženě pocítit, jakou nad ní mají moc, než kvůli tomu, aby se sexuálně ukojili.¹⁵² Tomuto faktu odpovídá také to, že při znásilnění často pachatel ani neejakuluje.

Dalším tradičním mýtem je, že pachatel znásilnění je deviantní jedinec. Podle tohoto mýtu se slušní lidé znásilnění nedopouštějí.¹⁵³ Přitom realita je taková, že jen malé procento pachatelů skutečně trpí sexuální deviací, naopak velké množství pachatelů ženy před znásilněním znaly a nikdy by je z ničeho podobného nepodezíraly.

Mýtem je i představa, že si za své znásilnění mohou oběti samy. Svým chováním, oblečením či opilostí pachatele vyprovokují. Tak tomu ale není, naopak energické a vyzývavé ženy se pachatel může „bát“, protože by se více bránila. Nebezpečí na ženy může číhat všude, bez ohledu na to, co mají na sobě či jak se chovají.¹⁵⁴

¹⁵² CIPROVÁ, Kristýna. *Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění*. Praha: Gender studies, 2010, 76 p. ISBN 978-808-6520-315, s. 8.

¹⁵³ Tamtéž, s. 8.

¹⁵⁴ Mýty o znásilnění. *Bílý kruh bezpečí: Pomoc obětem trestných činů v ČR* [online]. 2009 [cit. 2013-11-02]. Dostupné z: <http://www.bkb.cz/prevence/myty-o-znasilneni/>.

Mezi další mýty se řadí idea o neznámém pachateli znásilnění, který na ženy číhá na odlehlých místech. Ano, takováto znásilnění se stávají, ale větší procento znásilněných žen svého pachatele zná, může se jednat o osobu z řad známých či kamarádů, nebo rodiny.¹⁵⁵

Mýtem je i představa o tom, že znásilnění se netýká starších žen, ale pouze mladých a atraktivních. Skutečností sice je, že největší podíl mezi oběťmi mají ženy ve věku 18-35 let, ale to neznamená, že ostatním se tento trestný vyhýbá. Někdy se může postarší žena pachateli jevit jako vhodnější oběť než mladá a energická slečna.¹⁵⁶

Nebezpečným mýtem, který může velmi negativně ovlivnit vyšetřování znásilnění, je to, že většina nahlášených znásilnění je vymyšlená. Falešná obvinění se sice vyskytují, ale jsou spíše výjimečná, statistiky hovoří o 6 – 10 % případů.¹⁵⁷

Mýtem, který mohu doplnit z osobní zkušenosti, a který se promítl do mnoha vyšetřovacích spisů, je mýtus o tom, že pokud se žena masivně nebrání a po znásilnění nemá dalekosáhlá zranění, se stykem souhlasila.

Výše uvedené mylné představy o znásilnění se budu snažit vyvrátit i ve své analýze soudních spisů ve třetí kapitole. Ukážu, jaká je ve srovnání s nimi skutečnost, i to, zda opravdu ovlivňují vyšetřování či rozhodování soudů o znásilnění.

2.2.1 Mýty a předsudky o znásilnění v médiích

Výše uvedené mýty a předsudky o znásilnění a jeho obětech dokáží ovlivňovat laickou veřejnost zejména díky tomu, že jsou zakořeněné i mezi novináři. Tereza Hendlová provedla v publikaci *Pod hladinou* analýzu mediálních výstupů týkajících se znásilnění nebulvárního deníku MF Dnes, a její závěry byly značně znepokojující. Nejvíce se média věnovala znásilněním mladistvých a dětí, znásilnění dospělých žen bylo bráno jako okrajová záležitost, která se prostě děje a není natolik důležitá, aby jí byla věnována větší pozornost.

¹⁵⁵ CIPROVÁ, Kristýna. *Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění*. Praha: Gender studies, 2010, 76 p. ISBN 978-808-6520-315, s. 9.

¹⁵⁶ Mýty o znásilnění. *Bílý kruh bezpečí: Pomoc obětem trestných činů v ČR* [online]. 2009 [cit. 2013-11-02]. Dostupné z: <http://www.bkb.cz/prevence/myty-o-znasilneni/>.

¹⁵⁷ CIPROVÁ, Kristýna. *Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění*. Praha: Gender studies, 2010, 76 p. ISBN 978-808-6520-315, s. 9.

Nejčastěji byly zpochybňovány právě výpovědi dospělých žen, které byly často v textu označovány jako „údajné“ oběti. Nejvíce se pochybnosti dotýkaly starších žen, u nichž se znásilnění bralo jako nepravděpodobné. Média tím velice podporují stereotyp o mladé oběti, kdy v článcích užívají termíny „mladá žena“ nebo „dívka“, jakoby se znásilnění osobám starším 25 let vyhýbalo.¹⁵⁸

Dalším stereotypem objevujícím se v médiích bylo to, že čím více bylo při znásilnění užito násilí, tím více věrohodná se oběť jevila. V ostatních případech se pochybovalo o celkové „pravosti“ znásilnění, což dokazuje i následující text:

„Soudci: Znásilnění to nebylo“: Podle loňského verdiktu znásilnil R. S. 7. září 2007 na záchodku brněnské herny na Křížové ulici tehdy sedmnáctiletou R. Odvolací krajský soud ho ale včera osvobodil. „Soud mi neumožnil se hájit, nemohl jsem se ptát svědků,“ nespokojeně namítal při odvolacím řízení malý subtilní muž, který se proti verdiktu odvolal. (...) Sedmnáctiletá R. sice původně s R. S. na WC nechtěla, ale když ji natlačil do kabinky, nevolala o pomoc a obžalovaný se mohl domnívat, že svůj odpor jenom předstírá. „Musíme vzít v potaz, že ti dva předtím společně popijeli alkohol a bavili se o sexu. V tomto případě se jedná o takzvaný skutkový omyl negativní,“ popsala soudkyně. S rozsudkem byl spokojen i obhájce obžalovaného O. Š. „Pravdou je, že se v té restauraci schází společnost s nižšími mravy. Můj klient nepopírá soulož, ale k té došlo dobrovolně bez použití násilí. O objektivitě loňského procesu vůbec nelze mluvit. Přestože úkolem státní zástupkyně je dokazovat vinu, dokonce i ona navrhla zproštění,“ zlobil se obhájce. Dotyčná dívka se sice svěřila barmance, ale u soudu inkriminovanou chvíli nepopsala. Začala plakat a tvrdila, že si nic nepamatuje. Znalkyně psycholožka ji navíc označila za nevěrohodnou svědkyni. Přítomní členové rodiny obžalovaného hlasitě jásal nad příznivým zvratem. „Děkujeme vám, děkujeme. Tak je to spravedlivé,“ chválili tříčlenný senát poté, co vyslechli zprošťující rozsudek.“¹⁵⁹

Tento text nejenže zpochybňuje pravdivost výpovědi oběti jen na základě toho, že se nebránila, ale také ukazuje pachatele jako „malého subtilního muže“, čímž v podstatě vylučuje jeho vinu. Oběť je také vykreslena jako žena, která si „o to koleduje“, protože

¹⁵⁸CIPROVÁ, Kristýna. *Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění*. Praha: Gender studies, 2010, 76 p. ISBN 978-808-6520-315, s. 27-28.

¹⁵⁹Tamtéž, s. 29-30.

nejen, že se vyskytovala ve společnosti „nižších mravů“, ale také se s pachatelem bavila o sexu a popíjela s ním.¹⁶⁰

V médiích se také tzv. vztahové znásilnění prezentuje jako něco méně závažného, kdy dle jednoho článku „přibylo znásilnění, ale většina znásilněných se stala pouze obětí svých blízkých“. Případně věta „znásilnění přibylo, ale to si ženy vyřizují účty se svými partnery“, dokládá, jak média utvrzují stereotyp o častých falešných oznámeních znásilnění.¹⁶¹

Výše jsem uvedla některé případy toho, jak média podporují laické nazírání na znásilnění jako na něco méně závažného a na něco, za co si ženy mohou samy, co se děje jen mladým ženám a co bez „opravdového“ násilí znásilněním vůbec není. Je na pováženou, že lidé, kteří by měli podávat objektivní obraz o světě kolem nás, se nechají natolik ovlivnit mýty, a co je horší, zřejmě si to vůbec neuvědomují. Nejsem si jistá, nakolik autory článků žene touha po senzaci a nakolik jsou prostě nedovzdělaní, ale svými postoji prezentovanými nenápadně v médiích ovlivňují širokou veřejnost. Oběť, která se poté rozhoduje, zda má či nemá znásilnění oznámit, může na základě těchto názorů usoudit, že jí to za to nestojí.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 30.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 31-32.

3 Empirický průzkum a jeho výsledky

Tato kapitola se bude věnovat znásilnění v praxi soudního rozhodování a policejního vyšetřování. Na následujících stránkách budou blíže zkoumány soudní spisy týkající se tohoto trestného činu a na jejich základě budou potvrzeny či vyvráceny následující hypotézy.

První hypotéza se týká trestání pachatelů. Vzhledem k trestní sazbě, kterou za znásilnění stanoví trestní zákoník (2-10 let, pokud je čin spáchán souloží nebo způsobem srovnatelným se souloží)¹⁶², předpokládám, že nejčastěji se tresty za znásilnění pohybují v rozmezí 4-5 let (nepodmíněného trestu odnětí svobody).

Druhá hypotéza směřuje na sekundární viktimizaci. Domnívám se, že přibližně třetina všech obětí se během vyšetřování či následného soudního řízení setkala se sekundární viktimizací, ať již ze strany policistů, soudců, lékařů či obhájců obviněného.

Třetí hypotéza se taktéž pojí se sekundární viktimizací. Předpokládám, že nejvíce se oběti setkávají se sekundární viktimizací v přípravném řízení. Odhaduji, že v číselném vyjádření to bude cca v 85 % případů. Zbylé případy budou připadat na řízení před soudem.

Tyto hypotézy budou v závěru kapitoly zhodnoceny v kontextu poznatků z prostudovaných soudních spisů.

3.1 Metodologie empirického průzkumu

Když jsem se rozhodla pro téma své práce s názvem Metodika vyšetřování znásilnění, věděla jsem, že nechci zůstat pouze u teoretických dat. Proto jsem začala kontaktovat pražské obvodní soudy s prosbou, zda by mi umožnily nahlédnout do spisů, které se týkají znásilnění. Přes několik zamítavých odpovědí jsem se nakonec setkala s velmi vstřícným přístupem a bylo mi umožněno do spisů nahlédnout a učinit si z nich zápisy. V průběhu tří měsíců jsem navštívila Obvodní soud Prahy 1, Prahy 4, Prahy 7, Prahy 9, Prahy 10 a Okresní soud Praha – Západ. Celkem se mi podařilo seznámit se s padesáti spisy (11 spisů bylo z Prahy 9, 23 spisů z Prahy 4, 5 spisů z Prahy 10, 4 spisy z Prahy - Západ, 2 spisy z Prahy 1 a 5 spisů z Prahy 7) a učinit z nich analýzu.

¹⁶² Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník.

Díky ochotě soudců a pracovníků soudu jsem tak získala dostatečný materiál k dalšímu studiu. Padesát spisů představuje cca polovinu ze všech znásilnění, které se v Praze ročně stanou. Mé spisy však nejsou pouze z roku 2012, ale mapují soudní rozhodování od roku 2001 do roku 2012, nejvíce jich je z období let 2006 – 2009.

Samotná analýza soudních spisů probíhala tak, že jsem z každého spisu pořizovala několikastránkový zápis, v němž jsem uváděla skutkový průběh trestného činu, rozhodnutí soudu a případný trest, věk pachatele a oběti, jaké důkazy byly využity u hlavního líčení, odůvodnění soudního rozhodnutí, jak probíhalo vyšetřování a jaké úkony byly ve vyšetřování učiněny. Zajímalo mě také, zda byl pachatel pod vlivem omamných látek, zda se oběť a pachatel znali, či zda oběť znásilnění nahlásila okamžitě po spáchání, nebo s odstupem. Studovala jsem také, v jakých měsících bylo znásilnění páčáno nejčastěji.

Velkou pozornost jsem také věnovala sekundární viktimizaci obětí, se kterou se mohly setkat v průběhu vyšetřování nebo při trestním řízení. Dělala jsem si poznámky z protokolů o výslechu, ze záznamů z hlavního líčení a sledovala jsem, jakým způsobem bylo s oběťmi jednáno. Ač jsem se původně domnívala, že najít ve spisech důkazy o špatném jednání s oběťmi nebude možné, zjistila jsem, že to možné je, a že dokonce je to velmi častým jevem.

3.2 Statistiky znásilnění

Dříve, než se budu zabývat samotným empirickým výzkumem, uvedu zde údaje ze statistik Policie ČR, které se týkají trestného činu znásilnění v období posledních deseti let (2002-2012).

Vývoj situace v ČR ohledně znásilnění znázorňuje následující tabulka.

ROK	Zjištěno	Objasněno		Spácháno skutků			Stíháno, vyšetřováno osob			
		Počet	Tj. %	OPL	Recidivisté	Mladiství	Celkem	Recidivisté	Mladiství	Ženy
2002	653	516	79,02	79	235	17	422	181	15	CH
2003	646	514	79,57	85	235	18	417	179	11	2
2004	687	515	74,96	82	242	24	432	188	22	2
2005	596	498	83,56	89	216	26	422	177	22	1
2006	530	426	80,38	72	173	21	366	139	21	1
2007	637	481	75,51	95	193	31	426	149	29	2
2008	529	398	75,24	91	176	28	345	145	32	0
2009	480	378	78,75	69	168	19	315	143	21	1
2010	586	465	79,35	63	236	28	377	176	27	2
2011	675	499	73,93	81	225	35	405	164	35	1
2012	669	539	80,57	85	236	35	404	169	29	5

Tabulka 1- Údaje o trestném činu znásilnění v ČR v letech 2002 – 2012

OPL = omamné a psychotropní látky

Zdroj: Policejní statistiky

Tabulka ukazuje počet zjištěných trestných činů za daný rok a jeho objasněnost. Vidíme, že objasněnost znásilnění se pohybuje nejčastěji mezi 75 – 80 %, což je poměrně povzbudivé číslo. Tabulka dále obsahuje data, která se týkají okolností spáchání skutku, resp. osoby pachatele. Sloupec OPL značí pachatele, který byl v době spáchání trestného činu pod vlivem omamných a psychotropních látek (nejčastěji alkoholu). Další údaje ukazují, kolik pachatelů je z řad recidivistů a mladistvých (tzn. ve věku 15 – 17 let). Recidivisté tvoří cca třetinu všech pachatelů. U mladistvých je procento pachatelů poměrně malé, nicméně je zřejmý vzrůstající počet těchto pachatelů. Poslední část tabulky ukazuje počet stíhaných a vyšetřovaných osob a mimo počtu recidivistů a mladistvých udává i údaje o vyšetřovaných ženách (písmeno CH v tabulce znamená, že údaje nejsou z Policejních statistik dostupné). Je zřejmé, že ženy tvoří mizivé procento pachatelů znásilnění, nicméně výjimečně se s nimi setkat lze.

Pokud se podíváme blíže na statistiky, které se týkají znásilnění v hlavním městě Praze, stejné informace nám podává i následující tabulka.

ROK	Zjištěno	Objasněno		Spácháno skutků			Stíháno, vyšetřováno osob			
		Počet	Tj. %	OPL	Recidivisté	Mladiství	Celkem	Recidivisté	Mladiství	Ženy
2002	111	71	63,96	5	30	0	45	22	0	CH
2003	113	68	60,18	6	27	1	52	16	2	1
2004	120	69	57,50	4	29	4	48	18	4	0
2005	94	62	65,96	3	22	1	54	16	1	0
2006	91	59	64,84	8	23	2	48	18	1	0
2007	102	73	71,57	9	22	4	66	17	5	1
2008	78	42	53,85	6	21	1	40	15	1	0
2009	74	59	79,73	10	34	4	53	18	6	0
2010	81	40	49,38	8	15	0	34	17	1	0
2011	109	58	53,21	5	24	4	45	15	3	1
2012	94	65	69,15	7	27	2	47	21	0	1

Tabulka 2 - Údaje o trestném činu znásilnění v hlavním městě Praze v letech 2002 – 2012

OPL = omamné a psychotropní látky

Zdroj: Policejní statistiky

Z tabulky vyplývá, že průměrně je v Praze ročně spácháno něco kolem stovky znásilnění, přičemž některé roky výrazně kolísají. Nejvíce znásilnění se událo v roce 2004, kdy jich bylo 120, nejméně v roce 2009, kdy se jich stalo 74. Je také zřejmé, že objasněnost je v celkovém měřítku v Praze nižší než objasněnost celorepubliková (v Praze se pohybuje průměrně kolem 63 %).¹⁶³ Domnívám se, že to může být způsobeno vyšší koncentrací cizinců v metropoli a tím i ztíženým průběhem vyšetřování.

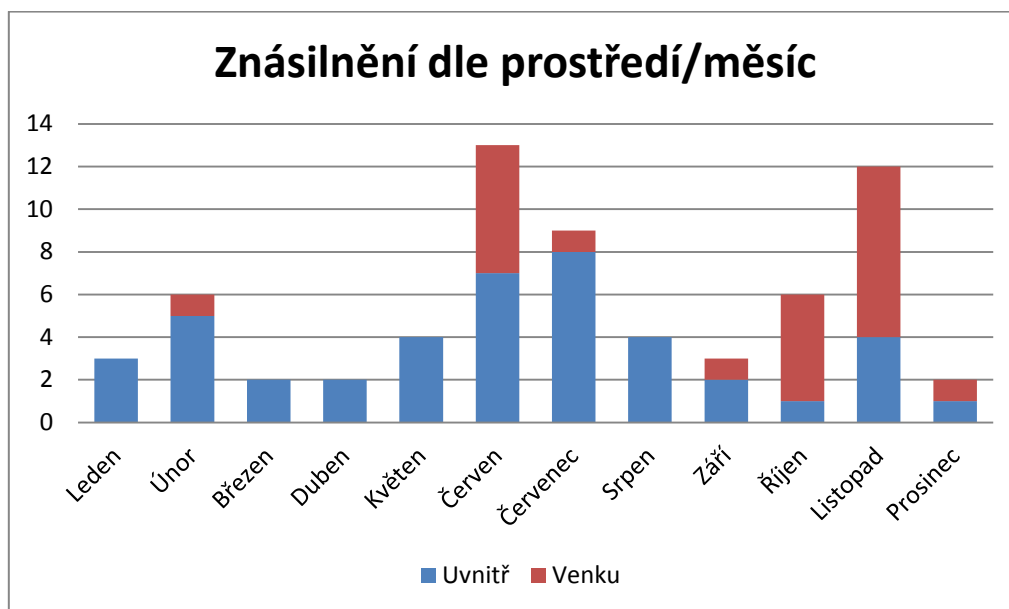
Výše uvedené informace o trestném činu znásilnění ukazují, že se jedná o poměrně frekventovaný trestný čin, s vyšší objasněností (např. oproti majetkové kriminalitě). Také můžeme mluvit o velkém procentu recidivistů a o zvyšujícím se počtu mladistvých pachatelů.

3.3 Výsledky empirického výzkumu

Na následujících stránkách uvedu, k čemu jsem při studiu spisů došla. Na grafech pak názorně ukážu, jaké jsou výsledky mých analýz pro danou oblast Prahy.

¹⁶³ POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Statistické přehledy kriminality* [online]. 2013 [cit. 2013-12-21]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.

Zajímavou skutečností, kterou jsem zaznamenávala při studiu spisů, bylo to, v jakém měsíci bylo znásilnění spácháno, a zda bylo spácháno venku či uvnitř (byt, auto apod.), což ukazuje graf č. 1.

Graf 1 - Počet znásilnění v jednotlivých měsících roku s rozlišením venkovních a vnitřních znásilnění

Zdroj: 50 soudních spisů – analýza.

Překvapivé bylo, že nejvíce znásilnění bylo spácháno v červnu a v listopadu. Ještě větším překvapením však byl údaj o tom, že v listopadu se událo více znásilnění venku, než za všechny tři letní měsíce dohromady. Podzimní měsíce byly celkově na venkovní znásilnění poměrně bohaté. V lednu, březnu, dubnu, květnu a srpnu byla všechna znásilnění spáchána pouze v interiérech.

Necelá třetina všech znásilnění se udála v letních měsících, což byl poměrně očekávaný údaj. Nejméně znásilnění bylo spácháno v březnu, dubnu a prosinci.

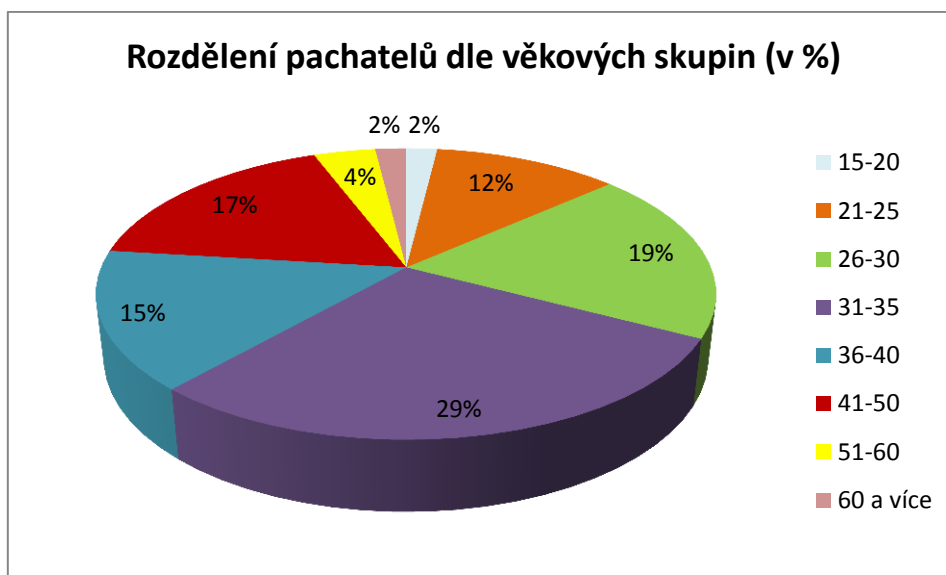
Celkově můžeme konstatovat, že velká většina znásilnění se děje v interiérech, což vyvrací stereotypní představy o tom, jak všichni pachatelé přepadávají oběť na odlehlých místech v parcích.

3.3.1 Pachatelé

Z celkového počtu padesáti spisů bylo ze znásilnění obžalováno celkem 52 osob. Pro potřeby tohoto výzkumu a sledování např. věku a jiných ukazatelů považuji veškeré obžalované osoby za pachatele, bez ohledu na jejich případné zproštění, které budu uvádět v dalších částech.

Všichni obžalovaní byli muži, se znásilněním ženou jsem se nesetkala. V některých případech se jednalo o více pachatelů znásilnění, přičemž ztotožněn byl pouze jeden a druhý zůstal neznámý, jednou se jednalo o skupinové znásilnění se třemi pachateli.

Co se týče věku jednotlivých osob, pak nejmladšímu muži bylo 18 let a nejstaršímu 67 let. Pro lepší orientaci jsem rozdělila pachatele do věkových skupin, jejichž zastoupení v případech znásilnění znázorňuje graf č. 2.

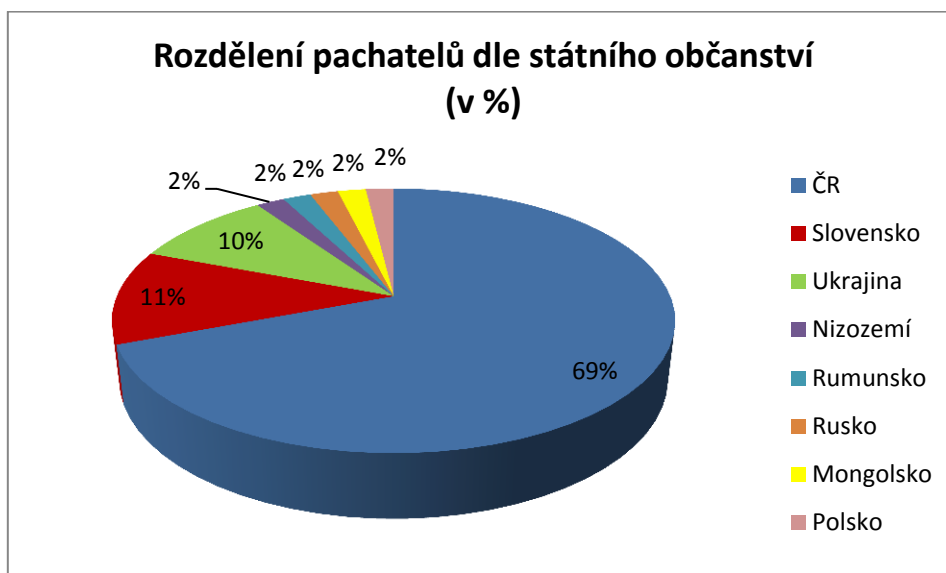

Graf 2 - Rozdělení pachatelů dle věkových skupin (v %)
Zdroj: 50 soudních spisů – analýza.

Z grafu je zřejmé, že největší podíl mezi pachateli měli muži ve věku 31 až 35 let, kteří představovali téměř třetinu všech obžalovaných. Druhou nejpočetnější skupinou byli muži ve věku 26 až 30 let, na třetím místě byla skupina mužů od 41 do 50 let, těsně za nimi

zůstali jedinci ve věku 36 až 40 let. Ostatní věkové skupiny byly zastoupeny spíše menšinově, překvapivě pouze jeden pachatel byl mladší dvaceti let.

Státní občanství pachatele znázorňuje graf č. 3.

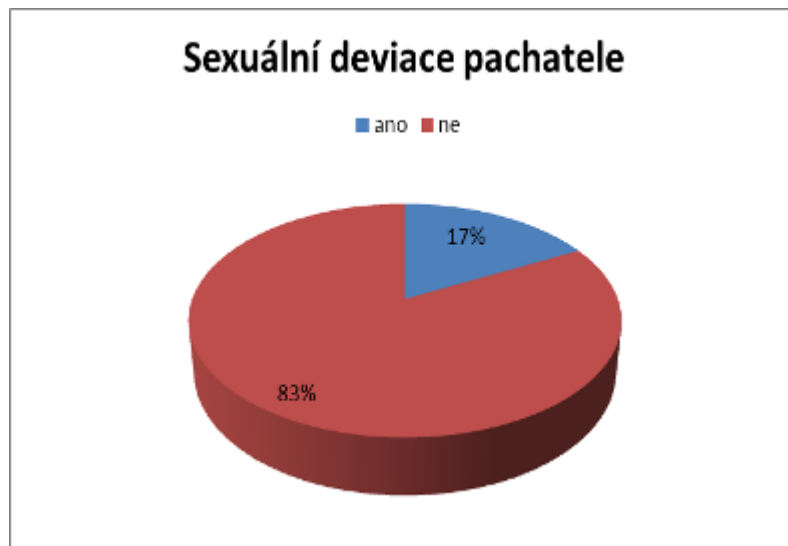
*Graf 3 - Rozdělení pachatelů dle státního občanství (v %)
Zdroj: 50 soudních spisů – analýza.*

Češi tvořili „pouze“ 69 % pachatelů. Druhým nejvíce zastoupeným národem byli Slováci, kteří páchali znásilnění v 11 % případů, těsně následovali občané Ukrajiny s 10 % pachatelů. Dalších 5 národností zůstalo v menšině s jedním zástupcem od každého z nich. Poměrně překvapivé bylo, že ač mají někteří cizinci u nás špatnou pověst, jejich zastoupení mezi pachateli nebylo tak vysoké, jak jsem předpokládala. Na to, kolik v Praze žije cizinců, je jejich procento mezi pachateli vcelku nízké. Naopak největší podíl Ukrajinců a Slováků odpovídá tomu, že tito jsou podle Statistického úřadu ČR nejvíce zastoupeni mezi cizinci v ČR obecně (data z roku 2011).¹⁶⁴

Mýty, které jsem uvedla o znásilnění výše, mimo jiné hovoří o pachatelích jako o jedincích se sexuální deviací. Nelze sice říci, že by mezi nimi nebyli zastoupeni muži trpící

¹⁶⁴ Demografické aspekty života cizinců. In: *Český statistický úřad* [online]. 2012 [cit. 2013-11-04]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FD0/\\$File/141412_k1CJ.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FD0/$File/141412_k1CJ.pdf)

nějakou parafilií, ale jejich procento vůbec nebylo takové, jaké by se podle názorů společnosti dalo očekávat, jak znázorňuje graf č. 4.

Graf 4 - Sexuální deviace pachatele (v %)
Zdroj: 50 soudních spisů – analýza.

Pachatelé se sexuální deviací totiž tvořili pouze 17 % všech obžalovaných osob.

Při analýze pachatelů jsem se zabývala také tím, v jaké míře byli obžalovaní pod vlivem omamných látek – alkoholu nebo drog. Tento stav popisuje graf č. 5.

Graf 5 - Pachatel pod vlivem alkoholu/drog při činu (v %)
Zdroj: 50 soudních spisů – analýza.

Čísla, která ukázaly spisy, mě velmi překvapila, alkohol nebo drogy totiž zasáhl do dvou třetin všech znásilnění. Je tedy zřejmé, že alkohol či drogy jsou tím, co dokáže mnohé jedince odbrzdit natolik, že odhazují zábrany a páchají závažnou trestnou činností. U sexuálních trestných činů se ale jedná o tak vysoké procento pachatelů jednajících pod vlivem omamných látek, že je to až zarážející.

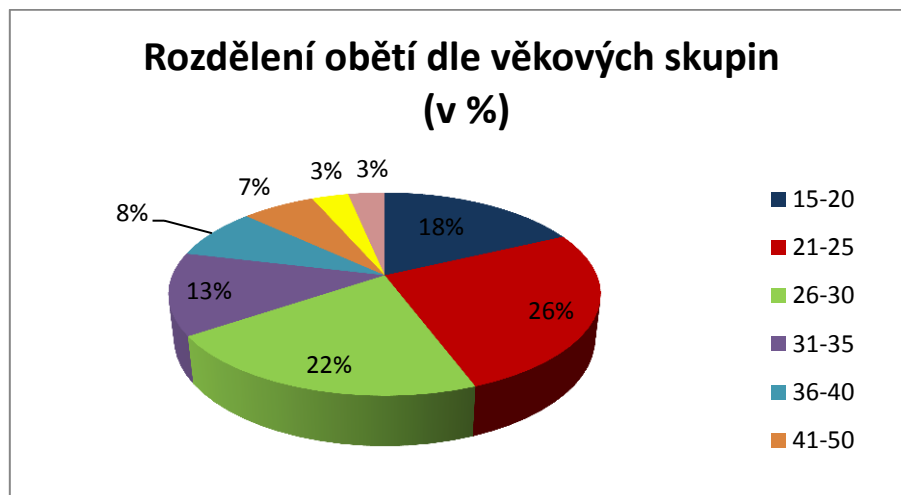
Z výše uvedených grafů a výstupů je evidentní, že představy o pachatelích trestného činu znásilnění se v mnohém značně rozcházejí se skutečností. Osobně jsem byla překvapena tím, v kolika případech hrál roli alkohol, ale z vyjádření mnoha psychiatrů v soudních spisech vyplynulo, že alkohol působí jako stimul zejména pro osoby, které mají rysy nezdrženlivosti ve své povaze, přičemž těchto osob bylo mnoho. Zajímavé pro mě bylo také věkové složení pachatelů, očekávala jsem spíše mladší jedince, opak byl ale pravdou, průměrný pachatel je starší, než jsem předpokládala.

3.3.2 Oběti

Z celkového počtu padesáti spisů jsem vygenerovala 61 obětí. Číslo obětí se liší od počtu spisů z toho důvodu, že v několika případech pachatel znásilnil více žen.

Slovo „oběť“ budu v této části používat nejen pro oběti skutečně odsouzených pachatelů, ale i pro „domnělé“ oběti těch, kteří byli zproštěni kvůli nedostatku důkazů svědčících o jejich vině. To, zda se jednalo o oběť skutečnou či zda šlo o falešné obvinění je mnohdy velice těžké poznat, nebudu zde tedy tuto problematiku hlouběji analyzovat.

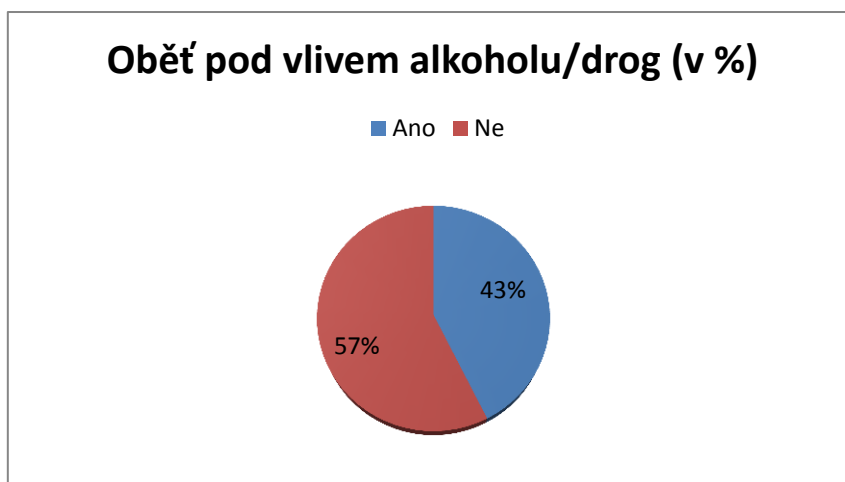
Pokud se budeme zabývat věkem obětí, pak nejmladší oběti bylo 15 let a nejstarší ženě 79 let. Druhá nejstarší oběť byla 70-ti letá. Z toho je zřejmé, že znásilnění se netýká pouze mladých žen a dívek, jak je zakotveno v myslích veřejnosti. Celkový přehled věku obětí ukazuje graf č. 6.

*Graf 6 - Rozdělení obětí dle věkových skupin (v %)
Zdroj: 50 soudních spisů – analýza.*

Největší procento obětí – 26 % - tvořily ženy ve věku 21 až 25 let. Druhý největší podíl představovaly ženy mezi 26 až 30 lety, na třetím místě byly mladé dívky od 15 do 20 let. 13 % obětí bylo ve věku 31 až 35 let, ostatní věkové skupiny se již objevovaly v menší míře.

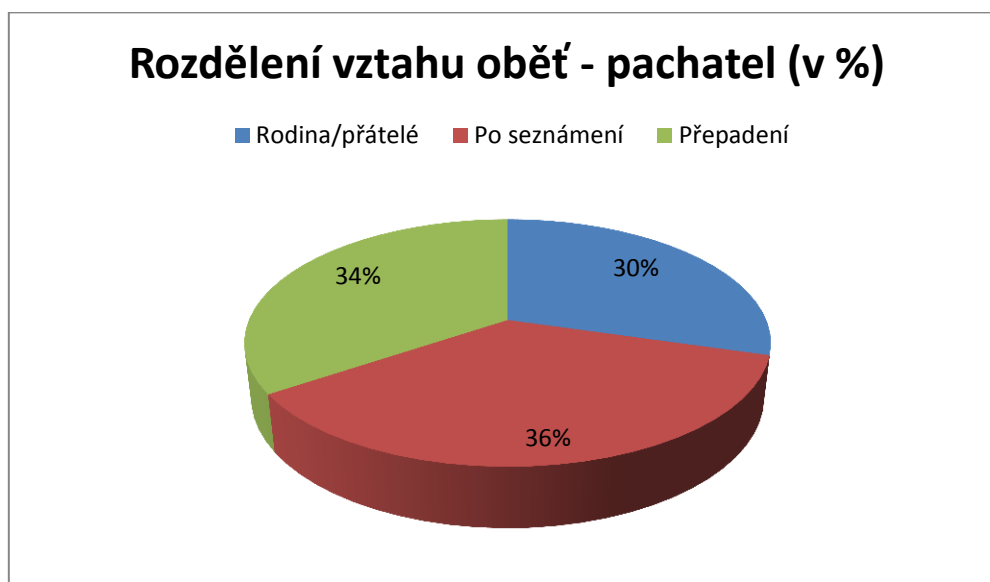
Stejně jako u pachatelů jsem i u obětí zkoumala, zda byly v době spáchání trestného činu znásilněny pod vlivem alkoholu či drog. Tyto údaje ukazuje graf č. 7.

*Graf 7 - Oběť pod vlivem alkoholu/drog (v %)
Zdroj: 50 soudních spisů – analýza.*

Je zřejmé, že i v případě obětí hraje alkohol velkou roli, i když se s ním setkáváme v menší míře, než u pachatelů. Téměř polovina obětí však nebyla střízlivá, což svědčí i o jistých rizikových situacích spojených s konzumací alkoholu (menší opatrnost, snazší navazování kontaktů, uvolněnější chování apod.).

Dalším mýtem, se kterým se často setkáváme ve spojitosti se znásilněním, je představa o pachateli znásilnění jako o jedinci, jehož oběť nezná. Realitu ze soudních spisů znázorňuje graf č. 8.

*Graf 8 - Rozdělení vztahu oběť - pachatel (v %)
Zdroj: 50 soudních spisů – analýza.*

34 % všech případů se stane formou přepadení, tedy tak, že pachatel poškozenou napadne na odlehlejší místo, kdy oběť do té doby pachatele neznala. O něco větší počet případů se pak týká tzv. „vztahů po seznámení“. Jedná se o situaci, kdy se pachatel s obětí setkají např. v restauraci, na koncertě apod., a pachatel poté využije situace a poškozenou znásilní. Není mezi nimi sice žádný blízký vztah, ale nejedná se ani o osoby sobě do té doby úplně neznámé. A třetím typem vztahu je ten, kdy oběť a pachatel se velice dobře znají, jsou buď z jedné rodiny, či jsou přátelé nebo známí.

Osobně se domnívám, že pokud bychom měli šanci dostat se k případům latentních znásilnění, bylo by procento znásilnění pachatelem z rodiny či z řad přátel ještě větší. Domnívám se totiž, že ženy, které se staly obětmi takového znásilnění, více váhají, zda se vůbec o znásilnění jedná, či zda by ho měly oznamovat, a často pak docházejí k názoru, že to nutné není. Z analýzy spisů pak také můžu dodat, že pokud již toto znásilnění oznámí, setkávají se s daleko většími pochybnostmi ze strany orgánů činných v trestním řízení, než oběti, které byly napadeny neznámým pachatelem.

Velký význam pro průběh vyšetřování má také to, za jak dlouhou dobu po činu oběť znásilnění oznámí. Čím delší doba od znásilnění uplyne, tím hůře se pak některé skutečnosti dokazují. Rozdělila jsem oznámení znásilnění na „neprodleně“ a „s odstupem“, přičemž neprodleně znamená ihned po znásilnění, resp. do několika hodin po něm, a odstup zde znamená jak několik dní, tak několik let. Blíže viz. graf č. 9.

*Graf 9 - Oznámení trestného činu obětí (v %)
Zdroj: 50 soudních spisů – analýza.*

Z grafu vyplývá, že 59 % všech znásilněných žen oznámilo čin neprodleně po jeho spáchání, ostatní s odstupem. Nejčastěji se přitom jednalo o odstup 2-3 dnů, např. kdy oběť přesvědčili její blízcí o tom, že by měla tento trestný čin oznámit. Nejdelším časovým odstupem se mohla „pochlubit“ oběť, která znásilnění oznámila po čtyřech letech. V jejím

případě se ale nejednalo o promyšlený tah, ale o zoufalý čin, kdy ji pachatel (který původně pocházel z řady jejích známých) po čtyřech letech kontaktoval a připomněl jí její stará traumata, a tím ji donutil začít zpětně znásilnění řešit.

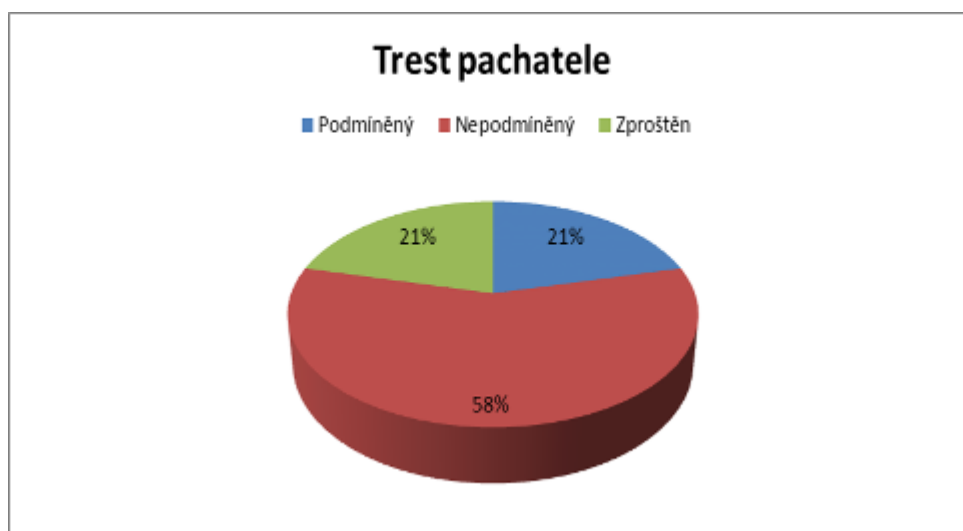
Z výše uvedených dat vyplývá, že oběti jsou obecně mladší než pachatelé. Zarážející je počet náctiletých obětí, kdy nejmladší oběti bylo pouhých patnáct let. Domnívám se, že je to následek uvolněnější doby, kdy se dívky zůstávající do nočních hodin mimo domov mohou častěji dostat do nebezpečných situací.

Osobně se domnívám, že stále není dostatečně medializována problematika obětí, ženy nejsou poučeny o tom, že by měly oznamovat znásilnění neprodleně, veřejnost se stále domnívá, že jediné opravdové znásilnění je to, kdy ženu někdo ze zálohy přepadne. Jak dokazuje výzkum, skutečná čísla jsou značně znepokojivá.

3.3.3 Trestání pachatelů

Jedna z hypotéz, kterou jsem se zabývala v úvodu této kapitoly, byla ta, že soudci vnímají znásilnění jako jeden z nejzávažnějších trestných činů a adekvátně k této skutečnosti trestají pachatele.

Graf č. 10 ukazuje, jakým způsobem bylo 52 pachatelů trestáno.

*Graf 10 - Trest pachatele (v %)
Zdroj: 50 soudních spisů – analýza.*

Z celkového počtu všech obžalovaných osob bylo celých 21 % z nich zproštěno. Dalších 21 % bylo potrestáno podmíněným trestem a zbylí pachatelé byli odsouzeni k trestu nepodmíněnému.

Alarmující je dle mého názoru počet podmíněných odsouzení. Ukládání podmíněného trestu za trestný čin znásilnění pokládám za naprosto nevhodné, protože absolutně neodpovídá závažnosti tohoto trestného činu, bez ohledu na způsob spáchání. Domnívám se, že trestat takto zásah do rozhodování ženy o jejím pohlavním životě je selháním jednotlivých soudců. Obzvláště v porovnání s tresty za majetkové trestné činy.

Pokud se jedná o trest nepodmíněný, situace zde není o nic lepší. Z celkového počtu třiceti nepodmíněných odsouzení celá třetina pachatelů (10 případů) vyvázla s trestem 2 roky nepodmíněně, tedy s trestem na spodní hranici trestní sazby. Dva jedinci si odpykali 2,5 roku, tři pachatelé dostali 3 roky, dva dostali 3,5 roku, 4 jednotlivci byli odsouzeni na 4 roky, dva dostali 4,5 roku a dva 5 let. Drtivá většina všech pachatelů se tedy mohla radovat z trestu do poloviny trestní sazby (trestního zákona 140/1961 Sb.), která činila dva až osm let. Ze zbylých trestů jeden pachatel dostal 5,5 roku, dva byli odsouzeni na 7 let a jeden dokonce na 9 let (mimořádné zvýšení trestu).

Také tato čísla jsou závažná. Třetina případů nepodmíněného odsouzení skončila nejnižším možným trestem. Nejednalo se ale o žádné „lehčí“ případy znásilnění, dva roky dostal například pachatel (občan Ukrajiny), který ženu, se kterou se seznámil na diskotéce, brutálně zbil, několikrát ji znásilnil a „půjčil“ jí kamarádovi. Dotyčná vyvázla s podlitinami po celém těle, otřesem mozku a posttraumatickou stresovou poruchou, při hlavním líčení celou dobu plakala. Domnívám se, že dvouletý trest pro člověka, který spáchal takto závažný trestný čin, je zcela neadekvátní.

Pokud se blíže podíváme na případy, kdy pachatel vůbec nebyl odsouzen, můžeme konstatovat, že z celkového počtu 11 případů bylo 6 pachatelů zproštěno kvůli nedostatku důkazů. Nejčastěji se jednalo o ty případy, kdy oběť oznámila oznámení pozdě a jediným důkazem byla její výpověď, kterou nepodporovaly žádné další skutečnosti. Ve třech případech se jednalo o zcela zjevné falešné obvinění ze strany údajných poškozených, což konstatoval i soud. Podrobněji budou tyto případy rozebírány ve čtvrté kapitole. Dva případy byly poněkud atypické – jednalo se o zastavení trestního stíhání. V prvním případě

z důvodu dlouhé nečinnosti soudu, kdy po odložení hlavního líčení měl být proveden znalecký posudek na posouzení osobnosti obžalovaného. 2 roky se nic nedělo, proto bylo vydáno usnesení o zastavení trestního stíhání pro nepřípustnost. Ve druhém případě byla věc vrácena k došetření státnímu zástupci, protože byl dán důvod pro nutnou obhajobu a v přípravném řízení přitom neměl obhájce možnost být přítomen výslechům poškozené. Poté bylo trestní stíhání zastaveno.

Z výše uvedených údajů je zřejmé, že tresty pachatelů odpovídají tomu, že soudci jsou stejně jako široká veřejnost ovlivněni mýty o znásilnění („ona si to zasloužila, neměla se s ním bavit“, „když není brutálně zmlácená, musela s tím souhlasit“). Tato situace je dle mého názoru neudržitelná, a je nutné ji změnit.

3.3.4 Vyšetřování

Průběh vyšetřování ovlivňuje rozhodnutí soudu, bez přesvědčivých důkazů není možné nikoho odsoudit. Pro osvětlení toho, jakým způsobem vyšetřování probíhá, jsem zaznamenávala četnost jednotlivých vyšetřovacích úkonů.

Vůbec nejčastějším úkonem, který byl prováděn v přípravném řízení, nebo až během soudního řízení, bylo vyžádání znaleckého posudku na obviněného, nejčastěji z oboru psychiatrie a sexuologie. Z 50 spisů byl posudek vyžádán ve 44 případech. Na jeho základě také často docházelo k rozhodování soudu o trestu pachatele – zejména byla-li zjištěna přítomnost sexuální deviace, mělo to zpravidla za následek nařízení ochranného léčení.

Druhým nejčastějším úkonem, který byl prováděn ve 41 případech, bylo ohledání místa činu. Případy, kdy se ohledání neprovádělo, byly spíše výjimkou – jednalo se vesměs o případy, kdy nebylo možné místo činu identifikovat, nebo kdy bylo znásilnění oznámeno s větším odstupem a ohledání místa činu by již nebylo přínosné.

V 34 případech byl prováděn znalecký posudek na poškozenou – nejčastěji z oboru psychologie, příp. psychiatrie. Účelem tohoto posudku bylo vždy zjištění názoru odborníka na věrohodnost výpovědi poškozené.

Policejní orgány žádaly o odborné vyjádření z oboru biologie a genetiky ve 32 případech. Ve zbylých případech nebyly nalezeny žádné relevantní vzorky vhodné ke zkoumání. Zajímavé bylo, že jednoznačná individuální identifikace byla spíše výjimečným

jevem. Spíše byly stanoveny směsné DNA profily se značnou pravděpodobností přítomnosti DNA obviněného. Přítomnost spermií téměř prokazována nebyla, vzhledem k odstupu, který uplynul od odebrání vzorku – průkaznost přítomnosti spermií totiž klesá s uplynulým časem.

Lékařské vyšetření bylo provedeno v případě 28 poškozených (z celkového počtu 61 obětí). Toto číslo není příliš uspokojivé, většina žen vyšetřena nebyla. Nejsem si jistá, co může způsobit to, že žena není poslána na lékařskou prohlídku, je možné, že za tím stojí malá informovanost členů vyšetřovacího týmu. V jednom případě bylo přímo v odůvodnění zprošťujícího rozsudku policistům vytýkáno, že poškozenou nechali odejít domů a nedopravili ji k lékaři na vyšetření. Takováto chyba pak vedla k nedostatku důkazů a ke zproštění obžalovaného.

Dalším častým úkonem byla rekognice, která byla provedena ve 13 případech. S jejím průběhem se často pojily problémy s psychikou obětí, kdy ze 13 žen 7 z nich velice těžce neslo znovupoznávání pachatele a během rekognice plakalo.

Ostatní vyšetřovací úkony již byly spíše výjimečné. Jednalo se o odborné vyjádření z oboru daktyloskopie v 9 případech (u toho je zajímavé, že v žádném z případů nebyly sejmuté otisky natolik kvalitní, aby vedly k individuální identifikaci pachatele), pachová identifikace ve 2 případech, domovní prohlídka ve 2 případech, sestavení identikitu ve 2 případech, odborné vyjádření z oboru trasologie v jednom případě, rekonstrukce a odborné vyjádření z oboru toxikologie také v jednom případě. Tyto úkony byly spíše spojeny se specifickým způsobem spáchání, domnívám se, že se nejedná o tradiční vyšetřovací úkony prováděné u trestného činu znásilnění.

3.3.5 Sekundární viktimizace

To, co mě na vyšetřovacích spisech zajímalo nejvíce, byla skutečnost, zda a případně jak často se oběti setkávají se sekundární viktimizací během vyšetřování znásilnění a během následujícího trestního řízení.

V hypotéze na začátku kapitoly jsem uvedla, že předpokládám přibližně u třetiny vyšetřovacích spisů přítomnost sekundární viktimizace, ať již ze strany policie, lékařů, rodinných příslušníků či přátel oběti, nebo ze strany soudců či obhájců obviněného.

Domnívala jsem se, že můj předpoklad je značně pesimistický a skutečné číslo ze soudních spisů bude nižší.

Skutečnost však předčila má horší očekávání – z 50 soudních spisů se oběti setkaly se sekundární viktimizací ve 26 případech. Přičemž u některých z nich se jednalo o vícečetné viktimizační chování, pocházející od více subjektů. Znamená to tedy, že šance, že se poškozená setká s nevhodným chováním, je více než 50 %. A to se jedná pouze o případy, které byly v rámci soudních a policejních spisů dohledatelné a rozpoznatelné, například z protokolů o výslechu či z protokolu o hlavním líčení. Skutečné číslo tedy může být výrazně vyšší.

Pokud bych počítala jednotlivé projevy, jednalo se o celkem 37 případů, v nichž se někdo zachoval k oběti nevhodným nebo neuctivým způsobem. Mnou vytyčená hypotéza ze začátku kapitoly se týká toho, zda se se sekundární viktimizací oběť více setkává v přípravném řízení, nebo až v řízení před soudem. Z celkového počtu 37 případů se 26 z nich událo v přípravném řízení, jedná se tedy o 70 % případů. Případy viktimizace před soudem se týkaly závěrečných řečí obhájců či nevhodných otázek ze strany soudců či přísedících.

Z 37 případů sekundární viktimizace celkem 18 případů připadá na vrub obhájcům obviněného, kteří buď oběti pokládali obviňující otázky během výslechu, nebo se o ní nezdvorně vyjádřili během své závěrečné řeči u soudu. Některé z jejich otázek byly vyloženě provokativní a urážlivé, jak budu podrobněji rozvádět v následující kapitole.

Šest případů sekundární viktimizace připadá na svědky, obviněného či známé a rodinu oběti. Svědci se dopouštěli sekundární viktimizace zejména tím, že oběť odsuzovali a dávali od ní ruce pryč, to samé se dělo v případě rodiny či známých oběti. Pokud pak byla oběť vyslýchána v přítomnosti obžalovaného při hlavním líčení (což považuji za naprosto nevhodné), obžalovaný mohl klást poškozené jakékoli otázky, přičemž některé byly obviňující a necitlivé.

Pět případů sekundární viktimizace přičítám přímo soudcům či přísedícím. Ti buď kladli nevhodné otázky (zejm. na intimní život oběti, ač neměl se samotným vyšetřováním nic společného), nebo část viny svalovali na oběť.

Čtyři případy si mohou připsat jak policisté, tak lékaři. Policisté nejčastěji chybovali při výsleších, kdy se ptali netaktně a také se zaobírali intimním životem oběti či jejím soukromím. Překvapující je počet pochybení u lékařů. Jednalo se vesměs o případy, kdy lékaři odmítli oběť vyšetřit, pokud ji neposlala přímo policie, anebo kdy se dopouštěli nemístných poznámek v lékařské zprávě na adresu sexuálního života poškozené.

Počet těch, kteří přišli do styku se sekundární viktimizací, je značně vysoký. Zdá se tedy, že ač vyšetřovací a soudní orgány jsou informovány o tom, jak by měly jednat s obětí, stále se dopouštějí chyb a poškozené zbytečně traumatizují.

Jak je ale vidět výše, největší podíl na špatném jednání s obětí mají obhájci obviněného, kteří mnohdy za cenu nevybíravých poznámek hájí svého klienta a na oběť útočí. Domnívám se, že je naprosto nezbytné s tímto trendem něco udělat, protože ač má obviněný právo na obhajobu a obhájce má veškeré informace využít v jeho prospěch, není možné, aby se tak dělo na úkor psychiky oběti a jejího očerňování.

Závěrem je možné říci, že ani jedna z vytyčených hypotéz ze začátku kapitoly se neukázala jako správná.

První hypotéza o nejčastějším trestání pachatelů znásilnění v rozmezí 4-5 let se ukázala být mylná. Ve skutečnosti si třetina nepodmíněně odsouzených pachatelů odpykala pouze dvouletý trest. 20 % ze všech obžalovaných pak vyvázlo pouze s podmíněným trestem.

V případě sekundární viktimizace se můj odhad ukázal jako optimistický, protože jsem předpokládala, že se s ní v praxi setká asi třetina obětí, zatímco čísla ze soudních spisů mluví o polovině obětí, přičemž v některých případech se nevhodného chování dopustilo více subjektů najednou.

Pokud se jedná o třetí hypotézu, pak ta byla správná pouze co do předpokladu o větší četnosti sekundární viktimizace v přípravném řízení – čísla se již lišila. Můj odhad říkal, že cca 85 % všech případů viktimizace se děje v přípravném řízení, přitom skutečné číslo bylo o něco nižší – 70 %. Je tedy zřejmé, že sekundární viktimizace v samotném řízení před soudem není úplnou výjimkou.

Tento průzkum ukázal, jaká je situace v číslech v daných oblastech Prahy, kterou jsem zkoumala. Blíže se budu některými důležitými problémy zabývat ve čtvrté kapitole.

4 Vymezení specifických problémů

S trestným činem znásilnění a zejména s jeho vyšetřováním jsou spojeny některé specifické problémy, kterým se budu věnovat v této kapitole. Podívám se blíže jak na problémy, se kterými se setkávají při vyšetřování oběti znásilnění, tak na problémy ze strany orgánů činných v trestním řízení.

4.1 Problémy ze strany orgánů činných v trestním řízení

Znásilnění je zpravidla trestným činem s jediným očitým svědkem – obětí. Proto je na jeho správné vyšetřování kladen zvláštní důraz – bez podporujících důkazů proti sobě stojí pouze rozporné výpovědi oběti a pachatele.

Obecně se dá říci, že největší potíže mají orgány činné v trestním řízení právě s důkazními prostředky. Pokud totiž znásilnění není brutální a nezanechá výrazné stopy na těle oběti, jeho prokazování je těžší, přičemž vyšetřovatelé mají sklony o něm více pochybovat (protože jsou, stejně jako laická veřejnost, ovlivněni mýty, které o znásilnění kolují).

4.1.1 Problémy s lékařským vyšetřením

Jedním z prvotních úkonů policistů by mělo být dopravení znásilněné ženy k lékaři. Zdálo by se, že samotné lékařské vyšetření znásilnění potvrdí či popře, ale opak je pravdou – v cca 70 % případů se v lékařských zprávách, s nimiž jsem se při studiu soudních spisů setkala, objevuje věta „není možné potvrdit ani vyvrátit znásilnění“. To se týká nejen těch znásilnění, která byla provedena „mírnějším“ způsobem, ale bohužel i těch brutálnějších. Mnohdy totiž lékaři konstatují, že byla v okolí genitálu ženy nalezena oděrka apod., ale že nelze konstatovat, zda k ní došlo v důsledku znásilnění.

Další problém spojený s lékařskými zprávami jsem již nastínila v kapitole druhé. Lékařské zprávy píše odborníci, kteří používají medicínské termíny. Bohužel tyto termíny jsou ve většině případů laikům i policistům neznámé, a proto se často stává, že zpráva sice obsahuje podrobnější údaje o vyšetření znásilněné ženy, ale pro policisty je toto sdělení

nesrozumitelné. Soudím tak z toho, že v policejních spisech jsem nenalezla žádné vysvětlující dodatky a ani zprávy o setkání lékařů s policisty. Pokud pak lékař není zván k hlavnímu líčení jako svědek, aby podrobněji vysvětlil své závěry, lepšího vysvětlení zprávy se policistům často vůbec nedostane. To může znamenat i opomenutí důležitého důkazu, které může vzniknout z toho, že není lékařská zpráva dostatečně pochopena policisty a soudem.

Úkonem, který je povinen provést lékař, je odebrání vzorků pro další zkoumání DNA. Ne vždy se však toto odebrání podaří tak, že jsou vzorky vhodné ke zkoumání, přitom ve většině případů se jedná o klíčový důkaz. Z padesáti zkoumaných případů se dvakrát stalo, že vzorky nebyly odebrány tak, aby bylo možné je poté zkoumat.

Každý lékař se neměl možnost za svou praxi setkat s případem vyšetření znásilněné ženy, bylo by proto vhodné, aby se vyšetření prováděla u ověřených lékařů, kteří jsou schopni vzorky bez problémů odebrat. Ideálním řešením by pak bylo lepší proškolení celého lékařského personálu, které by se mělo dít již při studiích, aby zbytečně nedocházelo ke znehodnocování biologického materiálu.

S odběrem biologického materiálu souvisí i to, že je povinností policie znásilněnou ženu po tom, co znásilnění ohlásí, poslat k lékaři, aby provedl prohlídku a odebral vzorky. Zdá se však, že tento úkon není tak automatický, jak by se mohlo zdát. Zanedbání ze strany policistů vedlo v následujícím případě k zproštění obžalovaného v důsledku nedostatku důkazů.

Jednalo se o případ, který byl od počátku sporný. *Žena se na diskotéce bavila se svými kamarády, přičemž notně popíjeli. V pozdních ranních hodinách pak vyšla z podniku ven, hádala se tam se svým kamarádem, který se poté otočil a odcházel pryč. K ženě se přidal jiný muž a začal ji odvádět k sobě do blízkého hotelu (poškozená byla silně opilá). Její kamarád, se kterým se hádala, toto viděl a chtěl jít za nimi, nicméně pro svou opilost nebyl do hotelu vpuštěn. Zavolal proto policisty, kteří přijeli za několik minut a šli do pokoje, kam si neznámý odvedl poškozenou. Když se dostali dovnitř, poškozená ležela na posteli se staženými kalhotami i punčochami, držela se za břicho a téměř nekomunikovala. Muž, který byl později obžalován pro znásilnění, od počátku tvrdil, že styk byl dobrovolný, a že chtěl ženě pouze poskytnout úkryt před přítelem, se kterým se hádala. Poškozená pak na otázku*

policistů, zda byla znásilněna, pouze přikývla. Při zásahu policie měla v krvi 2,44 promile alkoholu. Policisté však neprovedli řádný výslech a poslali ji s kamarádem domů, aniž by ji odvezli k lékaři a nechali odebrat vzorky biologického materiálu. Kvůli těmto chybám, a také kvůli tomu, že poškozená se pak nedostavovala k soudním jednáním jako svědek, byl obžalovaný zproštěn obžaloby, protože nešlo prokázat, že se jednalo o nedobrovolný styk. Chyba ve vyšetřování byla policistům vyčítána i v odůvodnění rozsudku.¹⁶⁵

Tento případ byl ojedinělý, takto závažných chyb se policisté při vyšetřování v mnou zkoumaných soudních spisech nedopouštěli.

Obecným problémem při vyšetřování je pak malá nebo téměř žádná spolupráce policistů s lékaři. Domnívám se, že by bylo účelné, aby lékaři svá vyšetření konzultovali s policisty, vysvětlili jim své závěry a případně nabídli pomoc přímo oběti. Zcela jistě by to vedlo k lepším výsledkům ve vyšetřování.

4.1.2 Problémy s rekognicí

Jak bylo vysvětleno v kapitole druhé, rekognice je vyšetřovací úkon nezbytný ke znovupoznání pachatele. Rekognice in natura spočívá v předvedení několika typově podobných osob před poškozenou (mezi těmito osobami se nachází i podezřelý). Úkolem oběti je pokusit se rozpoznat pachatele, k čemuž jí může dopomoci i hlasový projev či gesto pachatele.

S podobností osob zúčastněných na rekognici mají policejní orgány občasné problémy. Je totiž nezbytné najít k podezřelému takové osoby, které mu budou podobné v hlavních znacích, jako je etnikum, věk, oblečení, výška apod. Nicméně ve dvou případech jsem se setkala se špatně provedenou rekognicí.

V prvním případě se jednalo o případ, který se stal v roce 2011, kdy mladý osmnáctiletý Rom postupně napadl tři různé ženy s úmyslem je znásilnit, přičemž u dvou z nich se mu to podařilo. Když byl poté dopaden, došlo i na rekognici in natura. Bohužel k rekognici byli vedle něho přibráni pouze muži, kteří nebyli romského původu. Byl poté

¹⁶⁵ Trestní spis 24 T 79/2010.

rozpoznán jednou z obětí na základě toho, že byl požádán o vyslovení věty, kterou jí při přepadení řekl pachatel, a ona ho díky hlasu a vzezření identifikovala.

Neplatnost takto provedené rekognice byla namítána obhájcem obžalovaného u soudu, přičemž soud ji neuznal. Osobně se domnívám, že námitka uznána být měla, protože rekognice byla nesprávně provedena. Pachatel byl však přesto shledán vinným (na základě rekognice a dalších důkazů).¹⁶⁶

Ve druhém případě, v němž došlo ze strany policie k pochybení, se jednalo o odlišné oblečení pachatele. Byl zařazen mezi 3 další typově podobné muže, ale jako jediný měl na sobě krátké kalhoty a tričko s rukávem, zatímco ostatní subjekty byly zahaleny do mikiny a dlouhých kalhot. Dotyčný byl identifikován obětí. I v tomto případě byla nesprávnost provedení rekognice namítána u soudu, ale ani tentokrát soud námitce nevyhověl, ač se evidentně jednalo o chybu vyšetřovatelů.¹⁶⁷

Posledním problémem, který souvisí s rekognicemi, je nedostatečné poučení. Ve druhé kapitole jsem uvedla, že obviněný nesmí být nucen k tomu, aby se hlasitě projevil při rekognici či aby se například prošel, a o možnosti toto odmítnout musí být poučen. Bohužel ani v jednom z vyšetřování, v němž se rekognice vyskytla, se žádné poučení nenacházelo, přičemž by mělo být součástí spisu. To v důsledku může znamenat, že rekognice může být shledána neúčinným důkazem, a to pravděpodobně ztíží celé vyšetřování.

V případě rekognic by tedy bylo vhodné, aby vyšetřovací orgány více dbaly na jejich správné a korektní provedení, a aby více poučovaly jak oběti, tak pachatele, o jejich právech.

4.1.3 Problémy s pozdním oznámením znásilnění

Ve třetí kapitole bylo zmíněno, že 41 % obětí oznámilo znásilnění se zpožděním. Tento fakt má velký negativní dopad na celý průběh vyšetřování.

Pro odebrání biologického materiálu je například nezbytné, aby se žena dostavila k lékaři co nejdříve po znásilnění. Pokud ale žena s oznámením otálí, může to znamenat, že dojde ke zničení některých důležitých stop. Nemusí se ale jednat o žádný velký odstup,

¹⁶⁶ Trestní spis 50 T 15/2012.

¹⁶⁷ Trestní spis 43 T 124/2001.

stačí pouze, aby žena nešla na policii okamžitě, ale aby se mezitím vysprchovala. Tím ztrácí smysl odběr biologického materiálu poševním stěrem.

To samé platí i v případě, že poškozená vypere oblečení, které měla v době znásilnění na sobě. V tu chvíli pak nepřipadá v úvahu ani zkoumání oblečení pro přítomnost DNA pachatele, ani zkoumání případných skvrn zeminy, pokud ji pachatel povalil na zem, apod.

V jednom případě ze soudních spisů se stalo, že sedmnáctiletá dívka byla znásilněna svým kamarádem v parku Stromovka. Dívka se se znásilněním až po dvou dnech svěřila své matce. Ta okamžitě vyprala oblečení, které měla poškozená na sobě, protože chtěla, „aby na to už nemusela myslet“. Na policii se poté divila, proč je jí tento čin vyčítán.¹⁶⁸

Bohužel s pozdním oznámením se ze strany policie pojí i jistá nedůvěra. Poškozená se pak nevyhne otázkám, proč nešla na policii ihned, kvůli čemu čekala, a to ji může odradit od další spolupráce při vyšetřování. Bylo by tedy vhodné se takových poznámek vyvarovat a snažit se oběť spíše pochopit.

4.1.4 Problémy s falešným obviněním

Jak jsem již uvedla, podle statistik mluvíme o 6-10 % falešných obvinění. Z celkového počtu 52 pachatelů ve zkoumaných soudních spisech bylo celkem 11 z nich zproštěno. Z těchto zproštěných případů tvořila více než polovina těch, které byly zproštěny z důvodu nedostatku důkazů. O evidentních falešných obviněních se na základě soudních spisů dá hovořit ve třech případech, podrobněji se budu zabývat dvěma z nich.

V prvním referovaném případě se jednalo o údajné znásilnění muže jiným mužem. Obžaloba mluvila o tomto skutkovém ději: „Dne 10. 2. 2009 v době mezi 15:00 – 16:00 hod v Praze 4 na ubytovně, kam byl pozván poškozeným A. T., nar. 1957, pod pohrůžkou pistole donutil obžalovaný R. Š., nar. 1956, poškozeného k homosexuálnímu styku, kdy jej nejprve donutil vysvléci se, poté si plivl na levou ruku, zvlhčil řitní otvor poškozeného, rozeplnul si zip kalhot, pootočil jej zády k sobě a následně mu do řitního otvoru strčil svůj ztopořený úd, nadával mu a pak ejakuloval do jeho otvoru. Dne 12. 2. 2009 zazvonil na poškozeného, vešel do pokoje a ptal se, jak mu je po znásilnění, že má spoustu kamarádů,

¹⁶⁸ Trestní spis 25 T 18/2006.

*kterí by si to sami chtěli taky vyzkoušet, sedl si do křesla, nařídil mu, že mu to má udělat, donutil poškozeného, aby si vzal jeho pohlaví do úst a sál jej, předtím mu nařídil, aby si do řitního otvoru vsunul polotovár k výrobě lahvi, po minutě poškozeného odstrčil a upozornil ho, aby si dával bacha na hubu, že pokud si pustí pusu na špacír, zmrzačí jej.*¹⁶⁹

Obžalovaný k danému vypovídal, že poškozený si celou věc vymyslel, protože mu obžalovaný slíbil zajistit práci a poté, co zjistil, že je velice nespolehlivý, od tohoto záměru upustil. Nato poškozený uvedl, že se mu pomstí. Jeho výpověď podpořila jak majitelka ubytovny, tak uklízečka, které svorně uvedly, že poškozený byl problematický, býval často opilý a všem vyhrožoval. Uklízečce se přímo svěřil, že je na obžalovaného našťvaný a že to tak nenechá.

Znalecký posudek z oboru klinická psychologie na poškozeného pak uváděl, že poškozený je naprosto nevěrohodnou osobou, která často mění svou výpověď a má sklony ke konfabulacím, jeho výpověď je v konkrétním případě naprosto nelogická. Naopak znalecký posudek z oboru psychiatrie a sexuologie na obžalovaného neprokázal přítomnost sexuální deviace ani homosexuálních sklonů obžalovaného, a naopak prokázal, že již nějakou dobu není schopen erekce.

Na stěru z polotovaru na PET lahve, který byl předložen ke genetické a biologické expertize, byla nalezena DNA poškozeného.

V odůvodnění soud řekl, že u obžalovaného nebyla prokázána homosexuální orientace, a že vzhledem k poruše erekce by bylo jeho jednání krajně nepravděpodobné. Navíc označil poškozeného za nevyrovnanou osobnost, která údajně znásilnění oznámila z důvodu msty na obžalovaném.

Tento případ byl zcela zřejmě falešným obviněním, kdy údajným poškozeným byl muž, který se chtěl obžalovanému pomstít. Msta je velice častým motivem falešných obvinění, kdy mohou např. některé ženy chtít potrestat muže za jejich nevhodné chování, či mohou obvinít partnera ze znásilnění při vztahovém či rozvodovém boji.

Druhým častým motivem falešných obvinění je strach z reakce okolí na to, že měla žena sexuální styk s někým pro ni nevhodným, o čemž pojednává i následující případ.

¹⁶⁹ Trestní spis 46 T 15/2009.

Obžaloba zněla takto: „*Obžalovaný V. H., nar. 1958, v přesně nezjištěné době v měsíci září 2009 v bytě využil silné opilosti poškozené M. K., nar. 1987, a vykonal na ní soulož. V měsíci září či říjnu 2009 v hotelu Opatov donutil poškozenou M. K. k pohlavnímu styku pod pohrůzkou, že řekne její matce (své manželce), že ho poškozená svedla a zařídí, aby ji matka vyhodila z bytu a zabránila jí v kontaktu se svými sourozenci.*“¹⁷⁰

Obžaloba přitom byla postavena pouze na výpovědi poškozené, která však při své druhé výpovědi při hlavním líčení uvedla, že si celé obvinění vymyslela, protože se bála reakce své matky na to, že měla pohlavní styk se svým nevlastním otcem.

Znalecký posudek z oboru psychiatrie na poškozenou přitom hovořil o tom, že poškozená je vysoce emočně nestabilní osobností a že se na jaře roku 2010 pokusila o sebevraždu, což mohlo být důsledkem stresujícího znásilnění. Posudek také označil výpověď poškozené jako věrohodnou. Při soudním jednání se ale ukázalo, že její výpověď pravdivá nebyla. Proto se domnívám, že je lepší nepovažovat znalecké posudky za korunu důkazů a spíše k nim přihlížet v případě nejistoty, ne vždy se totiž ukáží jako pravdivé.

Tyto dva uvedené případy dokládají, jak těžké může být vyšetřování v případě falešných obvinění. Oba tyto případy se dostaly až před soud, je tedy zřejmé, že vyšetřující orgány měly za to, že existuje důvod pro podání obžaloby.

Domnívám se však, že ačkoli mohou mít orgány činné v trestním řízení podezření na to, že se jedná o falešné obvinění, neměly by ani přesto zapomínat na slušné a citlivé jednání s obětí. Zejména by neměly dávat najevo nedůvěru, protože mnohdy se i „evidentní“ falešná znásilnění mohou ukázat být pravdivá, a pro oběť je důležité vědět, že jí vyšetřovatelé věří.

4.2 Problémy ze strany obětí znásilnění

Být obětí trestného činu je samo o sobě dosti stresujícím jevem. Ale stát se obětí znásilnění mnohdy znamená dát v sázku své soukromí a svůj intimní život. Znamená to stát se součástí vyšetřování a následného trestního řízení, nechat se několikrát vyslýchat a smířit se s tím, že bude nutné svůj nepříjemný zážitek mnohokrát opakovat vyšetřovatelům.

¹⁷⁰ Trestní spis 2 T 46/2010.

Znamená to také, že jako oběť znásilnění musí být osoba připravena na to, že ne vždy se setká se vstřícným a korektním jednáním. Mnou provedený empirický průzkum ukázal, že šance, že u oběti dojde k sekundární viktimizaci, je více než padesátiprocentní.

Zdá se, že to, co popisují teoretici jako sekundární újmu oběti, je v případě znásilnění ještě znásobeno. Někdy to vypadá, jako by orgány činné v trestním řízení a ostatní osoby na vyšetřování participující zapomínaly, že pro oběť je samotné znásilnění dost velkým traumatem. Na následujících stranách se budu věnovat nejpálčivějším problémům, se kterými se oběti setkávají při vyšetřování znásilnění, či při trestním řízení.

4.2.1 Problémy spojené s lékařskou prohlídkou

Ve druhé kapitole jsem uváděla, že vyšetření znásilněné ženy se nejčastěji děje na základě žádosti policistů. Není ale výjimkou, že žena přijde nejprve za lékařem a poté se s lékařskou zprávou vydává na policii. Zdálo by se, že v tomto úkonu nebudou vznikat žádné problémy, opak je ale pravdou.

Při svém empirickém výzkumu jsem se setkala s celkem třemi případy, kdy lékaři odmítli ženu vyšetřit, pokud neměla žádost od policie. Jejich odmítnutí nemělo žádné opodstatnění, jednalo se pouze o byrokratismus.

Nejhorší případ se stal pětatřicetileté ženě, která byla v opilosti zatažena pachatelem na odlehlé místo a tam několik hodin znásilňována. Když se potom uplakaná vrátila k ránu domů, bylo její oblečení obalené od chlupů (jak se později zjistilo, na místě, kde ke znásilnění došlo, ležela zdechliná srny). Manžel ji okamžitě odvezl do nemocnice Na Bulovce na vyšetření. Tamější lékaři ji ale odmítli vyšetřit, protože se nedostavila s policisty a neměla s sebou příslušnou žádost. Několikrát se tam vrátili znovu, s prosbami o vyšetření, chtěli si ho případně zaplatit. Opět se setkali s odmítnutím. Žena tam poté jela až po několikahodinovém výslechu na policii, přičemž do doby vyšetření se nemohla umýt ani převléci, byla hysterická a bála se nemoci ze srnčí zdechliny.¹⁷¹

Tento poněkud drastický případ dokládá, jak zbytečná byrokracie (která nadto není namístě) dokáže oběť poznamenat už v počátku vyšetřování.

¹⁷¹ Trestní spis 21 T 69/2008.

Předpokládala bych, že vzdělaní lidé, jako jsou lékaři, nebudou ventilovat své předsudky k obětem znásilnění. Bohužel je tomu právě naopak.

V prvním případě, o kterém zde budu referovat, byla znásilněna osmnáctiletá dívka pachatelem rumunského původu. Až po několika dnech se se znásilněním svěřila své třídní učitelce, která s ní šla k lékaři. Tam ji nejprve odmítli vyšetřit kvůli absenci žádosti od policie, proto se vydaly k policejnímu výslechu. Poté se již s příslušnou policejní žádostí vydala dotyčná ke gynekologovi, který ji sice vyšetřil, nicméně do zprávy si neodpustil napsat: „*Pacientka V. D. uvádí, že měla první pohlavní styk ve 14-ti letech!!! Znásilnění oznámila s dvoudenním zpožděním!*“¹⁷²

Domnívám se, že jeho jednání je naprosto neprofesionální. Není v jeho kompetenci posuzovat to, zda bylo oznámení provedeno se zpožděním, a nemyslím si, že je vhodné zmiňovat, že pacientka měla první sexuální styk v určitém věku. S vyšetřováním to nesouvisí a může to pouze negativně ovlivňovat pohled policistů na poškozenou.

Druhý případ, o kterém se zmíním, se týkal drogově závislé prostitutky. *Prostitutka navázala známost s Holanďanem, s nímž poté odešla k němu na víno. Nejednalo se však o sex za peníze, ale o normální seznámení v baru. Cizinec se ale ukázal jako násilník, který ji nejprve brutálně znásilnil a pak ji zbil a nahou vyhodil ze svého zaparkovaného nákladního vozidla. Žena v té době brala pervitin. Když se s ní po výslechu policisté vydali do nemocnice, setkali se s tak neprofesionálním jednáním, že o něm dokonce sepsali úřední záznam. Lékař spolu se sestrou se k poškozené chovali hrubě, mluvili o ní jako „o té feťačce“, a několikrát se s policisty pohádali, než ji vyšetřili. Jednalo se přitom pouze o odběr moči a krve. Sestra pak odmítla dotyčné nabrat krev, protože „jí to nejde“, a poslala ji domů. Když odešla, obořila se sestra na policisty, že ji zapomněli nechat zvážit a změřit a že bez toho jsou výsledky k ničemu. Přítomní policisté po hádce vyzvali sestru i lékaře k tomu, aby se legitimovali, ale ti to odmítli.*¹⁷³

Tento případ je velmi extrémní a ukazuje nesprávné chování k oběti ze strany lékařů. Samotní policisté se cítili natolik nekomfortně, že o tomto výstupu sepsali úřední záznam, což svědčí o tom, že se jednalo o malichernost. Jak se potom musela cítit sama oběť?

¹⁷² Trestní spis 51 T 153/2009.

¹⁷³ Trestní spis 25 T 10/2012.

Z výše uvedených případů vyplývá, že ani lékaři nejsou neomylní a mohou se dopustit nevhodného chování ke znásilněným ženám. K vyvarování se takovému chybám nejsou nutná speciální školení, pouze slušné vychování.

4.2.2 Problémy s nedůvěrou vyšetřovatelů

Jak jsem již uváděla, mezi největší mýty patří představa, že pokud žena nebyla při znásilnění zraněna, musela se stykem souhlasit. Domnívám se, že názor, že pokud oběť se stykem nesouhlasí, důrazně se fyzicky brání, je zakořeněn zejména v mužích, protože to odpovídá jejich reakcím na stresovou situaci. Muži jsou převážně ti, kteří řeší konflikty silou. Naopak ženy se více stahují do sebe, nebo „zamrzají“.

Oběti, kterým bylo při výslechu vytýkáno, že se nebránily, uváděly, že měly v první řadě velký strach o svůj život a proto volily raději menší (nebo žádný) odpor, aby násilníka nevyprovokovaly. Bohužel tento nedostatek fyzické obrany jim je později vyčítán a jsou podezřívány z toho, že si celé znásilnění vymyslely.

Pravdou zůstává i to, že nepřítomnost fyzických následků znásilnění vede mnohé soudce k tomu, že znásilnění nepovažují za natolik významné a trestají pachatele nízkými tresty, „protože se přece nic vážného nestalo“. Dovolím si podotknout, že dle mého názoru nemají ženy největší následky v podobě fyzických zranění, ale v podobě psychických traumat. A tato traumata vznikají bez ohledu na to, zda ženu někdo při znásilnění uhodil, či zda se nebránila a vše proběhlo bez zranění.

Následující řádky obsahují doslovné výňatky ze soudních spisů, a dokazují, jak velkým problémem je tento mýtus v praxi.

První případ se týkal již zmiňované osmnáctileté dívky, která byla znásilněna svým třiatvacetiletým kamarádem v parku Stromovka po tom, co spolu užívali alkoholické nápoje. Poškozená byla opilá a bránila se hlavně slovně a odstrkováním, pachatel evidentně zneužil situace. Byl za toto soudem prvního stupně odsouzen k dvěma a půl letům odnětí svobody. Nicméně odvolací soud tento trest změnil na dva roky s podmíněným odkladem na čtyři roky, přičemž v odvolání uvedl tyto argumenty: *„Trest uložený pachateli byl nepřiměřeně přísný. (...) Trestný čin znásilnění je spojen s brutálním násilím a zraněním, v tomto případě však k ničemu podobnému nedošlo. Pachatel s poškozenou se znali delší*

*dobu, k samotné souloži došlo bez použití většího násilí. V inkriminovanou dobu se k ní pachatel choval slušně, pomáhal jí se zvracením po požitém alkoholu, a před stykem jí dokonce podložil záda bundou. (...) Fyzicky se poškozená v podstatě nebránila, pouze slovně. (...)*¹⁷⁴

Výše uvedené odůvodnění je ukázkou toho, že ani funkce soudce krajského soudu nezajišťuje dotyčným to, že bude prost laických předsudků.

Nejčastější otázky, které padají při výsleších, jsou právě ty na obranu oběti.

- *Bránila jste se? Jak moc?*
- *Mohl pachatel považovat Váš odpor za vážně míněný? Mohl usuzovat, že se jedná o dobrovolný sexuální styk?*
- *Jak Vás držel?*
- *Byla jste zraněná? Měla jste na sobě stopy násilí?*

Samozřejmě, že jsou tyto otázky nutné pro dokreslení situace. Ale velice často jsou pokládány zpochybňujícím tónem, na který oběť odpovídá defenzivně, má potřebu se bránit. Z protokolů o výslechu sice nelze vyčíst tón vyšetřovatele, ale z reakcí poškozených je zřejmé, že po těchto otázkách měly pocit, že jim policisté nevěří.

To, jak dokáží advokáti použít vše možné i nemožné v neprospěch oběti, budu rozebírat na následujících stranách. Nicméně jeden případ, který se týká údajného nedostatku brutálního násilí, je možné uvést již zde. Jednalo se o skutkový stav, kdy jednatřicetiletý pachatel postupně napadl v podchodu u metra a v chodbě panelového domu tři ženy, kdy na všechny tři zaútočil zezadu, snažil se je svléci a osahával je na genitáliích, povalil je na zem a zasouval jim prsty do pochvy. Obhájkyně obviněného ve své závěrečné řeči uvedla toto: *„Ani jedna z poškozených nebyla agresivně napadena. Způsob spáchání nepřipomíná násilné jednání s úmyslem ženu znásilnit. Pachatel nepoužil fyzickou sílu, která zanechá stopy, nepohrozil žádnou zbraní či předmětem, nikoho slovně do ničeho nenutil, nikoho neohrozil na životě a ani nikomu nezpůsobil žádnou újmu na zdraví. Poškozené měly svobodu pohybu, nebyly svázané ani připoutané, ani jedné nebránila žádná překážka, která by byla nesnadno překonatelná.“*¹⁷⁵

¹⁷⁴ Trestní spis 25 T 18/2006.

¹⁷⁵ Trestní spis 31 T 71/2007.

Argumentace obhájkyně je zcela zcestná a na tomto případě je pozitivní to, že stejný názor měl i soud. Pro zajímavost pak dodávám, že pachatel ve své závěrečné řeči obžalovaného taktéž tvrdil, že se v důsledku nedostatku násilí nejednalo o znásilnění, navíc dodal, že „*praktiku strkání prstů do pochvy rozhodně nebude používat pachatel znásilnění, který jedná jen pro své potěšení, protože tímto způsobem dráždí bod G a uspokojuje tak ženu.*“¹⁷⁶

Domnívám se, že tato obhajoba je pro oběti značně dehonestující.

V již výše uvedeném případě pětaticetileté ženy, která byla znásilněna na zdechlině srny, se také vyskytovaly pochybnosti o tom, jak ji pachatel mohl několik hodin znásilňovat, aniž by s ním spolupracovala. V jejím případě byl výslech ohledně nedostatečného násilí doveden do takové absurdity, že sama poškozená k tomuto uvedla: „*Nyní vidím to, že když nejsem mrtvá nebo alespoň zraněná, vypadá to, že jsem styk vlastně chtěla. Už se nedivím jiným ženám, že znásilnění raději neoznamují.*“¹⁷⁷

Její věta zcela přesně vykresluje nepříjemnou situaci obětí, které musí vyšetřovatele přesvědčovat o tom, že styk nebyl dobrovolný jen proto, že nebyly zbity.

Právě v případě zdechlé srny pak vyslovil soudce obvodního soudu Prahy 9 Tomáš Durdík v odůvodnění tento osvícený názor: „*Je nutno konstatovat, že oproti stále přetrvávajícím mýtům v mysli dnešní společnosti není pravdou, že by oběť trestného činu znásilnění musela za všech okolností jevit známky fyzického útoku, tzn., že by na ní musely být patrné stopy po zápase či poranění.*“¹⁷⁸

Ráda bych věřila tomu, že pan Durdík je pouze jedním z mnoha v tomto ohledu vzdělaných soudců. Domnívám se však, že jeho postoj je ovlivněn tím, že úzce spolupracuje s Bílým kruhem bezpečí, a setkává se tak s oběťmi trestných činů přímo „v terénu“. Je proto jasné, že nepodléhá tak snadno předsudkům. Můžeme si jen přát, aby takto erudovaných soudců přibývalo, protože situace je neúnosná – pachatelé jsou trestáni mírně jen proto, že žena nemá na těle viditelné stopy násilí. Dle mého názoru je nejdůležitější osvěta soudců i vyšetřovatelů o tomto trestném činu a překonávání předsudků. Časem by se situace mohla začít zlepšovat.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Trestní spis 21 T 69/2008.

¹⁷⁸ Tamtéž

4.2.3 Problémy s nevhodnými otázkami

Výslech sám o sobě je pro oběti znásilnění stresujícím úkonem. Musí vypovídat o těch nejintimnějších detailech, a to je pro mnohé z nich téměř nepředstavitelné. Když se k tomu přidají nevhodné a necitlivé otázky policistů, soudců či obhájců obviněného, mívají oběti pocit, že si za své znásilnění mohou samy, případně že ho neměly vůbec nahlašovat.

Nejčastějšími otázkami, které byly pokládány, a které považují za vysoce nevhodné, jsou otázky na minulý sexuální život oběti. Pouze dávají záminku k tomu, aby se na ženu pohlíželo téměř jako na „spolupachatelku“ znásilnění v případě, že žije více promiskuitním způsobem života.

Nejčastěji pokládané otázky týkající se intimního života poškozené byly – *jak jste byla zkušená sexuálně před znásilněním?* nebo *Kolik partnerů jste měla před tím, než jste byla znásilněna?* Tyto otázky nemají se znásilněním společného vůbec nic a o samotném trestném činu nic nevypovídají. Přesto je rádi pokládají jak policisté, tak obhájci, dokonce jsem se setkala s tím, že takový dotaz použila i státní zástupkyně při hlavním líčení.

Některé z pokládaných otázek můžeme považovat za rozporné s ustanovením § 18 odst. 1 zákona o obětech trestných činů, které říká mj. to, že „otázky směřující do intimní oblasti vyslychané oběti lze klást jen tehdy, pokud je to nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení.“¹⁷⁹

Dle mého názoru mezi nevhodné otázky můžeme zařadit např. tyto:

- *Střídala poškozená sexuální partnery nebo náhodně souložila?*
- *Kolik styků jste měla před touto událostí?*
- *Jaký máte vztah k mužům?*
- *Stalo se vám někdy, že jste měla pohlavní styk s mužem, kterého jste znala pouze chvíli?*
- *Kolikrát jste spolu spali, než došlo ke znásilnění?*

Některé otázky jsou položeny v absurdních situacích. Jednou z nich byl i případ ženy, která byla přepadena před svým domem mužem slovenské národnosti, který ji srazil na zem, klekl si nad ní a nutil ji k masturbaci penisu, přičemž jí svlékl kalhotky a strkal jí prsty

¹⁷⁹ Zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

do pochvy až do svého vyvrcholení. Dalšího jednání zanechal až po tom, co mu poškozená slíbila poskytnout své telefonní číslo, aby se domluvili na schůzce. Pomocí tohoto falešného slibu pak policisté muže našli a zatkli.

Obhájce obviněného se nejprve ženy při výslechu obsáhle ptal na to, zda byla zraněná. Pak položil zcela nevhodnou otázku – *byla jste vzrušená, když vás osahával?*¹⁸⁰

Stejně nevhodně byla položena otázka i v dalším případě, který se stal na Praze 4. Šestatřicetiletý muž vlákal do svého bytu pod záminkou focení reklamy na žrádlo pro psy postupně dvě ženy, kterým nasypal do kávy přesně nezjištěnou látku, po níž byly obě poškozené povolné a ospalé. Poté s nimi měl pohlavní styk, který si natočil na kameru u telefonu. První z poškozených s ním přitom před onou „uspávačkou“ měla pohlavní styk dobrovolně, na což policisté i obhájce obviněného stále naráželi. Poté se pak policisté ženy zeptali – *měla jste při (nedobrovolném) pohlavním styku s obviněným orgasmus?*¹⁸¹

Výše uvedené příklady jsou, jak se domnívám, pouze špičkou ledovce. Ukazují ale častý nešvar orgánů činných v trestním řízení – svalovat část viny na oběť tím, že se jí budou ptát na její minulý či současný sexuální život, případně zkoumat, zda ve skutečnosti neměla ze znásilnění potěšení. V tomto by mohl určitý průlom znamenat zákon o obětech trestných činů, kterému se budu věnovat v kapitole páté.

4.2.4 Problém s nahlížením do spisu

Jedním z práv obviněného (ale také poškozeného a zúčastněné osoby), které vyplývá z § 65 trestního řádu, je nahlížení do spisu a pořizování si kopií ze spisu. V přípravném řízení sice může policejní orgán či státní zástupce ze závažných důvodů nahlížení do spisu odmítnout¹⁸², ale v praxi jsem se s tím nasetkala.

S právem nahlížení do spisu a pořizování si kopií se ale pojí jedna velká nevýhoda, která má negativní dopad na oběti znásilnění. Kromě osobních údajů oběti si totiž např. obhájce obviněného může zjistit veškeré informace, které poškozená na policii sdělila, a dále s nimi manipulovat ve prospěch svého klienta. Jednou z nejvíce zneužívaných věcí byl

¹⁸⁰ Trestní spis 22 T 9/2006.

¹⁸¹ Trestní spis 2 T 29/2011.

¹⁸² Zákon č. 141/1961 Sb. trestní řád.

znalecký posudek na posouzení věrohodnosti poškozené, který byl vypracován nejčastěji z oboru psychiatrie nebo klinická psychologie.

Jak jsem již zmiňovala ve druhé kapitole, součástí znaleckého posudku je i část, v níž se zkoumaná osoba podrobuje otázkám, které se týkají dětství, sexuálního života, předchozích zkušeností apod. Tyto informace dokáží obhájci obviněného velmi dobře použít proti poškozené v trestním řízení – nejčastěji zpochybňují její věrohodnost, nebo odkazují na to, že vedla více promiskuitní způsob života, což považují za důkaz toho, že je jejich klient nevinný. Takovéto zneužití informací poskytnutých v rámci soukromého rozhovoru psychologa a poškozené bylo poměrně časté.

Jeden zajímavý případ se stal na Praze 10. *Šestadvacetiletý obžalovaný znásilnil patnáctiletou poškozenou u kamaráda v bytě, kam byla poškozená společně se svou kamarádkou pozvána svým tehdejším známým. Obžalovaný byl značně opilý, natlačil poškozenou na postel, kde dotyčná začala předstírat mdloby, aby jí nechal být. Ten ji však otočil na břicho a vykonal na ní pohlavní styk, kdy se poškozená ze strachu bála pohnout a předstírala, že je v bezvědomí. Poté na ní chtěl provést anální sex, což ji ale velmi bolelo, proto hrála to, že se právě probudila.*

S tímto případem byly od počátku spojeny problémy – policisté poškozené nedůvěřovali, zpochybňovali její verzi o předstírání bezvědomí. Pak zjistili, že poškozená má na jedné nejmenované sociální síti (seznamce) založen profil s názvem „Piculka.666“, profil byl vytisknut a založen do spisu. Obhájce obviněného poté uvedené skutečnosti zneužíval a tvrdil, že poškozená má profil založený kvůli sexu pro peníze. Tyto skutečnosti nebyly ničím podložené, pouze chtěl pomoci negativnímu obrazu poškozené před soudem.¹⁸³

Domnívám se, že by některé údaje měly zůstat pro obhájce nepřístupné, aby k takovýmto výpadům vůči poškozeným nedocházelo. Zejména se jedná o znalecký posudek – netvrdím, že nemá být přístupný celý, ale minimálně část, v níž se poškozená svěřuje se svým osobním životem, a která se znásilněním nesouvisí, by měla zůstat utajena.

¹⁸³ Trestní spis 51 T 62/2008.

4.2.5 Problémy s útoky obhájců

Je zřejmé, že v situaci, kdy proti sobě stojí zejména výpověď obviněného a výpověď poškozené, bude hlavním cílem obhájců obviněného znevěrohodnit poškozenou. Setkává se zde právo na obhajobu obviněného s právy poškozených.

Je pochopitelné, že obhájce musí jednat ve prospěch svého klienta. Na druhou stranu, útoky obhájců na osobu znásilněné ženy byly nejčastější příčinou sekundární viktimizace, ať už se jednalo o nevhodné otázky či o napadání poškozené během závěrečné řeči obhájce u soudu. Níže uvedu ty nejvíce do očí bijící případy.

V případě ženy, která byla znásilněna na schůzce v depu metra pracovníkem dopravního podniku, a která měla na krku podlitiny od škrčení, uvedla ve své závěrečné řeči obhájkyň obžalovaného: *„Údajná poškozená si modřiny na krku mohla způsobit sama, protože má sklon k lhavosti a v minulosti se již sebepoškozovala. Poškozená se znásilnění nebránila, na místě nebyly nalezeny stopy zápasu.“*¹⁸⁴

Domnívám se, že člověk si velice těžko způsobuje podlitiny na krku sám. Navíc obhájkyň vycházela ze znaleckého posudku na věrohodnost poškozené, v němž bylo uvedeno, že konkrétní věrohodnost je vysoká, ale že má poškozená sklony k přehánění a je hysteroidní typ osobnosti. Pro obhájkyňi to automaticky znamenalo, že se poškozená sama škrtila a celé si to vymyslela.

Druhý případ se stal u restaurace, kde se poškozená náhodně seznámila s obžalovaným, který jejich konverzaci pochopil jako výzvu k sexu a když se odešla ven vymočít, vyšel za ní a znásilnil ji. Obhájce obžalovaného se jí nejprve ptal na její předchozí sexuální život (kolik měla partnerů před touto událostí, zda měla někdy náhodný pohlavní styk, apod.) a pak ve své závěrečné řeči uváděl: *„Poškozená byla v restauraci na obžalovaného milá a příjemná, obžalovaný měl v krvi dvě promile a mohl se domnívat, že je styk dobrovolný. Nebylo nalezeno žádné poranění na těle poškozené. Domnívám se, že žena, která měla v 19-ti letech cca 10 sexuálních partnerů, by mohla svůj odpor vyjádřit vážněji.“*¹⁸⁵

¹⁸⁴ Trestní spis 5 T 8/2007.

¹⁸⁵ Trestní spis 33 T 128/2006.

Toto je typický příklad zneužívání minulosti poškozené k jejímu očernění před soudem. Její sexuální život nemá nic společného se znásilněním, přesto jej obhájce používá proti ní.

Ve výše zmiňovaném případě tzv. „uspávačky“, kdy obžalovaný uvedl dvě poškozené do stavu bezbrannosti tím, že jim vhodil do nápoje neznámou látku, po níž byly ženy ospalé a povolné, se obhájce ve své závěrečné řeči vyjadřoval k osobě jedné z poškozených žen: *„Výpověď poškozené G. D. je naprosto nevěrohodná, protože dotyčná se dříve svlékala pro peníze a hrála automaty, navíc při prvním setkání měla s obžalovaným pohlavní styk, je tedy zřejmé, že si znásilnění vymyslela.“*¹⁸⁶

Osobně se domnívám, že na věrohodnost výpovědi nemá vliv povolání člověka.

V případě znásilněné ženy, která byla napadena bývalým (hluchoněmým) přítelem byl pachatel nakonec zproštěn, i na základě argumentů, které uvedl obhájce ve své závěrečné řeči: *„Modřina a škrábanec, které měla poškozená na těle, mohou být původem ze strkání se s poškozeným, nikoli z násilného sexu. Cucflek, který měla poškozená na pravém nadru, je zcela jistě projevem hry, nikoli násilí, jak uvádí poškozená. Navíc poškozená je velice dobře tělesně vybavena k obraně, zatímco obžalovaný není vybaven k útoku. Vzhledem k tomu, že je hluchoněmý, si mohl její odpor vykládat jako míněný v legraci.“*¹⁸⁷

Soudce dal obhájcovým argumentům za pravdu a obžalovaný byl zproštěn. O správnosti tohoto rozhodnutí, založeného na stereotypech o „vybavenosti“ k obraně, je možné polemizovat.

Zvláštní případ se stal také na Praze 7, kde byla znásilněna bezdomovkyně po tom, co ji jeden z mužů vzal k sobě na pokoj, aby se u něj umyla. Při sprchování jí vlezl do sprchového koutu, ona před ním utekla do pokoje, kde ji povalil na postel a znásilnil. Obhájce obžalovaného během celého vyšetřování vedla poškozenou k tomu, aby uvedla, že si za celou situaci může sama. Nakonec položila přímou otázku – *máte pocit, že jste si tuto situaci zavinila sama?* Poté, co poškozená přiznala, že asi neměla s obžalovaným

¹⁸⁶ Trestní spis 2 T 29/2011.

¹⁸⁷ Trestní spis 4 T 122/2008.

nikam chodit, toto obhájkyň uváděla v závěrečné řeči, a dodala, že obžalovaný mohl oprávněně z okolností očekávat dobrovolný pohlavní styk.¹⁸⁸

Zde je velmi názorně ukázáno svalování viny na poškozené. Ač se jistě žena chovala neopatrně, neznamená to, že by pachatel byl nevinný.

Další případ netaktnosti obhájce se stal na Praze 9. Žena byla napadena mužem u stanice Černý Most na travnatém prostoru v blízkosti nástupiště. Obžalovaný argumentoval dobrovolností styku, prý se tak stalo za peníze, a tím, že je téměř impotentní. Ve znaleckém posudku na poškozenou bylo zjištěno, že tato byla dříve hospitalizována na psychiatrii. Obhájce obžalovaného se jí při výslechu opakovaně ptal na její hospitalizaci a na to, zda pije. Ve své závěrečné řeči pak argumentoval, že „*poškozená je zcela nevěrohodná, léčí se na psychiatrii a proto je její výpověď nedůvěryhodná.*“¹⁸⁹

Takováto argumentace zcela postrádá logiku, zejména vzhledem k tomu, že poškozená se po znásilnění na policii zhroutila, trpěla posttraumatickou stresovou poruchou. Její zhoršený psychický stav by neměl být záminkou ke zpochybnování její důvěryhodnosti.

Již několikrát jsem se zde zmiňovala o případu, který se taktéž stal na Praze 9 – o případu znásilnění na zdechlině srny. Poškozená si prošla opravdu tím nejhorším, co mohla – byla odmítnuta ze strany lékařů, byla necitlivě vyslýchána policisty. Nakonec však byl její případ propírán ještě u soudu. Poškozená se totiž s obžalovaným „seznámila“ v baru, kde byla s kamarádkou, kdy jí dotyčný oslovil a ona se s ním odmítla bavit. Obhájkyň se během vyšetřování opakovaně dotazovala kamarádky poškozené, zda měla poškozená milence, či zda se s někým v baru začala bavit. Ve své závěrečné řeči pak prohlásila: „*Poškozená se snaží prezentovat jako osoba, pro niž jsou kontakty s cizími muži nepřijatelné, přitom už v baru se podle svědkyně bavila s cizími muži a byli jí sympatičtí. Poškozená vypovídá, že se během znásilnění nebránila, protože byla jako v tranzu, pak ale uvedla, že si vzpomněla na pořad o tom, že by se při znásilnění neměla bránit, což je poměrně zvláštní. Není přitom příliš reálné, že by obžalovaný měl s poškozenou pohlavní styk téměř dvě hodiny, kdyby s ním nespolupracovala. Poškozená tedy evidentně obvinila*

¹⁸⁸ Trestní spis 25 T 2/2006.

¹⁸⁹ Trestní spis 21 T 146/2007.

obžalovaného z údajného znásilnění, protože se s ním zdržela dlouho do noci a doma na ni čekal manžel.“¹⁹⁰

Celý tento případ považuji za velmi nešťastně vedený, ale závěrečná řeč obhájkyň byla vrcholem netaktnosti. Už kvůli tomu, že žena po znásilnění trpěla posttraumatickou stresovou poruchou a znásilnění zanechalo velký šrám na jejím psychickém zdraví a sexuálním životě.

Posledním případ, který zde bude zmiňován, se týká kromě znásilnění také stalkingu. Žena byla opakovaně pronásledována svým bývalým partnerem, který ji po propuštění z věznice (kde si odpykával trest za předchozí ženino obtěžování a napadání) neustále atakoval a jeho útoky vyústily až v opakované znásilnění. Šestatřicetileté ženě se výhrůžkami vnutil do bytu a pomocí facek a slovního napadání ji nutil k pohlavnímu styku. Jeho agrese se stupňovala, což donutilo poškozenou jít případ nahlásit na policii. Policisté však ženu několikrát odmítli a odkazovali ji na řízení ve věcech občanskoprávních, protože dle jejich názoru chování pachatele nebylo trestným činem, případně ji odmítli s tím, že nemá v ruce lékařskou zprávu potvrzující znásilnění.

Nakonec se však dotyčné přesto podařilo docílit toho, aby se policie začala případem zabývat. Při výsleších si však vzhledem k atypičnosti případu od obhájce obviněného vyslechla tyto nevhodné otázky – *„Měla jste v letošním roce orgasmus při styku s obviněným? Berete antikoncepci, pravidelně i teď?“*

Domnívám se, že ani jedna z otázek se vyšetřování netýká, a že otázka obhájce na orgasmus s obviněným, je vyloženě provokativní.

Ve své závěrečné řeči pak obhájce prohlásil, že *„sama poškozená ani neví jistě, zda se jednalo o znásilnění, tudíž je nevěrohodná. Obžalovaný byl evidentně neodbytný, ale takových mužů je hodně a ženy si s nimi dokáží poradit.“*

Těmito slovy nejen, že obhájce snižuje důstojnost poškozené, ale také zlehčuje celý problém jako něco, s čím si poškozená měla sama poradit. Nebral v potaz ani znalecký posudek, který označil poškozenou za osobu extrémně submisivní, kdy znalec zároveň poukázal na nebezpečí smrti pro poškozenou, protože jednání obžalovaného neslo znaky

¹⁹⁰ Trestní spis 21 T 69/2008.

stalkingu, což v mnoha případech mívá pro oběti fatální následky. Vyjádření obhájce bylo podle mého názoru nemístné.

Výše uvedené příklady nevhodného chování a otázek obhájců nebyly dle prostudovaných spisů neobvyklým jevem, což odpovídá i tomu, že největší podíl na sekundární viktimizaci mají právě obhájci. Osobně se domnívám, že práva obětí na slušné zacházení by v tomto případě měla mít přednost před právem na obhajobu.

Tato kapitola vytyčila základní problémy, se kterými se lze setkat při vyšetřování znásilnění. Z výše uvedeného vyplývá, že znásilnění je jedním z nejvíce citlivých trestných činů, v němž je poměrně vysoká pravděpodobnost sekundární viktimizace oběti. Z příkladů ze soudních spisů je zřejmé, že i přes pozornost, která je v posledních letech znásilnění věnována, stále dochází k nevhodnému jednání s obětí ze strany orgánů činných v trestním řízení a obhájců. V následující kapitole se budu věnovat tomu, jak je tyto problémy možné zmírnit.

5 Situace v zahraničí v souvislosti se znásilněním a navrhovaná řešení vytyčených problémů

V předchozích kapitolách jsem uvedla, jak české zákony definují znásilnění, jakým způsobem probíhá vyšetřování tohoto trestného činu a jaké jsou největší problémy s ním spojené. Teoretické znalosti jsem poté porovnávala s realitou zjištěnou ze soudních spisů.

Úkolem první části této kapitoly je nastínit, jaký je přístup ke znásilnění, jeho obětem a vyšetřování v zahraničí. Zemí, která bude předmětem mého zájmu, budou Spojené státy americké. Zaměřila jsem se pouze na data, která jsou pro tuto práci zajímavá např. svým odlišným přístupem k vyšetřování, apod.

Druhá část kapitoly se bude věnovat navrhovanému řešení problémů, které byly rozebírány v kapitole čtvrté. Kromě mých návrhů se zde dotknu i zákona o obětech trestných činů č. 45/2013 Sb., který je účinný od 1. 8. 2013 a přináší do této oblasti určité pozitivní změny.

5.1 Situace v USA v souvislosti se znásilněním

Spojené státy americké jsou zemí, která se problematice znásilnění věnuje poměrně podrobně. Lze to dovést jak ze statistik, které jsou mnohonásobně informačně obsáhlejší než statistiky české, tak např. z množství organizací, které se starají o oběti znásilnění.

5.1.1 Statistiky USA

Důležitým ukazatelem kriminality jednotlivých států jsou statistiky. Statistiky různých zdrojů se mohou poněkud lišit, především s ohledem na to, jakým způsobem se do nich získávají informace. Např. policejní statistiky budou obsahovat jiná čísla než statistiky organizací, které pomáhají obětem vyrovnat se se znásilněním. Důvod je prostý – ne každá oběť tento čin oznamuje, což se poté odráží v policejních statistikách. Domnívám se, že častěji tento čin oznamují ženy, které byly napadeny neznámým pachatelem, než ty, které znásilnil někdo, koho znaly. Proto je ve statistikách, které zde uvedu, patrný rozdíl.

National Intimate Partner and Sexual Violence Survey z roku 2010, kterého se účastnilo 18.049 osob (9.970 žen a 8.079 mužů) napříč 50 státy USA, uvádí, že v posledním roce před tímto průzkumem bylo znásilněno 1,3 milionu žen. V celkovém počtu potom každá pátá žena (18,3 %) a 1 ze 71 mužů (1,4 %) bylo ve Spojených státech během svého života znásilněno.

Pokud se na znásilnění podíváme s pohledu vztahu osoby pachatele a oběti, uvádí průzkum, že 51,1 % žen bylo znásilněno svým bývalým nebo současným partnerem. U 12,5 % žen byl pachatelem člen rodiny, 2,5 % žen bylo znásilněno nějakou autoritou (např. učitelem, lékařem, či nadřízeným). 40,8 % žen uvedlo, že pachatele znaly, protože to byla osoba z okruhu známých (např. kamarád, soused, rodinný přítel, osoba, s kterou měly první rande atd.). Pouze 13,8 % žen bylo znásilněno pro ně cizí osobou. Muži byli v 52,4 % znásilněni někým, koho znali a v 15,1 % cizincem.

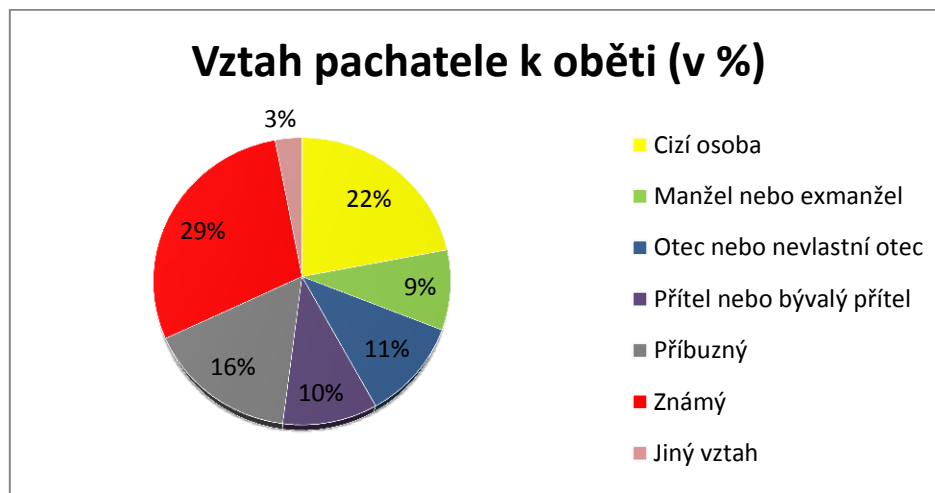
Co se týče věku oběti v době znásilnění, pak výzkum uvádí, že nejvíce ženských obětí bylo znásilněno před 25. rokem jejich života (79,6 %), 42,2 % žen bylo znásilněno před dovršením 18. roku.

Pokud budeme zkoumat věk mužů v době znásilnění, zjistíme, že více než ¼ znásilněných mužů (27,8 %) prožila znásilnění před 10. rokem věku nebo dokonce jako mladší.

Výzkum také řešil to, jaký dopad mělo znásilnění na psychický stav jeho obětí. 3 z 10 žen a 1 z 10 mužů, kteří byli znásilněni blízkým přítelem, uvedli, že na nich toto jednání zanechalo následky v podobě úzkostnosti, strachu o své bezpečí, či posttraumatické stresové poruchy.¹⁹¹

Co se týče vztahů mezi obětí a pachatelem, kniha **Rape investigation handbook** uvádí tato čísla:

¹⁹¹ *The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey: 2010 Summary Report* [online]. 2011 [cit. 2013-09-09]. Dostupné z: http://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/nisvs_report2010-a.pdf.

Graf 11 - Vztah pachatele k oběti (v %)
Zdroj: Rape investigation handbook

Podle tohoto grafu bylo 22 % obětí znásilnění napadeno někým, koho dosud neznaly, cizí osobou. V porovnání s předchozími údaji je zřejmé, že právě zde se promítá odlišnost zdroje této statistiky, v tomto případě je číslo větší, protože se jedná o statistiku policejní, tudíž počet oznámení je vyšší u neznámých pachatelů. 9 % obětí bylo znásilněno manželem nebo bývalým manželem, 10 % obětí znásilnili jejich bývalí nebo současní partneři, 11 % obětí bylo znásilněno otcem nebo nevlastním otcem. 16 % obětí mají na svědomí jiní jejich příbuzní než otec nebo manžel a 29 % obětí bylo znásilněno známými, jako jsou kamarádi nebo sousedi.¹⁹²

Vztahem oběti a pachatele se ve své knize **Is it Rape?** zabývá také Joan McGregor. Uvádí, že 60-90 % z celkového počtu znásilnění není oznámeno na policii, přičemž nejčastějším typem těchto neoznámených činů je tzv. „date rape“, tedy znásilnění na schůzce, či znásilnění mezi osobami, které se vzájemně znají. S odvoláním na výzkum Mary Koss McGregor uvádí, že z 3.187 dotazovaných vysokoškolsky vzdělaných respondentek jedna čtvrtina z nich uvedla, že se setkala se znásilněním nebo s pokusem o něj. Z toho 84 % žen svého útočníka znalo, a 57 % znásilnění se stalo na schůzce.¹⁹³

¹⁹² SAVINO, John O, Brent E TURVEY a John J BAEZA. *Rape investigation handbook*. Boston: Elsevier Academic Press, c2005, 416 p. ISBN 01-207-2832-X, s. 15.

¹⁹³ MCGREGOR, Joan. *Is it rape?: on acquaintance rape and taking women's consent seriously*. Burlington, VT: Ashgate, c2005, 267 p. ISBN 07-546-5066-9, s. 4.

Americká organizace **RAINN (Rape, Abuse & Incest National Network)**, která se zabývá převážně sexuálními trestnými činy, poskytuje velmi obsáhlou statistiku, v níž sleduje mnoho faktorů. Uvádí, že 9 z 10 obětí znásilnění jsou ženy, přičemž každá šestá žena v USA se stala obětí znásilnění nebo pokusu o něj, zatímco z mužů má tuto zkušenost „pouze“ každý třiaticátý. V přepočtu každé 2 minuty v USA dojde k sexuálnímu napadení.

Znásilnění je jedním z nejméně oznamovaných trestných činů. V Americe toto neoznámení dosahuje dle statistik RAINN 54 %.

Co se týče vztahu pachatele a oběti, zde se mluví o tom, že dvě třetiny pachatelů jsou osoby, které oběť znala. 38 % z nich jsou známí nebo kamarádi, 28 % pachatelů jsou partneři oběti.

Statistiky také vyvrací představu společnosti o tom, že násilník čeká na svou oběť v temných zákoutích a křovinách. 4 z 10 znásilnění se stanou v bytě oběti, ke 2 z 10 znásilněním dojde v domě známého (souseda, kamaráda atd.) a 1 z 10 znásilnění se stane v garáži, kde oběť parkuje. Nejčastěji k tomuto trestnému činu dochází mezi šestou hodinou večer a půlnocí (43 %), ale přes den – mezi šestou hodinou ranní a šestou večerní – se stane celých 33 % všech znásilnění.

Co se týče věku obětí, RAINN uvádí, že nejriskantnějším věkem ženy je věk mezi 12 - 34 lety, kdy 29 % obětí bylo znásilněno mezi 12. - 17. rokem, 44 % žen bylo mladších 18ti let a 80 % žen bylo mladších 30ti let.

RAINN také poskytuje statistiku počtu otěhotnění jako následku znásilnění. V letech 2004-2005 bylo znásilněno cca 64 tisíc žen. Z toho 5 % z nich v důsledku nechráněného pohlavního styku otěhotnělo.

K osobě pachatele statistika uvádí, že průměrný věk znásilňujícího je 31 let, 52 % pachatelů jsou běloši, 22 % jsou netrestaní jedinci, kteří jsou ženatí. V každém třetím případě je útočník pod vlivem návykové látky - drog nebo alkoholu. Spíše než o sériových „znásilňovačích“ můžeme mluvit o recidivistech obecně, protože 46 % pachatelů, kteří jsou puštěni na svobodu, jsou do tří let znovu obviněni z jiného trestného činu, než je znásilnění.

Zajímavý je také fakt, že pouze v 11 % případů pachatel užil k překonání odporu oběti zbraň.¹⁹⁴

Také výše uvedené a podrobné údaje ukazují, jak moc jsou v lidech zakořeněny mylné představy o znásilnění. Ideu o asociálním násilníkovi rozbíjí fakt, že pětina pachatelů jsou netrestaní ženatí muži. Statistiky také vyvrací to, že útočník ženy napadá na odlehlých místech a že je osobou pro oběť neznámou. Velké procento „známostí“ mezi pachateli ukazuje přesný opak. Alarmující je také fakt, kolik procent žen bylo znásilněno svým manželem nebo partnerem. Přitom z mnou provedeného výzkumu vyplývá, že soudy berou znásilnění mezi známými na lehkou váhu a pachatelé často vyvážnou s mírným a závažnosti tohoto trestného činu neodpovídajícím trestem. Vyrovnat se s tím, že dotyčnou napadl někdo, kdo jí byl blízký, musí být, dle mého názoru, pro ženu po psychické stránce mnohem náročnější, než vypořádat se s útokem neznámého.

5.1.2 Zákony a znásilnění

Protože Spojené státy jsou federací a každý z jednotlivých států má svůj vlastní trestní zákoník, neexistuje jednoznačná definice znásilnění.

Například v Georgii mají velice krátké ustanovení, které nicméně postihuje pouze znásilnění vaginální, tedy penetraci penisu do ženiny vaginy. „*Znásilnění spáchá ten, kdo se dopustí pohlavního styku se ženou násilím a proti její vůli, nebo se ženou, která je mladší deseti let.*“¹⁹⁵

Pro srovnání, *New York State Consolidated Laws* dělí znásilnění na 3 stupně, kdy „*znásilnění třetího stupně se dopustí ten, kdo má pohlavní styk s osobou neschopnou projevit souhlas; ten, kdo je sám starší jednadvaceti let a má pohlavní styk s osobou mladší sedmnácti let; nebo kdo se dopustí pohlavního styku s osobou bez jejího souhlasu, kdy tento nedostatek souhlasu není zapříčiněn neschopností jej projevit. Znásilnění ve druhém stupni se dopustí ten, kdo sám starší osmnácti let má pohlavní styk s osobou mladší patnácti let, nebo kdo má pohlavní styk s osobou nezpůsobilou souhlasu pro mentální postižení nebo*

¹⁹⁴ RAINN: Rape, Abuse & Incest National Network [online]. 2009 [cit. 2013-09-09]. 202-544-1034. Dostupné z: <http://www.rainn.org/statistics>.

¹⁹⁵ SAVINO, John O, Brent E TURVEY a John J BAEZA. *Rape investigation handbook*. Boston: Elsevier Academic Press, c2005, 416 p. ISBN 01-207-2832-X, s. 7.

duševní nezpůsobilost. Znásilnění prvního stupně se dopustí ten, kdo násilím donutí jiného k pohlavnímu styku, nebo využije fyzické bezbrannosti osoby, nebo má pohlavní styk s osobou mladší jedenácti let; nebo s osobou mladší třinácti let, kdy pachatel je starší osmnácti let.“¹⁹⁶

Z výše uvedeného vyplývá, že státy USA se velice odlišují svými definicemi znásilnění. Pokud srovnáme newyorský a český trestní zákoník, vidíme, že v české úpravě by se v některých situacích nejednalo o znásilnění, ale o pohlavní zneužívání, protože by v případě dětské oběti nebyla splněna česká podmínka „násilí nebo pohrůžky násilí nebo využití bezbrannosti“, která je pro posuzování činu jako znásilnění nezbytná.

5.1.3 Organizace pomáhající obětem znásilnění

V České republice funguje několik občanských sdružení či organizací, které se věnují obětem znásilnění. Žádná z nich se však nesoustředí pouze na ně, ale vždy má nějaký další okruh činnosti, nejčastěji (u menších sdružení) domácí násilí, častěji se ale zaměřují na oběti trestných činů jako takové (např. Bílý kruh bezpečí). Domnívám se, že v České republice obecně není obětem znásilnění věnována taková pozornost, jakou by si zasloužily, ač se zdá, že se v posledních letech posouváme správným směrem.

Ve Spojených státech naproti tomu existuje organizací s takovouto tematikou více. Je to dle mého názoru dáno zejména tím, že v USA mají velký vliv na politické a společenské dění názory feministek, které se o zakládání a rozvoj podobných sdružení zasazují.

V USA funguje organizace *Women Against Rape*, která se věnuje pouze obětem znásilnění, a její pracovníci mohou např. doprovázet oběť na policii.¹⁹⁷ Tato organizace se mimo jiné zasadila o to, aby bylo znásilnění v manželství v USA považováno za zločin.¹⁹⁸ Mezi další známé organizace ve Spojených státech patří již výše zmiňovaná *RAINN (Rape, Abuse & Incest National Network)* nebo *NOVA (National Organization for Victims*

¹⁹⁶ Tamtéž, str. 3-4.

¹⁹⁷ BENEDICT, Helen. *To není vaše vina!: rádce pro ženy, muže, dospívající, jejich přátele a rodiny jak se vyrovnat se sexuální napadením*. Vyd. 1. Překlad Miloslav Korbělík. Praha: One women press, 2003, 373 s. ISBN 80-863-5617-5, s. 84.

¹⁹⁸ *Against Rape. Against Rape* [online]. 2013 [cit. 2013-08-14]. Dostupné z: <http://www.womenagainstrape.net/>.

Assistance), která se ale obětím trestných činů věnuje komplexněji, nezaměřuje se pouze na oběti znásilnění.

5.1.4 Lékařské vyšetření obětí

Nejčastějším úkonem, který nastává po oznámení znásilnění (pokud od činu neuplynula velmi dlouhá doba), bývá lékařské vyšetření. Je velice důležité, aby se oběť podrobila lékařskému vyšetření co nejdříve. „Studie prokázaly, že nejkvalitnější důkazy opatřené lékaři jsou ty, které byly opatřeny během prvních dvanácti hodin po znásilnění.“¹⁹⁹

Zvláštností, která se v USA vyskytuje, je tzv. *SANE (Sexual Assault Nurse Examiner)* sestra. „Je to speciálně vyškolená zdravotní sestra, která je na telefonu 24 hodin denně, 7 dní v týdnu. Kdykoli přijde oběť znásilnění do nemocnice, je k ní tato sestra zavolána a provádí veškerá zdravotnická vyšetření.“²⁰⁰ To značně pomáhá obětem, neboť se nedostávají do situací, kdy jsou v nemocnici přehlíženy pro nedostatek času (a pochopení) zdravotnického personálu. Navíc důkazy, které od obětí získaly SANE-sestry, se ukázaly být vzhledem k jejich speciálnímu proškolení kvalitnější a pro praxi lépe použitelné.²⁰¹

Mnoho amerických nemocnic používá pro vyšetření obětí znásilnění jakousi sadu nástrojů, která je speciálně upravena pro tento typ lékařské prohlídky a pro sběr důkazů. Nevýhodou je, že v případě, že nemocnice nemá tyto nástroje k dispozici, může prohlídku oběti odmítnout.²⁰² Po vyšetření je tato sada odevzdána policii a odeslána k laboratornímu zkoumání.²⁰³

¹⁹⁹ SAVINO, John O, Brent E TURVEY a John J BAEZA. *Rape investigation handbook*. Boston: Elsevier Academic Press, c2005, 416 p. ISBN 01-207-2832-X, s. 121.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 122.

²⁰¹ Tamtéž, s. 124.

²⁰² BENEDICT, Helen. *To není vaše vina!: rádce pro ženy, muže, dospívající, jejich přátele a rodiny jak se vyrovnat se sexuálními napadením*. Vyd. 1. Překlad Miloslav Korbelík. Praha: One women press, 2003, 373 s. ISBN 80-863-5617-5, s. 96.

²⁰³ BENNETT, Wayne W a Kären M HESS. *Criminal investigation*. 5th ed. Belmont, CA: Wadsworth Pub. Co., c1998, 730 p. ISBN 05-345-3532-1, s. 352.

Při lékařské prohlídce v nemocnici v USA může oběť také dostat preventivní injekci proti venerickým chorobám a pilulku proti otěhotnění.²⁰⁴

Některé nemocnice jsou také v kontaktu s krizovým programem pro oběti znásilnění, mohou proto zavolat poradce či poradkyni, aby oběť doprovázela při lékařských vyšetřeních.²⁰⁵

Samotné lékařské vyšetření má za úkol obstarat důkazy, které by pomohly usvědčit pachatele. Mezi klíčové důkazy patří oblečení oběti, které měla na sobě v době napadení, zejména spodní prádlo, stěry z dutin, které by mohly obsahovat stopy spermatu, kyselých fofatů či pachatelovy DNA, stěry z kůže oběti či bukální stěry oběti pro identifikaci její DNA. Někdy také bývá oběti odebrána moč, aby byla vyšetřena na přítomnost drog (zejména pokud jde o podezření ze zneužití bezbrannosti pod vlivem omamných látek). Je také velice důležité o průběhu vyšetření sepsat protokol a v případě zřejmých zranění oběti pořídit fotografie zaznamenávající rozsah jejích poranění.²⁰⁶

5.1.5 Policejní vyšetřování

Počátkem každého vyšetřování je oznámení znásilnění na policii. V České republice se oběť znásilnění podáním trestního oznámení stává osobou poškozenou v trestním řízení. Z toho pro ni plynou jak určitá práva, tak např. povinnost dostavit se k soudu a svědčit. V USA naproti tomu oběť nic nezavazuje podat žalobu ani spolupracovat při trestním řízení. Může znásilnění pouze oznámit a trvat na tom, že nehodlá podat žalobu.²⁰⁷

²⁰⁴ BENEDICT, Helen. *To není vaše vina!: rádce pro ženy, muže, dospívající, jejich přátele a rodiny jak se vyrovnat se sexuální napadením*. Vyd. 1. Překlad Miloslav Korbělík. Praha: One women press, 2003, 373 s. ISBN 80-863-5617-5, s. 90.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 97.

²⁰⁶ SAVINO, John O, Brent E TURVEY a John J BAEZA. *Rape investigation handbook*. Boston: Elsevier Academic Press, c2005, 416 p. ISBN 01-207-2832-X, s. 127.

²⁰⁷ BENEDICT, Helen. *To není vaše vina!: rádce pro ženy, muže, dospívající, jejich přátele a rodiny jak se vyrovnat se sexuální napadením*. Vyd. 1. Překlad Miloslav Korbělík. Praha: One women press, 2003, 373 s. ISBN 80-863-5617-5, s. 83.

Po oznámení činu nastává fáze vyšetřování. V USA by všichni policisté „měli mít speciální výcvik na zacházení s obětí sexuálního násilí. Pokud je to možné, policisté bez takového výcviku by neměli být k případu přidělováni.“²⁰⁸

I přesto se stejně jako u nás ženy ve Spojených státech setkávají s občasným necitlivým přístupem policistů. Helen Benedict ve své knize *To není vaše vina!* uvádí mezi několika případy nezájmu a zjevné skepse k oběti také to, co je typické pro více multikulturní země – rasové předsudky. „Jedna černoška vysvětlovala, proč své znásilnění neohlásila. Byla si jistá, že kdyby šla na policii, nepodnikli by nic a neposkytli jí ochranu. Černošky jsou totiž považované za běhny.“²⁰⁹

Přítom jedním z nejdůležitějších důkazů při vyšetřování trestného činu znásilnění je právě výpověď oběti. Je nutné její výslech provádět citlivým způsobem tak, aby osoba nebyla dále rozrušována a nedocházelo k její sekundární viktimizaci.

„Pamatujte, že tón hlasu při výslechu může být obviňující, nebo může naopak oběť podpořit, a to za použití stejných slov. Najděte si čas na to, abyste oběti vysvětlili, proč se jí musíte ptát na nepříjemné detaily, bude s vámi poté lépe spolupracovat.“²¹⁰

Důležité je také to, kde výslech probíhá. Výslech na policejní stanici může být pro oběť příliš stresující, ideálním místem by mohl být byt či dům oběti, pokud se tedy znásilnění nestalo tam. Případně sama oběť může navrhnout místo, kde si přeje, aby se výslech uskutečnil.²¹¹

Savino ve své knize doporučuje, aby policista s obětí sestavil jakousi časovou linii posledních 24 hodin před spácháním trestného činu. Měl by se zaměřit na to, kde se oběť v té době nacházela, co dělala, kdy se s pachatelem setkala (nebo seznámila), kde ji napadl, či zda pachatel znal okolí místa činu.²¹²

²⁰⁸ BENNETT, Wayne W a Kären M HESS. *Criminal investigation*. 5th ed. Belmont, CA: Wadsworth Pub. Co., c1998, 730 p. ISBN 05-345-3532-1, s. 338.

²⁰⁹ BENEDICT, Helen. *To není vaše vina!: rádce pro ženy, muže, dospívající, jejich přátele a rodiny jak se vyrovnat se sexuálním napadením*. Vyd. 1. Překlad Miloslav Korbělík. Praha: One women press, 2003, 373 s. ISBN 80-863-5617-5, s. 87.

²¹⁰ SAVINO, John O, Brent E TURVEY a John J BAEZA. *Rape investigation handbook*. Boston: Elsevier Academic Press, c2005, 416 p. ISBN 01-207-2832-X, s. 139.

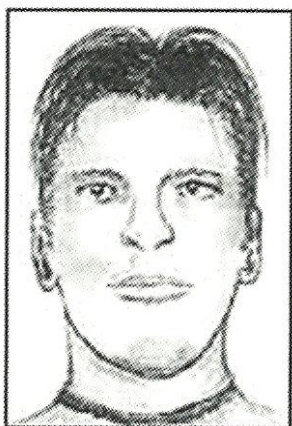
²¹¹ BENNETT, Wayne W a Kären M HESS. *Criminal investigation*. 5th ed. Belmont, CA: Wadsworth Pub. Co., c1998, 730 p. ISBN 05-345-3532-1, s. 341.

²¹² SAVINO, John O, Brent E TURVEY a John J BAEZA. *Rape investigation handbook*. Boston: Elsevier Academic Press, c2005, 416 p. ISBN 01-207-2832-X, s. 229-230.

Pokud oběť neznala pachatele, vyšetřovatelé jí většinou ukáží fotografie s pachateli sexuálních trestných činů či jiných podezřelých. V případě, že nedojde k identifikaci pachatele, může být oběť požádána o spolupráci s policejním kreslířem a nakreslení portrétu pachatele. Policejní skici mohou velmi pomoci ve vyšetřování. Může se stát, že veřejnost na jejich základě pachatele pozná a on je poté dopaden. Na druhou stranu s sebou tato metoda přináší i určitá rizika.

Hlavní nevýhodou je to, že portrétování pachatele probíhá na základě nejistých a roztřesených vzpomínek oběti. Její vzpomínky mohou být pod vlivem stresu značně zkreslené. Navíc kreslíř maluje to, co mu svědek řekne, aby kreslil, nejedná se o precizní vyobrazení. Vyšetřovatelé by měli k portrétování přistupovat s rezervou a velkou opatrností, aby se zabránilo nepříjemným omylům.²¹³

Například na základě portréту na obr. 1 byl jako osoba podezřelá ze znásilnění několikrát označen jednatřicetiletý Christopher Duffy (obr. 2). Teprve testy DNA ukázaly, že se tohoto trestného činu nedopustil. Skutečným pachatelem byl přitom Troy Graves (obr. 3).²¹⁴

Obr. 1

Obr. 2

²¹³ Tamtéž, s. 230.

²¹⁴ Tamtéž, s. 231.

Obr. 3

5.1.6 Soudní proces

Vzhledem ke složitosti amerického soudního procesu se nebudu věnovat jeho formálním aspektům, ale pouze zajímavostem, které mě v souvislosti se studiem této tematiky zaujaly.

Znásilnění je ve Spojených státech považováno za zločin proti lidskosti, nikoli proti oběti osobně, tudíž oběť vystupuje v řízení v roli svědka. Jakožto svědek může být předvolána k soudu a za neuposlechnutí tohoto předvolání může být sankcionována za ignorování soudního příkazu, ale oběti znásilnění bývají z důvodu neochoty předvolávány zřídka.²¹⁵

Oběti mohou žádat, aby jim byl sehnán advokát, který jim bude pomáhat při soudních procedurách.²¹⁶ (Takovéto opatření je nyní možné provést i v českém právním řádu. Od účinnosti novely trestního řádu ke dni 1. 8. 2013 se může poškozená osoba dát zastupovat zmocněncem, a pokud osvědčí, že je zvlášť zranitelnou obětí podle zákona o obětech trestných činů, a osvědčí-li, že nemá dostatek prostředků na hrazení nákladů s příbráním zmocněnce spojených, může být tato právní pomoc poskytována bezplatně nebo za sníženou cenu.²¹⁷)

²¹⁵ BENEDICT, Helen. *To není vaše vina!: rádce pro ženy, muže, dospívající, jejich přátele a rodiny jak se vyrovnat se sexuálními napadením*. Vyd. 1. Překlad Miloslav Korbelík. Praha: One women press, 2003, 373 s. ISBN 80-863-5617-5, s. 176.

²¹⁶ Tamtéž, s. 177.

²¹⁷ Zákon č. 141/1961 Sb. trestní řád.

V některých státech zákon chrání ženu před tím, aby se při procesu s pachatelem musela zpovídat ze svého soukromého a sexuálního života (v angloamerických knihách je tato možnost nazývána jako „rape-shield“), pokud se tedy neživila prostitucí, útočником není nikdo z jejích známých a obviněný neprohlásí, že s ní dříve udržoval poměr. Pokud žena útočníka znala, mohou se jí při soudním procesu vyptávat pouze na vztah k němu a k nikomu jinému.²¹⁸

Oběť má v některých státech USA možnost ovlivnit rozhodování o druhu a výši trestu – sepíše „Prohlášení o poškození oběti“, kde popíše, jak znásilnění ovlivnilo její život (traumata, fyzické potíže, problémy s prací). K tomuto prohlášení soud přihlíží a umožňuje tak ovlivnit pachatelův trest.²¹⁹ (I tento postup je po novele trestního řádu účinné od 1. 8. 2013 možný v českém trestním řízení. Podle § 43 odst. 4 trestního řádu může poškozený, který je obětí podle zákona o obětech trestných činů, v jakémkoli stadiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký měl spáchaný trestný čin dopad na jeho dosavadní život. Pokud je toto prohlášení písemné, při hlavním líčení se provádí jako listinný důkaz.²²⁰)

Zajímavé je to, že v některých státech USA (např. Kalifornie nebo Florida) může oběť znásilnění žádat, aby se pachatel podrobil lékařským testům na HIV. Soud v případě takové žádosti může testy nařídít a oběť se poté jejich výsledky dozví.²²¹

Savino ve své knize uvádí, že v případě obviněných pachatelů se u soudu opakují pouze tři obranné výpovědi – sex (natož násilný) se vůbec neudál, znásilnění se sice stalo, ale obžalovaný není jeho pachatelem, nebo poslední obrana – styk sice proběhl, ale nešlo o znásilnění. Obžalovanému nahrává to, že ve většině případů znásilnění jsou pouze dva svědci, kteří vědí, co se stalo – obžalovaný a oběť.²²² Tato skutečnost značně koresponduje s tím, co bylo zjištěno z českých soudních spisů, tam se nicméně opakuje třetí varianta „obránného mechanismu“ nejčastěji.

²¹⁸ BENEDICT, Helen. *To není vaše vina!: rádce pro ženy, muže, dospívající, jejich přátele a rodiny jak se vyrovnat se sexuálními napadením*. Vyd. 1. Překlad Miloslav Korbělík. Praha: One women press, 2003, 373 s. ISBN 80-863-5617-5, s. 183.

²¹⁹ Tamtéž, s. 187.

²²⁰ Zákon č. 141/1961 Sb. trestní řád.

²²¹ BENEDICT, Helen. *To není vaše vina!: rádce pro ženy, muže, dospívající, jejich přátele a rodiny jak se vyrovnat se sexuálními napadením*. Vyd. 1. Překlad Miloslav Korbělík. Praha: One women press, 2003, 373 s. ISBN 80-863-5617-5, s. 94.

²²² SAVINO, John O, Brent E TURVEY a John J BAEZA. *Rape investigation handbook*. Boston: Elsevier Academic Press, c2005, 416 p. ISBN 01-207-2832-X, s. 335.

Je zřejmé, že ačkoli se anglo-americký právní systém Spojených států značně odlišuje od našeho kontinentálního systému, v oblasti vyšetřování již takové rozdíly nenajdeme. V této části jsem se věnovala pouze tomu, co mě na mých materiálech zaujalo a co se lišilo od toho, co jsem se dozvěděla o vyšetřování v České republice. Knihy, které jsem zde použila k demonstraci situace v USA, obsahují spoustu dalších informací o vyšetřování, většina z nich ale neuvádí nic, co by již nebylo řečeno v jiné části diplomové práce. Zajímavá byla část v knize *Rape investigation handbook*, která velice podrobně naváděla vyšetřovatele, jak se má chovat na místě činu – rady vypadaly asi takto: „na místě činu se ničeho nedotýkejte“, „na místě činu nejezte a nic neochutnávejte“, apod. Kvůli rozsahu své práce jsem tuto část do této kapitoly nezařadila, ale domnívám se, že podobné návody by byly určitě přínosné a zajímavé i v českých knihách.

Rozdíly, které jsem uvedla ve srovnání vyšetřování se Spojenými státy, jsou spíše detaily, které do chodu vyšetřování příliš nezasahují. Některé z nich by ale mohly sloužit jako inspirace pro český systém, a mohly by přinést pozitivní změny. Tímto tématem se budu zabírat v následující části.

5.2 Navrhovaná řešení vytyčených problémů

V kapitole čtvrté jsem se věnovala problémům, se kterými jsem se setkala při studiu soudních spisů. Některá řešení byla již nastíněna v předchozí kapitole, podrobněji se jim však budu věnovat zde.

5.2.1 Řešení problémů ze strany orgánů činných v trestním řízení

Vyšetřování se často setkává s problémy, které souvisí s lékařským vyšetřením. Jedná se jak o nedostatečné vysvětlení lékařských zpráv, tak například nedokonalý odběr biologického materiálu, který může vést ke ztrátě důležitých stop.

V případech lékařských zpráv je klíčová komunikace. Není jisté, na čí straně je chyba, zda na straně policistů či lékařů, pravdou ale je, že k velkým hovorům mezi oběma skupinami nedochází. Domnívám se, že v každém případě by mělo docházet ke konzultacím, v nichž by lékaři vysvětlili, co daná zpráva znamená, aby se předešlo

zbytečným omylům při jejich výkladu policisty. Zdánlivě nicneříkající sdělení pak mohou pomoci policistům v dalším vyšetřování.

Pokud se blíže podíváme na případy, v nichž došlo ke znehodnocení biologického materiálu, pravděpodobně zjistíme, že se jednalo o lékaře (odběratele materiálu), který s touto činností neměl příliš zkušeností. Samotní gynekologové se se znásilněním neseškávají denně. Možným řešením je buď to, aby této problematice byla věnována větší pozornost již při studiu medicíny, nebo aby se policisté (pokud posílají ženu k lékařskému vyšetření) obraceli na prověřené a osvědčené gynekology. Druhé řešení je problematické, protože by znamenalo značné zdržení při hledání „certifikovaného“ lékaře. Také by to mohlo vést k tomu, že pokud by se znásilněná žena před návštěvou policie vydala nejprve k lékaři, mohla by být odmítnuta z důvodu jeho nekompetentnosti.

Nicméně i s přihlédnutím k tomu, že i ze strany lékařů často oběť zažívá sekundární viktimizaci, se přikláním k řešení, aby ženy byly vyšetřeny lékaři – specialisty. Tito specialisté by se totiž neměli dopouštět chyb v komunikaci či odsuzovat oběti, jako jejich nevyškolení kolegové. Naopak by se mohli obětem déle věnovat, vysvětlit jim postup při vyšetření či jim doporučit návštěvu psychologa apod. V tomto ohledu se mi líbí nápad tzv. SANE-sester, které jsou využívány ve Spojených státech a o nichž jsem psala v první části této kapitoly.

Pokud se budeme věnovat problémům souvisejícím s rekognicí, pak jediné mnou navrhované řešení je to, aby vyšetřovatelé nezapomínali na dostatečné poučení jak obětí, tak pachatelů, a aby rekognici prováděli řádně, s typově podobnými subjekty. V důsledku nepoučení či špatného provedení pak totiž nemusí být rekognice soudem uznána a důkazy z ní mohou být nepoužitelné. Což by bylo, vzhledem k nemožnosti rekognici opakovat, velmi problematické.

Vyšetřovatelé se také setkávají s falešnými obviněními ze strany obětí. Zde neexistuje žádné řešení, protože těmto obviněním policisté nemohou zabránit. Osobně bych však doporučila, aby v případech, v nichž je to vhodné, byly údajné oběti obžalovány z krivého obvinění. Nutností je však dostatek důkazů a to, že se nebude jednat o nevyrovnaného jedince, u něž se nejednalo o promyšlený čin. Takovéto obvinění je pak na zvážení orgánů činných v trestním řízení.

5.2.2 Řešení problémů ze strany obětí znásilnění

Problémy, se kterými se setkávají oběti trestného činu znásilnění ze strany policistů během vyšetřování, se týkají zejména nedůvěřivého přístupu vyšetřovatelů či pokládání nevhodných otázek, které oběti považují za zraňující.

Domnívám se, že v tomto případě by bylo vhodné, aby policisté prošli speciálním výcvikem. Základní výcvik nového policisty trvá jeden rok²²³, což je, jak se domnívám, nedostatečná doba k tomu, aby byli schopni kompetentně jednat s oběťmi znásilnění, které jsou při vyšetřování zvláště zranitelné. Proto by s poškozenými měli přicházet do styku ti policisté, kteří mají s tímto trestným činem zkušenosti a nebudou tolik podléhat stereotypním představám o znásilnění. Případně by se tématu znásilnění mělo ve výuce policistů věnovat více prostoru, s důrazem na praktické případy.

Jednomu z problémů, se kterým jsem se v praxi setkala, nebyla v předchozí kapitole věnována pozornost, ač se domnívám, že je pro oběti také poměrně významný. A tím je to, že se oběti často setkávají se svými pachateli, což jim způsobuje traumatické zážitky. V soudních spisech se několikrát opakovala sdělení o tom, že oběti se setkaly s násilníky na chodbě před soudními síněmi, nebo u hlavního líčení vypovídaly, a pachatel jim mohl klást doplňující otázky. V těchto zmínkách o setkání obětí s pachatelem se často opakovaly poznámky o velkém rozrušení obětí, o jejich pláči či o nutnosti přerušit řízení za účelem zklidnění obětí. Mimoto mnozí obhájci výslovně požadovali, aby se poškozené s pachatelem setkaly kvůli konfrontaci jejich výpovědí. Soudy však ve většině případů (mnohdy na základě apelu od soudních znalců – psychologů či psychiatrů) takovéto návrhy zamítaly, aby oběti nerozrušovaly.

Také tomuto tématu se věnuje zákon o obětech trestných činů č. 45/2013 Sb., jak bude uváděno dále.

V kapitole čtvrté jsem se také věnovala znaleckým posudkům. Zmínila jsem se o tom, že některé části posudku obsahují značně intimní zpovědi poškozených. Toho poté

²²³ POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Základní odborná příprava a další vzdělání policistů* [online]. 2010 [cit. 2014-02-17]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/zakladni-odborna-priprava-a-dalsi-vzdelani-policistu.aspx>.

využívají obhájci obviněného a informace používají k tomu, aby znevěrohodnili výpovědi obětí.

Domnívám se, že by se mělo zabránit tomu, aby obhájci, potažmo také jiné orgány činné v trestním řízení, měly přístup k celému znaleckému posudku. Důležité pro rozhodování ve věci jsou pouze jeho závěry a odpovědi na položené otázky. To, jaké měla oběť intimní vztahy před znásilněním, může pouze negativně ovlivňovat úsudek soudců a jiných subjektů, ač to se samotným znásilněním nesouvisí. Proto navrhuji, aby znalecké posudky obětí nebyly poskytovány jako celek, ale pouze ta část, která odpovídá na otázky položené vyšetřovatelem.

S tímto tématem souvisí další problém. Již jsem uvedla to, že v několika případech se ukázalo, že ač znalecký posudek na poškozenou hovořil o tom, že její výpověď je věrohodná, ve skutečnosti se ukázalo, že lhala. Taktéž jsem se poměrně často setkala s tím, že znalci hodnotili osobnost poškozené, a hovořili o tom, že její osobnost je nevyrovnaná, hysterická apod. To pak negativně ovlivňovalo úsudek soudců, ač ostatní důkazy hovořily ve prospěch oběti.

Domnívám se, že vytváření znaleckých posudků na osobu poškozené nemá, až na výjimky, žádný velký smysl. Jak souvisí hodnocení její osobnosti se znásilněním? Pokud je žena nevyrovnaná, má sklony ke zveličování apod., automaticky to znamená, že si znásilnění vymyslela? Obávám se, že znaleckým posudkům soudy přičítají větší váhu, než objektivně mají.

V jednom z případů pak byl pachatel odsouzen pouze na základě znaleckého posudku psychologa na poškozenou. *Jednalo se o případ, kdy značně podnapilá mladá žena nasedla do taxíku, kde byla později podle soudu znásilněna řidičem taxíku. Žena si nepamatovala vůbec nic, pouze to, že z ní pak muž slézal a ona měla stažené kalhoty. Průběh události si nevybavila. Navíc vzhledem k tomu, že hlavní líčení se konalo 2 roky po samotné události, byly její vzpomínky zcela nepřesné. Řidič tvrdil, že žena s ním po nastoupení do taxíku flirtovala a navrhla mu sex. Jeho verzi podpořil i druhý taxikář, který uvedl, že viděl, jak se žena nakláněla do okénka řidiče a flirtovala s řidičem. Navíc mu druhý den obžalovaný vyprávěl, jak se seznámil s mladou ženou a měl s ní pohlavní styk v taxíku. Znalkyně z oboru psychologie ve svém znaleckém posudku na poškozenou uvedla,*

že poškozená se v době spáchání činu nacházela ve stavu prosté opilosti na úrovni začínající těžké opilosti, a že její schopnost vnímat a zapamatovat si prožité události je v pásmu průměru. Dodala také, že poškozená měla tzv. alkoholové okénko (palimpsest) a že ve stavu, v němž se nacházela, nebyla schopna prožívat rozkoš a její sexuální apetence byla na nule. Soud poté dal znalkyni za pravdu, uznal obžalovaného vinným a odsoudil ho k dvouletému trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem výkonu v trvání dvou let.²²⁴

Tento případ je důkazem toho, jak velkou váhu soudy posudkům přikládají. Nemyslím si, že by posudky byly naprosto neprůkazné, ale domnívám se, že by měly být spíše doplněním dalších důkazů, nikoli tím, na čem bude rozhodnutí postaveno.

Jednou z věcí, která mě zaujala při studiu zahraničních zdrojů, byla možnost oběti zvolit si místo, kde bude vyslýchána. Výslechové místnosti na policejních stanicích nejsou zrovna vlídnými místy, mohou tedy oběti zbytečně stresovat. V dnešní technicky pokročilé době by neměl být problém vyslýchat oběť mimo policejní stanici, někde, kde by se cítila komfortněji a bezpečněji. Mohlo by se jednat o výslech v domácím prostředí, či naopak v prostředí, které bude pro oběť neutrální. Myslím si, že změna rigidního systému výslechů by nebyla na škodu a mohla by přinést dobré výsledky.

Obzvlášť viditelným problémem se pro mě při studiu spisů stal vztah mezi poškozenou a obhájcem obviněného. V tomto vztahu totiž velice často dochází k nepříjemným a nevhodným otázkám, obviňování obětí ze lži a k demagogickému překrucování výpovědí.

Jak jsem již zmínila, domnívám se, že právo oběti na slušné zacházení by v těchto případech mělo mít přednost před právem obviněného na obhajobu. Je pochopitelné, že obhájce pro svého klienta udělá maximum, ale v některých případech překročila dle mého názoru snaha obhájců meze slušného chování. Oběti v těchto případech nemívají žádné dovolání, a protože samy obhájce nemají, nevědí, jak na útoky či citlivé otázky obhájců mají reagovat. Řešení by mohl přinést zákon o obětech trestných činů č. 45/2013 Sb., kterému se budu věnovat na následujících stranách.

²²⁴ Trestní spis 67 T 30/2012.

5.2.3 Zákon o obětech trestných činů

Nejprve je nutné zmínit, že ačkoli v této práci jsou pojmy poškozený a oběť používány jako synonyma, existují mezi nimi rozdíly, z nichž nejpodstatnější jsou ty, že zatímco poškozený je stranou trestního řízení (s čímž jsou spojena práva a povinnosti), oběť je subjektem zvláštní péče, kterou poskytuje stát. Poškozeným může být jak osoba fyzická, tak právnická, kdežto jako oběť můžeme označit pouze osobu fyzickou. U poškozeného se nahrazuje újma vzniklá v příčinné souvislosti s trestným činem, u oběti se mj. předchází i sekundární viktimizaci.²²⁵

Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů č. 45/2013 Sb. zdůvodňovala nutnost přijetí tohoto zákona takto: „Zatímco práva poškozeného jsou v zásadě uspokojivě řešena, komplexní úprava práv obětí jako subjektu zvláštní péče absentuje. Dvě z těchto práv (právo na peněžitou pomoc a právo na sociální služby) vyplývají pouze nepřímo ze zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, a ze zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Některá další lze vyvodit z trestního řádu (právo na informace, právo na ochranu soukromí). I přes existenci těchto zákonů stále chybí vyšší standard práv obětí. Nedostatečně je upraveno právo na právní a jinou pomoc, právo na informace a právo na ochranu soukromí. Zcela absentuje celá řada opatření, kterými by bylo upraveno právo na ochranu oběti před druhotnou újmu. Není také specificky ve vztahu k obětem upravena státní podpora nestátních organizací poskytujících pomoc obětem trestných činů.“²²⁶

Přijetí zákona o obětech trestných činů se tak stalo pozitivním krokem k tomu, aby bylo s oběťmi zacházeno lépe a byla věnována větší pozornost jejich právům.

Zákon o obětech trestných činů v § 2 vymezuje základní pojmy, mezi nimi i pojem oběť. Kromě toho ale také zavádí kategorii tzv. zvláště zranitelných obětí, kam mj. patří i oběti trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. V tomto paragrafu také zákon vysvětluje pojem druhotné újmy, kterou definuje jako „újmu, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů

²²⁵ Důvodová zpráva k návrhu zákona o obětech trestných činů, dostupná na www.psp.cz.

²²⁶ Tamtéž.

činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní.²²⁷

Dle mého názoru je jak vymezení zvláště zranitelných obětí, tak druhotné újmy prospěšné, protože se tak tyto pojmy snáze dostanou do povědomí veřejnosti.

V § 3 pak zákon vymezuje základní zásady. Za stěžejní z nich považuji tu, která je vyjádřena v odstavci druhém: „Policie České republiky, orgány činné v trestním řízení a další orgány veřejné moci, subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, poskytovatelé zdravotních služeb, znalci, tlumočníci, obhájci a sdělovací prostředky mají povinnost respektovat osobnost a důstojnost oběti, přistupovat k oběti zdvořile a šetrně a podle možností jí vycházet vstříc. Vůči oběti postupují s přihlédnutím k jejímu věku, zdravotnímu stavu včetně psychického stavu, její rozumové vyspělosti a kulturní identitě tak, aby nedocházelo k prohlubování újmy způsobené oběti trestným činem nebo k druhotné újmě.“²²⁸

Vyjádření principu šetrného zacházení s obětí je zcela jistě pozitivní změnou v českém právním řádu.

Hlava druhá zákona o obětech trestných činů je věnována právům obětí, mezi něž patří právo na poskytnutí odborné pomoci, právo na informace, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, právo na ochranu soukromí, právo na ochranu před druhotnou újmou a právo na peněžitou pomoc.²²⁹

Z pohledu této práce je důležitá část, která se věnuje právům na ochranu obětí před druhotnou újmou, okrajově se dotknu také práv na ochranu soukromí.

Již jsem zmiňovala výše problém s poskytováním celých znaleckých posudků. Ač se nový zákon snaží lépe vymezit právo oběti na ochranu soukromí, s touto situací bohužel nepočítá. V § 16 stanoví následující: „Pokud o to oběť, její zmocněnec, zákonný zástupce, opatrovník nebo důvěrník požádá, vedou se údaje o bydlišti a doručovací adrese oběti, zmocněnce, zákonného zástupce, opatrovníka nebo důvěrníka, údaje o jejich místě výkonu zaměstnání či povolání nebo podnikání, a o jejich osobních, rodinných a majetkových

²²⁷ Zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ Tamtéž.

poměrech tak, aby se s nimi mohli seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení, policisté a úředníci Probační a mediační služby činní v dané věci. Je-li to nezbytné pro dosažení účelu trestního řízení nebo pro řádné uplatnění práva na obhajobu osoby, proti níž se trestní řízení vede, zpřístupní potřebné údaje příslušný policista nebo orgán činný v trestním řízení; o zpřístupnění a jeho důvodech učiní záznam do spisu.²³⁰

Zintenzivňuje se zde sice ochrana oběti před narušením soukromí, nicméně se domnívám, že případ zneužití znaleckých posudků by toto ustanovení nevyřešilo. Znalecký posudek je jedním z důkazů, proto by zřejmě nebylo možné zamezit poskytnutí celého jeho obsahu, poněvadž by bylo narušeno právo na obhajobu osoby, proti níž se trestní řízení vede. Uvítala bych zde doplňující ustanovení, které by zabránilo tomu, že díky znaleckým posudkům znají obhájci, soudci, policisté a další osoby zúčastněné na trestním řízení celou rodinnou anamnézu oběti, historii jejího sexuálního života a další údaje, které prozradí psychologovi či psychiatrovi při vyšetření.

Nejdůležitější část tohoto zákona podle mého názoru nalezneme v pátém díle, který se věnuje právu na ochranu před druhotnou újmou.

V prvé řadě je řešen problém, který jsem nastínila výše – setkávání obětí s pachatelem. § 17 výslovně stanoví, že oběť může ve všech stadiích trestního řízení (i před jeho zahájením) požádat, aby bylo zabráněno jejímu kontaktu s osobou, proti níž se řízení vede. Přitom v případě zvláště zranitelných obětí jsou orgány činné v trestním řízení povinny této žádosti vyhovět (pokud to dovoluje povaha úkonu).²³¹

Toto ustanovení velmi kvituji, vzhledem k tomu, jak stresující může být pro oběti setkání s pachatelem. Přesto však mám jednu připomínku – domnívám se, že by toto zamezení setkávání nemělo probíhat na žádost oběti, ale u zvláště zranitelných obětí i bez žádosti – tedy automaticky. Přispělo by to zajisté k lepšímu komfortu obětí.

§ 18 s názvem Podání vysvětlení a výslech oběti je pro tuto práci stěžejní z hlediska sekundární viktimizace oběti při výsleších, protože stanoví:

„(1) Otázky směřující do intimní oblasti vyslychané oběti lze klást jen tehdy, pokud je to nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení. Tyto otázky je třeba klást

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ Tamtéž.

zvláště šetrně a po obsahové stránce vyčerpávajícím způsobem, aby nebylo nutné výslech znovu opakovat; jejich formulaci je třeba při zachování potřebné ohleduplnosti přizpůsobit věku, osobním zkušenostem a psychickému stavu oběti.

(2) Oběť má právo kdykoliv podat námitky proti zaměření otázky. Námitka se poznamená do protokolu. O důvodnosti námítky rozhoduje vyslyšající orgán.²³²

Ustanovení, v němž je stanoveno omezení kladení intimních otázek oběti, je zcela jistě velmi přínosné a považuji ho za velký posun v naší právní úpravě. Na druhou stranu v praxi možná nebude takovým průlomem, jak by se mohlo zdát. O námitkách oběti proti zaměření otázky totiž rozhoduje, podle odstavce druhého, vyslyšající orgán. To prakticky znamená, že pokud se oběť ohradí proti otázce vyslyšajícího policisty, o důvodnosti této námítky rozhoduje ta samá osoba. Nikoli někdo nestranný, ale ten, kdo otázku položil. Domnívám se, že pokud už intimní otázku, kterou oběť považuje za nevhodnou, vyslyšající položí, nebude mít důvod pro to, aby vyhověl námitce oběti.

Na druhou stranu by tato ustanovení mohla být prospěšná aspoň v případech, v nichž pokládají nevhodné a necitlivé otázky obhájci obviněného – za předpokladu, že bude mít oběť štěstí na uvědomělého vyslyšajícího, který uzná za vhodné vyhovět její námitce.

Mezi další práva, kterým se zákon v pátém díle věnuje, bych zmínila právo oběti na výslech osobou stejného či opačného pohlaví, které zákon stanoví v § 19. O výslech touto osobou si však oběť musí požádat.²³³ Vzhledem k tomu, že v praxi bývaly ženy vyslyšány spíše muži a v jednom ze soudních spisů, kterým jsem se věnovala, si oběť dokonce stěžovala na to, že nebyla schopná se se svými problémy svěřit muži, by toto ustanovení mohlo být obětem nápomocné. I zde však vidím problém v nezbytnosti žádat o to, aby byla vyslechnuta osobou stejného či opačného pohlaví. Je nutné oběti o všech jejích možnostech řádně a podrobně poučit.

Také právo oběti nechat se k úkonům trestního řízení doprovázet důvěrníkem²³⁴ je pro oběti dle mého názoru přínosným benefitem. Vzhledem k tomu, že ji vyčerpávající výslechy a jiné úkony mohou stresovat, doprovod osoby, které dotyčná důvěřuje a která ji podpoří, by mohla být velmi nápomocná. Přítomnost důvěrníka např. při výslechu by také

²³² Tamtéž.

²³³ Tamtéž.

²³⁴ Tamtéž.

mohla působit na vyslychající či advokáty tak, že by neměli tendence k zesměšňování či zlehčování oběti.

Novinkou, kterou přinesl zákon do českého právního řádu, a s kterou se zřejmě zákonodárce inspiroval v zahraničních právních úpravách, je prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život. Toto prohlášení může být učiněno v kterémkoli stadiu trestního řízení a může být pořízeno i písemně.²³⁵ Zákon dále nestanoví, co má být jeho obsahem. Nicméně z logiky věci vyplývá, že by oběť měla uvést, jaké následky pro ni trestný čin měl, s čím se musela vypořádat a jaké jsou dopady na její budoucí život. Pokud bude prohlášení písemné, provádí se při soudním řízení jako listinný důkaz. Domnívám se, že k prohlášení by měly orgány činné v trestním řízení přihlížet při stanovení závažnosti činu.

Tento institut považuji za velmi dobrý nápad, minimálně v tom, že by mohl obětem pomoci lépe se vypořádat s trestným činem. Také by jim mohl dodat pocit, že k jejich problémům se přihlíží. Otázkou je, jak se prohlášení o dopadu oběti na její život uplatní v praxi.

Pokud bych měla zhodnotit zákon o obětech trestných činů jako celek, řekla bych, že se jedná o velký pozitivní krok v české právní úpravě. Je rozhodně dobré, že se obětem věnuje větší pozornost a že jsou jejich práva stanovena zákonem. Za negativa považuji to, že ač měl jistě zákonodárce dobré úmysly, některá ustanovení mohou být v praxi problematická a hůře uskutečnitelná. Osobně za největší plus zákona považuji to, že je pevně zakotvena povinnost informovat oběti o jejich právech, což by jim mohlo pomoci se lépe orientovat v trestním řízení a účinněji se chránit před případným nevhodným chováním ze strany orgánů činných v trestním řízení.

Tato část poslední kapitoly se věnovala mnou navrhovaným řešením konkrétních problémů. Je téměř jisté, že ne všechna řešení by u odborníků našla pozitivní ohlas, a například můj názor o zbytečnosti znaleckých posudků by mohl být vnímán jako kontroverzní. Vycházím ale z toho, s čím jsem se setkala při studiu soudních spisů, a co bych já v pozici oběti trestného činu vnímala jako přínosné opatření.

²³⁵ Tamtéž.

Mimo jiné jsem se také dotkla relativně nového zákona o obětech trestných činů, který vnesl do českého právního řádu některé pozitivní změny, ač se zdá, že stále obsahuje určité mezery. Je možné, že výklad zákona se bude dále vyvíjet s judikaturou, která se (alespoň doufám) tohoto tématu také postupně dotkne. Možná se potom dočkáme dalšího posunu vpřed v oblasti práv obětí trestných činů.

Závěr

V úvodu své práce jsem si vytyčila základní cíl – poukázat na problémy spojené s vyšetřováním znásilnění. Tomuto tématu byla věnována celá praktická část mé diplomové práce, kterou jsem doplnila o teoretická východiska daných problémů, ať již trestněprávní, kriminologická či kriminalistická. Kriminalistickou část jsem vzhledem k rozsahu práce omezila pouze na ty vyšetřovací úkony, které se dle mé zkušenosti ze soudních spisů s trestným činem znásilnění nejčastěji pojí.

Ve své práci jsem vycházela zejména z knižních publikací, v druhé polovině práce již téměř výlučně ze soudních spisů. Můj původní záměr byl spojit se s Bílým kruhem bezpečí a v diplomové práci využít jejich zkušenosti s prací s oběťmi. Bohužel jsem se setkala s velmi nevstřícným přístupem, kdy se mnou nikdo z BKB neměl zájem cokoli řešit, byla jsem pouze odkázána na všeobecně dostupné letáky, které byly pro svůj obecný charakter do této práce nevhodné. S žádostí o podrobnější materiály či konzultaci jsem byla odmítnuta. Poté jsem se spojila s pražskými soudy, kde mi bylo bez problémů umožněno spisy studovat. Z těchto spisů jsem pak vytvářela praktickou část své práce.

Vlastní empirický průzkum, který vycházel ze studia padesáti soudních spisů z pěti pražských soudů, se zaměřil na několik oblastí. Zajímaly mě zejména údaje o pachatelích a obětech znásilnění, doba znásilnění, vyšetřovací úkony a jejich četnost, trestání pachatelů a sekundární viktimizace. Dílčím úkolem této práce totiž bylo poukázat na případy druhotné újmy a uvést je na praktických případech. Zjištěná data jsem doprovázela grafy pro větší přehlednost výstupů.

Údaje, které jsem zpracovala, byly v mnohých ohledech překvapivé (např. nízký počet pachatelů se sexuální deviací, či velké procento pachatelů pod vlivem návykové látky v době spáchání), některé naopak poměrně odpovídaly např. zahraničním statistikám (vztah pachatele a oběti, kdy značné procento pachatelů tvoří osoby, které oběť před spácháním trestného činu znala, nebo vysoké procento obětí zasažených sekundární viktimizací).

Pokud bych se měla zaměřit na cíl své práce, pak z mého empirického průzkumu soudních spisů jasně vyplynulo, že ač je v posledních několika letech trestnému činu

znásilnění věnována větší pozornost a kladen důraz na jeho správné vyšetřování, stále dochází k chybám, zejména v přístupu k obětem. Tato skutečnost se nejvíce odrazila v kapitole čtvrté, která se týká specifických problémů se znásilněním spojených, které jsem zjišťovala ze soudních spisů. Ukázalo se totiž, že u více než poloviny všech obětí můžeme mluvit o sekundární viktimizaci ze strany orgánů činných v trestním řízení, obhájců či lékařů. Toto číslo je alarmující a lze jen doufat, že zákon o obětech trestných činů tuto bilanci vylepší, protože přináší obětem větší ochranu před druhotnou újmou. Otázkou však je, zda nezůstane pouze u zákonných ustanovení, kdy praxe se bude ubírat vlastní cestou.

Pokud bych se měla blíže podívat na problémy ze strany orgánů činných v trestním řízení, musím konstatovat, že jsem se nesetkala s žádnými velkými potížemi v samotném vedení vyšetřování, při práci s důkazy, apod. Zdá se, že policisté svou práci odvádějí dobře. Největší chyby se vyskytovaly právě v jednání s oběťmi, případně v nedostatečných poučeních při rekognicích. Po technické stránce tedy policistům většinou není co vytknout, ale měli by více zapracovat na výsleších a dalších úkonech, kdy se setkávají s oběťmi znásilnění, stejně jako by měli dbát na správné vykonávání jednotlivých úkonů po formální stránce.

Za jeden z největších problémů, který odhalil empirický výzkum, bych označila velice mírné trestání pachatelů znásilnění, což dokazuje vysoké procento odsouzených k podmíněnému trest odnětí svobody (celá pětina pachatelů byla potrestána pouze podmíněným trestem). Domnívám se, že tento přístup k pachatelům pramení z mýtů o znásilnění, které jsou v mnohých soudcích stále zakořeněny. Dokazují to i některá odůvodnění soudců, která jsem citovala v kapitole čtvrté.

Otázkou je, jak tuto situaci změnit. Dle mého názoru je velice důležité o tomto trestném činu více mluvit, přestat ho tabuizovat a zejména (což se týká mediálního obrazu znásilnění v médiích) skandalizovat. Mluvit více o tom, že znásilnění neznamena jen přepadení neznámým pachatelem, ale že častěji se s ním můžeme setkat ze strany známých. Přestat pochybovat o tom, že se znásilnění událo, jen proto, že žena nemá viditelná zranění. Nicméně tento problém není něčím, co by se vyřešilo ze dne na den, protože se jedná o hluboce zakořeněné představy (téměř) celé společnosti. Důležitou roli v tomto procesu

změn by měly hrát mj. i organizace, které se touto problematikou zabývají. Zákonodárce nově zařadil otázku jejich postavení do zákona o obětech trestných činů, což je podle mě pozitivním krokem, který by mohl pomoci tomu, aby se o obětech trestných činů více mluvilo.

Závěrem lze říci, že trestný čin znásilnění je jedním z nejzávažnějších trestných činů vůbec, a vždy se s ním budou pojít určité kontroverze. Právě z toho důvodu je nutné dbát na pečlivé vyšetřování a šetrný přístup k obětem, protože případné chyby mohou oběť poznamenat téměř stejně jako samotné jednání pachatele. Více než na speciálních znalostech by však osoby zúčastněné na trestním řízení měly zapracovat na lidském a empatickém přístupu k obětem, který mnohdy může pomoci mnohem víc.

Seznam literatury a dalších pramenů

BENEDICT, Helen. *To není vaše vina!: rádce pro ženy, muže, dospívající, jejich přátele a rodiny jak se vyrovnat se sexuální napadením*. Vyd. 1. Překlad Miloslav Korbelík. Praha: One women press, 2003, 373 s. ISBN 80-863-5617-5.

BENNETT, Wayne W a Kären M HESS. *Criminal investigation*. 5th ed. Belmont, CA: Wadsworth Pub. Co., c1998, 730 p. ISBN 05-345-3532-1.

BRICHČÍN, Slavoj a Zdeněk KALVACH. *Soudní psychiatrie a soudní sexuologie pro policisty a vyšetřovatele*. Vyd. 1. Praha: Policejní akademie České republiky, 1997, 124 s. ISBN 80-859-8144-0.

BRICHČÍN, Slavoj. *Sexuální delinkventi z pohledu psychiatrické sexuologie*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum Praha, 1996, 108 p. ISBN 80-851-2116-6.

CIPROVÁ, Kristýna. *Pod hladinou: fakta a mýty o znásilnění*. Praha: Gender studies, 2010, 76 p. ISBN 978-808-6520-315.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 191 s. ISBN 978-802-4720-142.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 439 s. ISBN 978-80-7380-213-4.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 309 s. ISBN 80-868-9873-3.

GÖDTEL, Reiner a UZEL, Radim, ed. *Sexualita a násilí*. Vyd. 1. Praha: Český spisovatel, 1994. 188 s. ISBN 80-202-0512-8.

KONRÁD, Zdeněk a Jitka VESELÁ. *Rekognice*. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, 71 s. ISBN 978-80-7251-269-0.

KOVÁŘ, Petr. *Sexuální agrese: znásilnění z pohledu medicíny a práva*. Praha: Maxdorf, 2008, 292 s., [2] s. barev. obr. příl. ISBN 978-807-3451-615.

MALÝ, Karel a SKŘEJPKOVÁ, Petra. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995. 269 s., [32] s. fot. (některé barev.). ISBN 80-85903-01-6.

MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15.-16. století*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1979. 262 s.

MCGREGOR, Joan. *Is it rape?: on acquaintance rape and taking women's consent seriously*. Burlington, VT: Ashgate, c2005, 267 p. ISBN 07-546-5066-9.

MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk a SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2004. 606 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-878-9.

NĚMEC, Miroslav. *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*. Vyd. 1. Praha: Policejní akademie České republiky, 2003, 136 s. ISBN 80-725-1141-6.

NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, 451 s. ISBN 80-735-7026-2.

NOVOTNÝ, Oto et al. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vydání Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 600. ISBN 978-80-7357-509-0.

PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009, 226 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4726-182.

Přehled judikatury. Praha: ASPI, 2009, 286 s. Přehledy judikatury (ASPI). ISBN 978-80-7357-452-9.

ROZTOČIL, Aleš. *Moderní gynekologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-802-4728-322.

SAVINO, John O, Brent E TURVEY a John J BAEZA. *Rape investigation handbook*. Boston: Elsevier Academic Press, c2005, 416 p. ISBN 01-207-2832-X.

Soudní lékařství /. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999, 600 s. ISBN 80-716-9728-1.

STRAUS, Jiří a Miroslav NĚMEC. *Teorie a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 503 s. ISBN 978-807-3802-141.

STRAUS, Jiří. *Kriminalistická taktika*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 291 s. ISBN 978-807-3800-956.

ŠÁMAL, Pavel a RIZMAN, Stanislav. *Trestní zákon: komentář*. 6., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, ©1994. 2 sv. Beckova edice komentované zákony. ISBN 80-7179-896-7.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009-2010, 2 v. Velké komentáře. ISBN 97880740017892.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 1450 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4004-285.

VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUČHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xxviii, 636 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-807-4004-292.

VESELÝ, Milan. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie*. 1. vyd. V Českých Budějovicích: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2011, 127 s. ISBN 978-807-3942-724.

Soudní rozhodnutí

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 10. 2012, sp. zn. 4 Tdo 1070/2012-49.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2012, sp. zn. 3 Tdo 182/2012.

Citované soudní spisy

Trestní spis 2 T 29/2011

Trestní spis 2 T 46/2010

Trestní spis 21 T 146/2007

Trestní spis 21 T 69/2008

Trestní spis 22 T 9/2006

Trestní spis 24 T 79/2010

Trestní spis 25 T 10/2012

Trestní spis 25 T 18/2006

Trestní spis 25 T 2/2006

Trestní spis 31 T 71/2007

Trestní spis 33 T 128/2006

Trestní spis 4 T 122/2008

Trestní spis 43 T 124/2001

Trestní spis 46 T 15/2009

Trestní spis 5 T 8/2007

Trestní spis 50 T 15/2012

Trestní spis 51 T 153/2009

Trestní spis 51 T 62/2008

Trestní spis 67 T 30/2012

Ostatní zdroje

Demografické aspekty života cizinců. In: *Český statistický úřad* [online]. 2012 [cit. 2013-11-04]. Dostupné z:

[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FD0/\\$File/141412_k1CJ.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FD0/$File/141412_k1CJ.pdf)

Mýty o znásilnění. *Bílý kruh bezpečí: Pomoc obětem trestných činů v ČR* [online]. 2009 [cit. 2013-11-02]. Dostupné z: <http://www.bkb.cz/prevence/myty-o-znasilneni/>

PERSEFONA o.s. *Persefona.cz* [online]. 2009 [cit. 2013-10-05]. Dostupné z:

<http://persefona.cz/download/analyzaStopZnasilneni.pdf>

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Statistické přehledy kriminality* [online]. 2013 [cit. 2013-12-21]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Základní odborná příprava a další vzdělání policistů* [online]. 2010 [cit. 2014-02-17]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/zakladni-odborna-priprava-a-dalsi-vzdelani-policistu.aspx>

RAINN: *Rape, Abuse & Incest National Network* [online]. 2009 [cit. 2013-09-09]. 202-544-1034. Dostupné z: <http://www.rainn.org/statistics>

The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey: 2010 Summary Report [online]. 2011 [cit. 2013-09-09]. Dostupné z:

http://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/nisvs_report2010-a.pdf

Www.epravo.cz [online]. 1999-2013 [cit. 2013-09-04]. ISSN 1213-189X. Dostupné z:
<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=17&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

Www.epravo.cz [online]. 1999-2013 [cit. 2013-09-04]. ISSN 1213-189X. Dostupné z:
<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=25273&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

Www.epravo.cz [online]. 1999-2013 [cit. 2013-09-04]. ISSN 1213-189X. Dostupné z:
<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=30138&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

Seznam grafů, tabulek a ilustrací

Seznam ilustrací

Ilustrace 1 – Formulář podle Metodického opatření Věstníku MZ ČR z dubna 2006	31
---	----

Seznam tabulek

Tabulka 1- Údaje o trestném činu znásilnění v ČR v letech 2002 – 2012	52
Tabulka 2 - Údaje o trestném činu znásilnění v hlavním městě Praze v letech 2002 – 2012	53

Seznam grafů

Graf 1 - Počet znásilnění v jednotlivých měsících roku s rozlišením venkovních a vnitřních znásilnění	54
Graf 2 - Rozdělení pachatelů dle věkových skupin (v %)	55
Graf 3 - Rozdělení pachatelů dle státního občanství (v %)	56
Graf 4 - Sexuální deviace pachatele (v %)	57
Graf 5 - Pachatel pod vlivem alkoholu/drog při činu (v %)	57
Graf 6 - Rozdělení obětí dle věkových skupin (v %)	59
Graf 7 - Oběť pod vlivem alkoholu/drog (v %)	59
Graf 8 - Rozdělení vztahu oběť - pachatel (v %)	60
Graf 9 - Oznámení trestného činu obětí (v %)	61
Graf 10 - Trest pachatele (v %)	62
Graf 11 - Vztah pachatele k oběti (v %)	90

Resumé

Tato diplomová práce s názvem Metodika vyšetřování trestného činu znásilnění (specifické problémy) si klade za cíl poukázat na potíže, s nimiž se pojí vyšetřování znásilnění. Velká pozornost je v této práci věnována zacházení orgánů činných v trestním řízení a dalších subjektů s obětí tohoto trestného činu. Dané téma jsem si vybrala proto, že by tomuto tématu dle mého názoru měla být věnována větší pozornost (zejména jednání s oběťmi). Ačkoli se v posledních několika letech situace zlepšuje, některé problémy spojené s trestným činem znásilnění stále zůstávají. Práce je rozdělena do pěti kapitol, přičemž první dvě kapitoly jsou teoretické, ostatní části práce jsou více praktické a vychází z vlastního empirického průzkumu soudních spisů.

První kapitola práce se věnuje trestnému činu znásilnění z trestněprávního hlediska, kromě zákonných definic zmiňuje také historii trestného činu znásilnění a jeho zákonné úpravy. Ve své druhé části se věnuje kriminologickým aspektům tohoto trestného činu, jako jsou možné příčiny znásilnění, typologie pachatelů a obětí, sekundární viktimizace a další. Druhá kapitola je zaměřena na metodiku vyšetřování znásilnění, přičemž nerozebírá všechny kriminalistické úkony, ale pouze ty, které se nejvíce pojí s vyšetřováním znásilnění – výslech, prohlídka těla oběti, ohledání místa činu, genetická expertiza, znalecké posudky apod. Na závěr také odhaluje mýty spojené se znásilněním. Třetí kapitola se věnuje výsledkům vlastního empirického výzkumu, které doplňuje grafy. Zabývá se věkem pachatele a oběti, obdobím, v němž bylo znásilnění spácháno, počtem pachatelů se sexuální deviací, vztahem mezi obětí a pachatelem, počtem obětí zasažených sekundární viktimizací a dalšími údaji. Čtvrtá kapitola se opírá o praktické případy ze soudních spisů, na nichž demonstruje zjištěné problémy. Pátá kapitola se kromě návrhů řešení nastíněných problémů a relativně nového zákona o obětech trestných činů dotýká také situace ohledně trestného činu znásilnění v zahraničí, konkrétně v USA, přičemž se zaměřuje na zajímavosti a odlišnosti od české úpravy.

Methodology of rape investigation (specific issues)

Resume

This thesis called Methodology of rape investigation (specific issues) is focused on problems with rape investigations, special attention is paid to treatment of authorities (and other persons) with victims in criminal proceedings. The reason for my choice of this theme is the lack of attention given to this topic (particularly handling with victims). Although in the last few years the situation is getting better, the specific investigating problems remain. The thesis is divided into five chapters, first two of them are more theoretical, other sections are rather practical and are based on my own empirical research from court cases which I have studied.

Chapter One deals with the criminal view of rape, especially history of rape and legal definitions in Czech statutes. The next part of the chapter is focused on criminological aspects of this crime, i.e. possible causes of rape, typology of offenders and victims, definition of secondary victimisation etc. Chapter Two is about methodology of rape investigation, and is specialized on the most frequent investigating acts connected with rape, i.e. interrogation, examination of victim's body, crime scene examination, genetic expert opinion, psychiatric expert opinion etc. The end of the chapter reveals myths associated with rape. Next chapter is based on empirical research's results. It shows the offender's age, victim's age, months in which rape has happened, number of offenders with sexual deviation, relationship between offender and victim, numbers of secondary victimisation etc. Chapter Four indicates practical cases from court, and demonstrates specific issues on them. The last chapter deals with the suggested solutions of the problems, new Statute about crime victims and the rape situation abroad, exactly in the United States, especially it is focused on the distinctions from Czech adjustment.

Klíčová slova / Keywords

znásilnění

vyšetřování

sekundární viktimizace

rape

investigation

secondary victimisation